

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

2/2022
ročník 3

elektronický populárno-vedecký časopis Kysuckého múzea

ISSN 2729-7446

Obsah

Príhovor riaditeľky	3
KYSUCE ZNÁME I NEZNÁME	
Vladimír Homola	
Vatikánsky diplomat na návšteve Kysúc	4
Vladimír Homola	
Vybavenie zamestnancov lesných železníc rovňošaťou, pracovným odevom a obuvou	10
Daniel Husárik	
Dlhomír Poľský, Kysúc rodných pevec	14
Mário Janík	
Represívne pôsobenie nemeckých vojenských a bezpečnostných zložiek na území okresu Kysucké Nové Mesto 1944 – 1945 (1. časť)	20
Alojz Kontrík	
Drotári zo Zákopčia v medzivojnovom období	26
Marián Liščák	
Pavol Stoček a jeho rodina	34
Danka Majerčíková	
Hlučilovci z Kysuckého Nového Mesta	38
Pavol Markech	
Narodenie – obyčaje a úkony v tehotenstve na Kysuciach (2. časť)	44
Martin Turóci	
Oslavy decénia na Kysuciach v roku 1928 (1. časť)	50
Drahomír Velička – Alena Maková	
Pamätná listina z veže kostola sv. Matúša vo Vysokej nad Kysucou	54
Pavol Vlček	
Vzostup rodu Moravských (Výsledky genealogického výskumu rodiny staviteľov hrobky v Čiernom)	60
ZBIERKY A ICH OCHRANA	
Pavol Markech	
Horský hotel Husárik: Výstavba a využitie lyžiarsko-turistickej lokality v 60. – 70. rokoch 20. storočia vo fondoch Kysuckého múzea	68
Andrea Paráčová	
Mestská zástava z Kysuckého Nového Mesta z roku 1793	74
Daniela Svobodová	
Čo sa skrýva v dokumentácii Kysuckého múzea (2. časť) – Fondy	78
NOVINKY	
Daniel Husárik	
Andrej Majer – básnik rodných Kysúc (výstava)	84
Vladimír Homola	
Akvízia hasičských predmetov do zbierkového fondu Kysuckého múzea	88
Tomáš Adamčík	
Nová stála expozícia Dejiny Čadce a okolia	94

Vážení čitatelia,

som veľmi rada, že vám môžem opäť predstaviť ďalšie číslo nášho populárne-vedeckého časopisu Kysucký múzejník. Vďaka práci mojich kolegov si môžete prečítať v poradí už šieste vydanie tohto periodika, ktoré Kysucké múzeum vydáva od roku 2020, s cieľom priblížiť čitateľskej verejnosti prístupnou a zaujímavou formou zaujímavé poznatky z histórie, etnografie a ďalších spoločenských vied vzťahujúce sa ku kysuckému regiónu.

Okrem toho vám na stránkach periodika radi priblížime najnovšie informácie a poznatky o činnosti a aktivitách našej inštitúcie prezentované najmä odbornou prácou zamestnancov, ktorí sa snažia zodpovedne naplňovať poslanie Kysuckého múzea a na jeho pôde svojou prácou rozvíjať kultúrnu úroveň, chrániť kultúrne dedičstvo a zvyšovať úroveň poznania v kysuckom regióne.

V uvedených líniách múzeum pracovalo i v tomto roku, o čom svedčí obsah druhého tohtoročného čísla Kysuckého múzejníka, ktoré je spomedzi všetkých doposiaľ vydaných rozsahom najväčšie. Čitateľ v ňom nájde 17 príspevkov pochádzajúcich predovšetkým z pera našich odborných zamestnancov. Ponúkajú pestrú zmes informácií, predovšetkým z oblasti histórie, etnografie či genealógie. Podrobne taktiež prezentujú zaujímavé poznatky o zbierkových predmetoch v našich fondoch a práci odborných zamestnancov. Samostatná kapitola je venovaná novým výstavám a expozíciám. Na tomto mieste by som veľmi rada pozornosť upriamila na našu najnovšiu expozíciu s názvom *Dejiny Čadce a okolia*, ktorá modernými prezentačnými formami približuje návštevníkom dejiny Čadce a blízkych obcí.

Kysucký múzejník tak dôstojne uzatvára rok 2022. Pre Kysucké múzeum to bolo obdobie bohaté na rozličné pracovné projekty a aktivity. Popri tom sme sa po predchádzajúcich rokoch poznačených nepriazňou covidových opatrení postupne vracali do zabehnutého pracovného života.

V mene celého kolektívu pracovníkov Kysuckého múzea vám na záver milí čitatelia prajem príjemné a poučné čítanie a veľa šťastia a úspechov v nasledujúcom roku 2023.

Mgr. Helena Kotvasová

MUDr. Emanuel Filo stojaci vpravo (slovenský lekár, vysokoškolský pedagóg, dlhoročný internista nemocnice v Žiline bol súčasťou delegácie, ktorá navštívila Oščadnicou spoločne s pápežským nunciom (kolorované autorom) (Zdroj: https://uniba.sk/fileadmin/ruk/nasa_univerzita/Ludia/instalacia_tuka.pdf)

Vatikánsky diplomat na návšteve Kysúc

MGR. VLADIMÍR HOMOLA

V priebehu histórie navštívilo Kysuce viacero významných osobností slovenských, ako i svetových dejín, pôsobiacich v rôznorodých oblastiach. Málo známou skutočnosťou je, že v júni roku 1944 navštívil Kysuce (konkrétne Oščadnicu a Kysucké Nové Mesto) aj pápežský nuncius Giuseppe Burzio. Pre zástupcu Vatikánu to bola vôbec prvá návšteva kysuckého regiónu.

Pre bližšie priblíženie s netradičným hosťom uvádzame stručný životopisný medailón. Giuseppe Burzio, rodák z talianskeho Cambiana (malej dediny vzdialenej približne 13 km juhovýchodne od Turína) sa narodil 21. januára 1901. Vstúpil do seminára a úspešne dokončil štúdium teológie. Dňa 29. júna 1924 bol v Turíne následne vysvätený za kňaza. O dva roky neskôr sa zapísal do Pá-

Kysuce známe i neznáme

pežskej cirkevnej akadémie a v roku 1929 oficiálne vstúpil do diplomatických služieb Vatikánu. Najskôr bol vyslaný do Peru, kde pôsobil ako sekretár 2. triedy diplomatickej misie Svätej stolice. Neskôr sa vrátil naspäť do Európy a medzi rokmi 1935 až 1938 pôsobil ako auditor v Československu. V rokoch 1938 až 1940 pôsobil ako chargé d'affaires (z francúzštiny „poverený záležitosťami“ je označenie vedúceho diplomatickej misie tretej triedy. Tretia najvyššia diplomatická funkcia hneď po veľvyslancovi a vyslancovi) v Litve, kde ho zastihlo vypuknutie 2. svetovej vojny. V roku 1940 bol vyslaný do Slovenského štátu, kde rovnako pôsobil ako chargé d'affaires. V tomto období bol vtedajším pápežom Píom XII. poverený, aby vyvíjal tlak na vládu Slovenského štátu v rámci jej riešenia židovskej otázky. Giuseppe Burzio aktívne loboval a stretával sa s viacerými vysokými predstaviteľmi Slovenského štátu. Súbežne s tým svoje zistenia o aktuálnom dianí v Slovenskom štáte reportoval do Vatikánu. Napríklad v roku 1942 informoval úradujúceho slovenského prezidenta Slovenského štátu Jozefa Tisa, že Nemci vraždia deportovaných židov zo Slovenska. Opakovane takisto intervenoval proti deportáciám židovského obyvateľstva z územia Slovenského štátu. Jeho rozsiahla korešpondencia s vatikánskymi predstaviteľmi sa neskôr stala významným zdrojom informácií o politike Vatikánu vo vzťahu k Slovenskému štátu a deportáciám židov. Giuseppe Burzio z titulu svojej diplomatickej funkcie podnikal viaceré cesty po jednotlivých častiach Slovenského štátu. V rámci jednej z týchto návštev, zavítal aj na Kysuce. Pamätná kniha Oščadnice podáva svedectvo o jeho návšteve v obci nasledovne:

Koloman Horniš (v uniforme vpravo) počas víťania prezidenta republiky v Oščadnici v roku 1940. O 4 roky neskôr sprevádzal v Oščadnici aj pápežského vyslanca. (Zdroj: Kultúra, ročník VIII, č. 12, 15. 6. 2005)

Pápežský vyslanec Giuseppe Burzio (Zdroj: internet)

„11. júna (pozn. roku 1944) po prvý raz zavítal na Kysuce vyslanec sv. Stolice v Slovenskej republike J. E. (pozn. Jeho Excelencia je čestný titul používaný na oslovanie vysokých cirkevných predstaviteľov, diplomatov a ďalších) Dr. Giuseppe Burzio, apoštolský nunciatus (pozn. termín z latinského slova nuntius = posol na označovanie vyslanec

Dobový záber na kostol v Oščadnici (Zdroj: Facebook : Slovensko na historických fotografiách)

Svätej stolice, ktorý je akreditovaný v krajine, v ktorej pôsobí. Sídлом nuncia je nunciatúra) v sprievode predsedu Štátnej rady Jána Drobného a rektora Slov. univerzity (pozn. skratka názvu Slovenská univerzita. Jedná sa o nový názov dnešnej Univerzity Komenského v Bratislave. V roku 1939 v kontexte vzniku Slovenského štátu bola premenovaná na Slovenskú univerzitu, a tento názov niesla až do roku 1954) *Dr. Emanuela Filu* (slovenský lekár, vysokoškolský pedagóg, dlhoročný internista nemocnice v Žiline medzi rokmi 1945 až 1971. Jeho busta sa dodnes nachádza v areáli žilinskej nemocnice), *aby navštívil rázovitú kysuckú dedinu Oščadnicu. Pápežský nuncius navštívil tunajší kostol, kde slúžil sv. omšu, prehliadol si oščadnické osady a pohovoril s občanmi v slovenskej reči. V jeho*

sprievode boli min. radcovia Dr. A. Neumann, Dr. Štefan Tiso (pozn. slovenský právnik, sudca a politik. Od 5. septembra 1944 do apríla 1945 pôsobil ako predseda vlády, minister zahraničných vecí a minister spravodlivosti Slovenského štátu, bratranec prezidenta Jozefa Tisa z „tretieho kolena“), *univerzitní profesori Dr. Spesz* (pozn. celým menom prof. ThDr. Alexander Spesz, katolícky teológ, filozof, dekan a profesor na Rímskokatolíckej bohosloveckej fakulte v Bratislave) *a Dr. Šimalčík* (pozn. celým menom Juraj Šimalčík, rímsko-katolícky kňaz, publicista, teológ a profesor na Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave), *páter Ireneus. Z domácich činiteľov sprevádzal ho krajanový poslanec K. Horniš* (pozn. celým menom Koloman) *a obvodný tajomník HSLS Michal*

Kysuce známe i neznáme

Radimák (pozn. obvodný tajomník okresu Kysucké Nové Mesto): „Účastníci delegácia sa zapísali do Pamätnej knihy Oščadnice.“

O nezvyklej návšteve na Kysuciach priniesli článok Zástupca sv. Stolice Dr. Burzio na Kysuciach celoslovenské noviny Slovák. Článok s pátosom príznačným dobe a periodiku, informuje o priebehu návštevy pápežského vyslanca na Kysuciach nasledovne (pozn. hoci sa informácie opakujú z kronikárskeho záznamu uvedeného vyššie, text nechávame v pôvodnej dikcii kvôli zachovaniu dokumentačnej autenticity a doplnkovým informáciám, ktoré obsahuje): „V nedeľu dňa 11. júna (pozn. roku 1944) dožili sa Kysuce veľmi zriedkavej a radostnej udalosti, keď po prvý raz v dejinách slov. národa vôbec a Slov. štátu sa stalo, že ich poctil svojou vzácnou návštevou vyslanec svätej Stolice v Slov. republike J. E. Dr. Giuseppe Burzio, apoštolský nuncius. Prišiel na Kysuce v sprievode predsedu Štátnej rady Jána Drobného a rektora Slov. univerzity Dr. Emanuela Filu ešte v sobotu večer, aby navštívil najrászovitejšiu kysuckú dedinu Oščadnicu, v ktorej pôsobil ako kaplán a Vodca a prezident Dr. Jozef Tiso a kde vedie ľud príkladnou náboženskou a národnou výchovou večne usmievavý nestor kysuckých duchovných vdp. kanonik Štefan Krautman (pozn.

Členom delegácie v Oščadnici bol aj Dr. Štefan Tiso (pozn. slovenský právnik, sudca a politik, bratranec prezidenta Jozefa Tisa z „tretieho kolena“) (Zdroj: www.wikipedia.org)

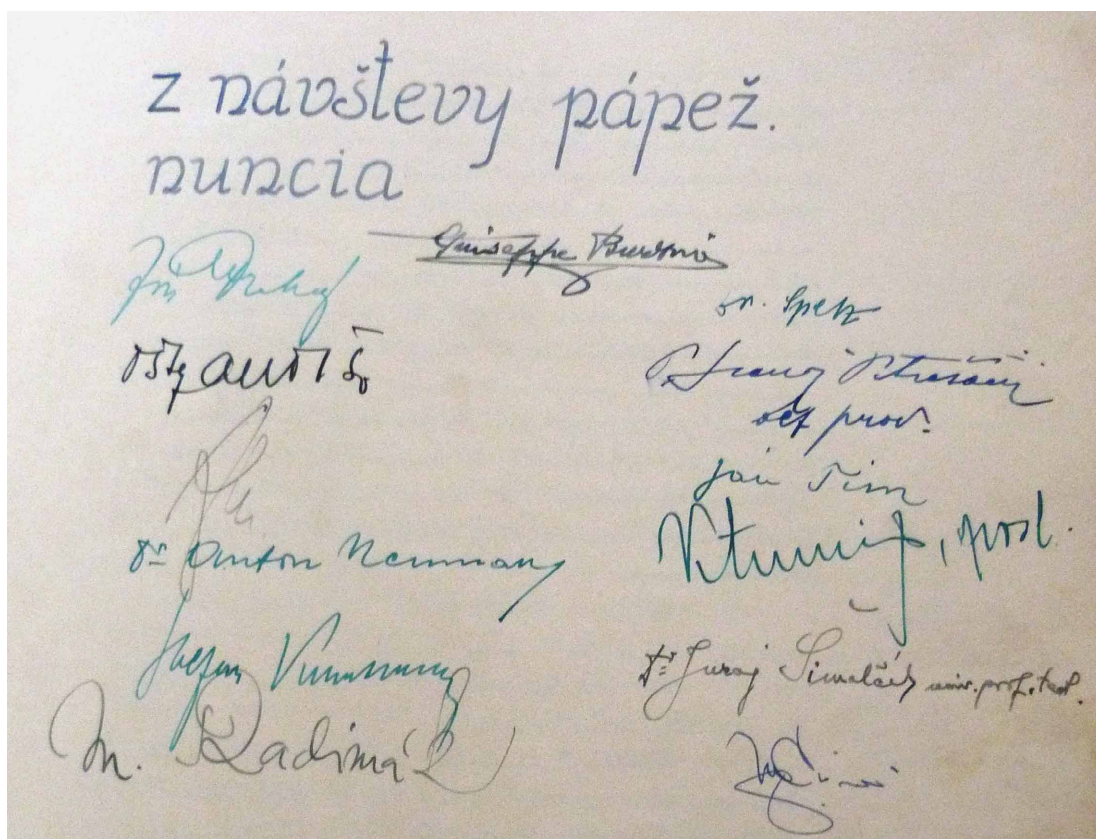
skratka pre „Vysoko dôstojný pán“. Štefan Krautman bol farár v Oščadnici). Len čo sa ľud z ďalekých kysuckých kopaníc dozvedel, že prišiel do jeho kruhu zástupca svätej Stolice, húfne sa hrnul k svojmu veľkolepému chrámu, aby videl vo svojom kruhu vzácného hosťa. A nie málo bol šťastný obecný kronikár, ktorý s pocitom neobyčajnej radosti zaznamenal na novú stranu knihy obce správu, že J. E. Dr. Giuseppe Burzio, apoštolský nuncius, navštívil Oščadnicu, oščadnický chrám, kde slúžil sv. omšu, prehliadol oščadnické

Koloman Horniš (vľavo) a Štefan Krautman (Zdroj: Nový svet : obrázkový časopis slovenský, ročník XV, číslo 44, 2. 11. 1940, s. 41)

roztratené osady, obzrel si nábožných Oščadničanov a pohovoril s nimi pri stretnutí v slovenskej reči. Ďalej v sprievode J. E. apoštolského nuncia boli min. radcovia Dr. Antona Neumann, Dr. Štefan Tiso, univerzitní profesori Dr. Spesz a Dr. Šimalčík, páter Iréneus, predstavený Františkánov a J. Tiso, riaditeľ gymnázia zo Žiliny. Z domácich činiteľov doprevádzali ho Kysucami krajo-
vý poslanec Koloman Horniš a obvodný tajomník HSLŠ Michal Radimák z Kysuckého Nového Mesta. Na druhý deň dňa 12. júna (pozn. roku 1944) v pondelok zastavil sa J. E. Dr. G. Burzio v Kysuc. Novom Meste, kde si prezrel v sprievode vdp. kanonika Štefana Krautmana R. k. detskú opatrovňu a kde

sa mu hlásila predstavená sestričiek s. Mária Brigita Kociánová. Kysuce sa tešia z tejto nečakanej, ale tým prevzácnejšej návštevy, zasielajú J. E. najvrúcnejšie pozdravy a prejavom synovskej vernosti a oddanosti svätej Stolici, sľubujúc, že tak, ako v minulosti, teraz i v budúcnosti zostanú Verné Bohu a Verné národu!“ Po skončení návštevy pápežského vyslanca na Kysuciach sa vrátil na svoju nunciatúru v Bratislave. Po konci 2. svetovej vojne (8. mája 1946) bol Giuseppe Burzio vysvätený za titulárneho arcibiskupa v meste Gortys na Kréte. V roku 1950 sa stal pápežským nunciom na Kube, kde pôsobil až do svojej rezignácie v roku 1955.

Podpisy pápežského vyslanca a sprevádzajúcej delegácie na stránke pamätnej knihy Oščadnice (Zdroj: Pamätná kniha Oščadnice)

Kysuce známe i neznáme

Pramene a literatúra

Pamätná kniha Oščadnice

Slovák, ročník XXVI, číslo 134, 15. 6.
1944, s. 5.

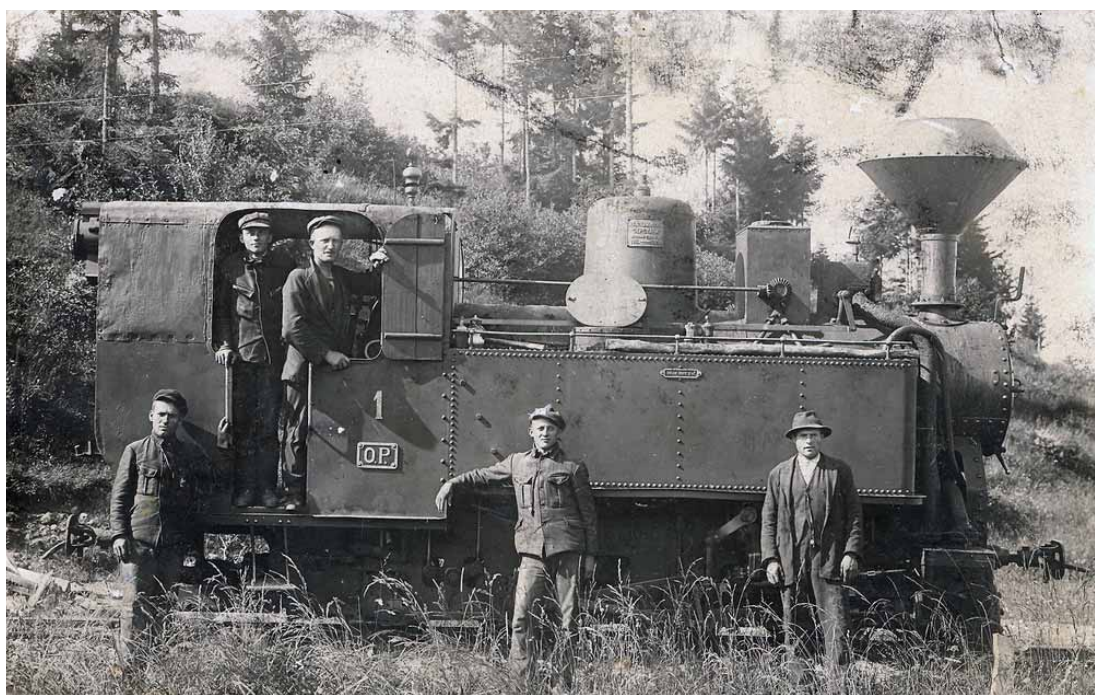
Dostupné na: <<https://cirkevnihistorie.estranky.cz/clanky/znaky-a-tituly-katolickych-duchovnich.html>> (27.9.2022).

Dostupné na: <<https://zilinagallery.sk/picture.php?/3480/category/358>>
(27.9.2022).

Dostupné na: <<http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bburz.html>> (27.9.2022).

Vybavenie zamestnancov lesných železníc rovnošatou, pracovným odevom a obuvou

MGR. VLADIMÍR HOMOLA

Zamestnanci Oravského komposesorátu pred parným rušňom U 45.9 v 30. rokoch 20. storočia
(Zdroj:

<https://www.lesy.sk/lesy/pre-verejnost/kam-do-prirody/vyznamne-lesnicke-miesta/zoznam/oravska-lesna-zeleznica.html>)

Neoddeliteľnou a nevyhnutnou súčasťou prevádzky jednotlivých lesných železníc na území Slovenska boli ich zamestnanci. Zamestnanci lesných železníc mali podobne ako zamestnanci železníc s tzv. normálnym rozchodom viaceré výhody štátnych zamestnancov. Dostávali napríklad deputát dreva (pozn. časť mzdy vyplácanej v naturáliách, v tomto prípade v odvádzanom objeme dreva), po odpracovaní predpísaného počtu rokov mali nárok na penziu, v niektorých prípadoch mohli využívať služobný byt, a takisto mali nárok na ošatenie. Vybavenie zamestnancov lesných železníc rovnošatou, pracovným odevom a obuvou bolo stanovené zákonom. Podľa § 20 zákona o dráhach č. 97/1950

Zbierky zákonov a nariadení (a jeho neskorších úprav) boli zamestnanci dráhového podniku povinní nosiť pri výkone služby rovnošatu, prípadne služobný odznak, ak im prislúchal výkon bezpečnostnej služby na dráhe alebo ak si to vyžadoval styk s verejnosťou. Presné detaily následne stanovoval neskôr vydaný „Predpis o vybavení zamestnancov lesných železníc rovnošatou, pracovným odevom a obuvou zavedený nariadením zo dňa 29. marca 1958 číslo LII-117,3-Ing.Kon/318/ 1958“ vydaný Poverenictvom poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. Tento predpis nadobúdal platnosť od 1. apríla 1958 a určoval podrobnosti rovnošaty a obuvi používaných zamestnancami jednotlivých lesných železníc.

Kysuce známe i neznáme

Strih a farba služobnej rovnošaty zamestnancov lesných železníc boli zhodné so strihom a farbou lesníckej rovnošaty schválenej Ministerstvom vnútra a Ministerstvom národnej obrany Československej republiky.

Vyššie spomínaný odznak sa na uniformách zamestnancov lesných železníc objavoval v troch podobách. Jedna podoba odznaku pozostávala z kovového, reliéfne dvojstranného okrídleného kolesa. Nad kolesom sa nachádzala jedľová jedlička. Takýto kovový odznak sa umiestňoval vpredu, uprostred čiapky nad štítkom. Týmto odznakom sa opatrovali takisto gombíky rovnošaty. Existovala zároveň aj ďalšia podoba odznaku pozostávajúceho z kovového reliéfne jednostranného okrídleného kolesa. Takýto kovový odznak sa pripevňoval na výložkách rovnošaty (na golieri blúzy a pláštá uniformy zamestnancov lesných železníc s odlišnou farbou než zvyšok rovnošaty). Poslednú podobu odznaku tvoril „služobný odznak vo forme 10 cm širokej červenej pásiky s vyšitým jednostranne okrídleným kolesom, nad ktorým bola jedľová vetvička“. Takýto služobný odznak sa nosil na ľavom rukáve medzi ramenom a lakťom zamestnanca lesných železníc na rovnošate bez iného železničného odznaku (ak pri kumulovanej funkcii vykonával prevažne lesnú výkonnú službu).

Dôležitý prvok predstavovalo označenie jednotlivých funkcií zamestnancov lesných železníc, ktoré bolo prevedené lomenými páskami rovnakej farby výložiek, obdobne ako u pracovníkov ostatných stredísk – napríklad poľesí a atď. (pozn. poľesie je prevádzková jednotka v systéme lesnej správy, prípadne ňou spravovaný úsek lesa). Zamestnanci lesných železníc mali nielen stanovený nárok na

Zamestnanci lesnej železnice pred parnou lokomotívou tzv. Anča (Zdroj: <http://www.lzlm.wbl.sk/Drevosklad-a-depo-LZLM.html>)

služobný odev a obuv, ale zákon zároveň určoval aj užívaciú dobu na ich jednotlivé časti. Konkrétne typy služobného odevu a obuvi boli pridelené v závislosti od funkcie zamestnanca na konkrétnej lesnej železnici. Ako vyplýva zo znenia predpisu, rozlišovala nielen funkcia samotného zamestnanca, ale rovnako aj skutočnosť či pracoval na lesnej železnici s poháňanej parnou, elektrickou prípadne dieselmotorovou trakciou. V nasledujúcej stati uvádzame prehľad odevov a obuvi, na ktoré mali zamestnanci lesných železníc nárok, spoločne s prehľadom ich užívacej doby (pozn. vždy uvedené v zátvorke).

Zamestnanci Kysucko-oravskej lesnej železnice v 60. rokoch
(Zdroj: Kysucké múzeum)

Správca lesnej železnice mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), blúzu (2 roky), nohavice (1 a pol roka) a dlhý plášť (5 rokov).

Výpravca vlakov mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), blúzu (2 roky), nohavice (1 a pol roka) a dlhý plášť (5 rokov).

Rušňovodič parnej lokomotívy mal nárok na koženú čiapku (4 roky), „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok), letnú čiapku (1 a pol roka), nohavice (1 a pol roka), blúzu (2 roky) a trojštvrťový plášť (4 roky).

Rušňovodič elektrickej a motorovej lokomotívy mal nárok na letnú čiapku (1 a pol

roka), koženú čiapku (4 roky), blúzu (2 roky), nohavice (1 a pol roka), „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok) a trojštvrťový kožuch (8 rokov).

Kurič parnej lokomotívy mal nárok na koženú čiapku (4 roky), „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok) a trojštvrťový plášť (4 roky).

Vlakvedúci mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), blúzu (2 roky), nohavice (1 a pol roka), trojštvrťový kožuch (8 rokov), plášť do dažďa (4 roky), „kožené kapce (3 roky) a rukavice s kožušinou (2 roky).

Brzdár /sprievodca/ mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov),

Kysuce známe i neznáme

blúzu (2 roky), nohavice (1 a pol roka), trojštvrťový kožuch (8 rokov), plášť do dažďa (4 roky), „kožené kapce“ (3 roky) a rukavice s kožušinou (2 roky).

Vodič motorovej dreziny mal nárok na koženú čiapku (4 roky), „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok), trojštvrťový plášť (4 roky) a trojštvrťový kožuch (8 rokov).

Traťmajster mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), blúzu (2 roky), nohavice (1 a pol roka) a trojštvrťový plášť (5 rokov).

Strážnik trate /pochôdzkar/ mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), blúzu (3 roky), nohavice (1 a pol roka), trojštvrťový plášť (5 rokov) a plášť do dažďa (4 rokov).

Úpravca trate /vedúci pracovnej čaty/ mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), blúzu (2 a pol roka), nohavice (1 a pol roka), trojštvrťový plášť (5 rokov) a plášť do dažďa (5 rokov).

Stály traťový robotník mal nárok na „ochranný pracovný oblek“ (2 roky) plášť do dažďa (4 roky).

Dielovedúci dielne lesnej železnice mal nárok na „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok).

Dielovedúci hydrocentrály lesnej železnice mal nárok na „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok).

Prehliadač vozňov mal nárok letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok), trojštvrťový plášť (5 rokov) a plášť do dažďa (4 roky).

*Uniforma pracovníka LŽ
(Zdroj: zbierkový fond
Kysuckého múzea)*

Montér slaboprúdového a silnoprúdového vedenia mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), „pracovný oblek /montérky/“ (7 rokov), trojštvrťový plášť (5 rokov) a plášť do dažďa (4 roky).

Mazač vozňov mal nárok na „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok) a plášť do dažďa (4 roky).

Zamestnanec dielní a hydrocentrál mal nárok na „pracovný oblek /montérky/“ (1 rok).

Nočný strážnik mal nárok na letnú čiapku (1 a pol roka), zimnú čiapku (7 rokov), blúzu (3 roky), nohavice (1 a pol roka), trojštvrťový plášť (5 rokov) a plášť do dažďa (4 roky).

Mladý Andrej Majer – Dlhomír Poľský (Zdroj: foto z rodinného albumu poskytla pani Žela Tomášková)

Dlhomír Poľský, Kysúc rodných pevec

PHDR. DANIEL HUSÁRIK

Dlhomír Poľský, občianskym menom Andrej Majer, bol predovšetkým rímskokatolícky kňaz, ktorý do vienka dostal básnický talent. A nebol hocijakým básnikom. Bol básnikom, ktorý ospieval svoj rodný kraj, svoje rodné mesto, jednoduchých ľudí i prírodu. Poézia Dlhomíra Poľského je skôr epická s lyrickými

prvkami. Je reflexívnym svedectvom doby, v ktorej vznikla. Básnik svoje „skromné dietky ducha,“ ako hovoril vlastným básničkám, usporiadal do cyklov, podobne ako jeho veľký vzor Pavol Országh Hviezdoslav. Vo väčšine prípadov vznik tej ktorej básne presne datoval. Otvoriac dielo Dlhomíra Poľského

Kysuce známe i neznáme

dostáva čitateľ do rúk časozberný dokument z konca devätnásteho a začiatku dvadsiateho storočia. Dejiny slovenskej literatúry, podobne ako aj dobová literárna kritika označujú Andreja Majera len ako „druhoradého“ básnika-epigóna slovenského literárneho realizmu, reprezentovaného najmä tvorbou Svezozára Hurbana Vajanského a Pavla Országha Hviezdoslava. Básnik medzigenerácie, ktorý sa nevedel vymaniť spod vplyvu regiónu, v ktorom celý život pôsobil a svojho veľkého vzoru Hviezdoslava, však do slovenskej poetiky priniesol niektoré prvky predznamenávajúce príchod moderny do slovenskej literatúry.

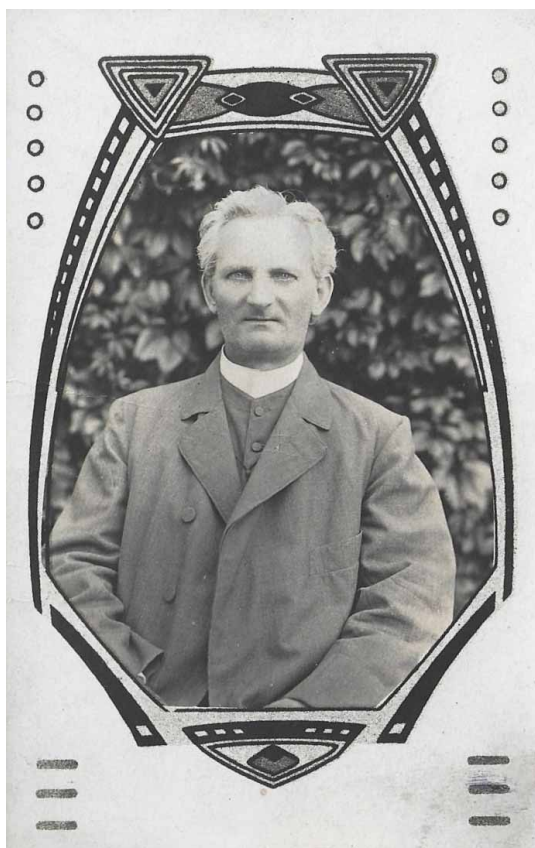
Andrej Majer sa narodil 16. októbra 1864 v Kysuckom Novom Meste ako jedno z ôsmich detí v chudobnej rodine čízmára Antona a jeho manželky Veroniky, rodenej Galvánkovej. Katolícku ľudovú školu navštevoval v Kysuckom Novom Meste (1870 – 1876). V štúdiu pokračoval na františkánskom gymnáziu v Žiline (od r. 1876, roč. 1 – 4) a vyššie gymnaziálne triedy absolvoval v Nitre (roč. 5 – 6, tzv. Malý seminár 7 – 8). Už počas štúdia si privyrábal doučovaním mladších žiakov a písaním básní. O tom, že písal nádherné básne, vedeli len jeho najbližší priatelia. Zmaturoval s vyznamenaním a v roku 1885 bol prijatý za bohoslovca do nitrianskeho seminára. Ako výborný študent bol nitrianskym biskupom poslaný študovať teológiu na univerzitu do Budapešti. Z existenčných dôvodov písal maďarské básne. Za každú dostával odmenu vo výške jeden dukát. Majerove básne vzbudili v širokej vrstve čitateľov značnú pozornosť. Publikoval v časopisoch *Magyar Állam* (1884 – 1886), *Szépirodalmi Kert* (1886, 1892 – 1895), *Munkálatok* (1887 – 1888, 1891 –

Andrej Majer – Dlhomír Poľský, ako kňaz (Zdroj: foto poskytla pani Žela Tomášková)

1892), v zbierkach básní *Szászszorszépek* (Miskolcz, 1888), ďalej v *Zsolnai lap*, *György Lapok*, *Kelet* (1893), *Magyarok hazája költők dalaiban* (Eger, 1894) a *Nyitramegyei Szemle* (1895 – 1897). Autorova fotografia bola uverejnená v diele *Hires magyar férfiak albuma* (*Album chýrnych maďarských mužov*), kde boli zároveň ocenené i básne mladého teológa. Andrej Majer naďalej ostal presvedčeným Slovákom, za čo mu hrozilo vylúčenie zo seminára, no pred vyhodnením ho zachránili práve jeho krásne písané maďarské básne. Viac ako dva roky bol i poslucháčom filológie.

Po štyroch rokoch štúdia teológie bol siedmeho augusta 1889 vysvätený za kňaza. Jeho prvým kaplánskym pôsobiskom bola Lysá pod Makytou (1889 – 1890). Potom pôsobil ako vychovávateľ v šľachtickej rodine Lord v Orlovom (1890 – 1891). Odtiaľ odišiel na

Andrej Majer - Dlhomír
Poľský (Zdroj: foto poskytla
pani Žela Tomášková)

kaplánsku stanicu do Dlhého Poľa (1891 – 1901), kde bol jeho tútorom v kňazskej službe farár a zároveň spisovateľ, osvetový pracovník a národný buditeľ Ľudovít Gašpar-Zaosek. Dlhopoľská fara bola vtedy nepísaným centrom slovensky cítiacich literátov a rodolubov. Častými hosťami na fare boli napríklad právnik, verejný činiteľ a politik JUDr. Martin Mičura a redaktor Juraj Čajda. „*Pan-slávská cháska dlhopoľská*“ bola pod stálou kontrolou maďarských úradov. Z protimaďarskej činnosti bol štátnym zástupcom viackrát obžalovaný aj Andrej Majer, ktorý vo voľbách do uhorského snemu roku 1896 podporoval slovenských kandidátov za Ľudovú stranu. Básne s ostrým protiliberálnym kontextom, z ktorých sršal sarkazmus, publiko-

val od roku 1894 v novinách Ľudovej strany s názvom *Kresťan* (1894 – 1903). Kaplán Majer sa dostal do nemilosti vládnej Liberálnej strany, ba čo viac 15. februára 1896 ho v Dlhom Poli vo večerných hodinách fyzicky napadol miestny krčmár. Po tejto udalosti začal Andrej Majer okrem svojho umeleckého mena Dlhomír Poľský používať pseudonymy Andrejovič, Csákay, Karol Csákay, Dlhomírov, Goldstein Sámi, Pipuškin a Stambulov. Okrem novín *Kresťan* poéziu uverejňoval v rôznych ďalších novinách, časopisoch, periodikách a zbierkach: *Černokňažník*, *Československá vzájemnosť*, *Katolícke noviny*, *Listy sv. Antona*, *Ľudové noviny*, *Národné noviny*, *Piesne Ľudovej strany* (1896), *Slovenské pohľady* (1897 – 1903, 1914), *Svätá rodina*, *Svojeť*, *Tatranský orol*, *Trenčan*. Prispieval i do amerického slovenského kalendára *Jednota*. Bol členom Osvaldovej literárnej družiny. Básne publikoval v *Tovarišstve* (v treťom zväzku básne *Drotári*, *Sklár*, *Sklenár*, *Handrár*). V obci Dlhé Pole bol kaplán Majer obľúbený, k čomu prispieval aj úprimný vzťah s tunajšími drotármi, ktorých vyprevádzal do sveta požehnaním a udržiaval s nimi stály písomný kontakt.

Dlhopoľskí drotári ho zvykli pri návrate z cudziny navštíviť aj na novom pôsobisku v Kysuckom Novom Meste (1901 – 1904). Do rodného mesta bol disponovaný za kaplána. Národne zmýšľajúci kaplán sa v Kysuckom Novom Meste dostal do viacerých konfliktov s členmi a sympatizantmi vládnej Liberálnej strany. Jeho pozícia bola o to ťažšia, že farárom v Kysuckom Novom Meste, a teda jeho priamym nadriadeným, bol promaďarsky zmýšľajúci Koloman Szmida. V „*rodnej ko-*

Kysuce známe i neznáme

líske,“ ako Andrej Majer nazýval Kysucké Nové Mesto, sa naplno prejavila múza básnikových klasických básní, ktorou bol hlavne chudobný kysucký ľud. Básňami chcel ovlažiť ľudskú dušu, utvrdiť človeka vo viere a kresťanskej morálke. Pranieval rôzne zlozvyky, náruživosti, no predovšetkým alkoholizmus. O miesto správcu farnosti na akejkoľvek voľnej fare nemal záujem, keďže sa nechcel dostať do kontaktu s vrchnosťou.

Správcom farnosti Horný Vadičov (1904 – 1929) sa stal priamo nariadením biskupa. Vadičovskú dolinu dôverne poznal, keďže tam ako kysuckonovomestský kaplán chodieval zastupovať nemocného farára. Keď ho do Vadičova viezol kostolník Bizík, Majer si v najužšom mieste doliny v lopušnianskom chotári povzdychol a pre seba povedal: „*Tu by som nechcel byť ani po smrti.*“ V Hornom Vadičove pôsobil takmer 25 rokov. Bol vynikajúcim kazateľom, náruživým čitateľom a pohostinným človekom. Hmotne i duchovne podporoval študujúcu mládež. Ovládal latinský, maďarský, poľský, nemecký a taliansky jazyk. Po roku 1918 mu bolo ponúknuté miesto profesora latinčiny a slovenčiny na gymnáziu v Ružomberku. Miesto neprijal, z dôvodu sluchového hendikepu. Hornovadičovská fara sa postupne stala strediskom a útlkom mladých panslávov, kaplánov, čerstvých vyhodencov zo škôl, ale i starších národovcov (biskup Vojtaššák, biskup Kmeťko, Pavol Mudroň a ďalší). Zámerom stretnutí bola myšlienka založenia literárneho spolku – slovenského literárneho kruhu. V roku 1919 bol Andrej Majer menovaný za predsedu školskej stolice a v roku 1929 za farára v Hornom Vadičove.

Čo sa týka básnickej tvorby, v Hornom Vadičove Andrej Majer rozvíjal svoje pôvodné námety. Podľa kritiky Ladislava Hohoša pobyt v Hornom Vadičove nepredstavoval u A. Majera vrchol tvorivých síl, lež ich úpadok a stagnáciu. Dlhomír Poľský ale tvoril aj v Hornom Vadičove a písal oveľa viac básní ako by mohlo byť vydaných. Rukopisy ostávali v priečinkoch jeho písacieho stola. Okrem básní, písal texty skladieb pre spevácke zbory. Pre miešaný zbor napísal v roku 1906 hymnus *Tíšeň*. Udržoval čulý kontakt so S. H. Vajanským, Pavlom Mudroňom a P. O. Hviezdoslavom, ktorý údajne Majera navštívil osobne v roku 1910 v Hornom Vadičove. Medzi Majerových vynikajúcich priateľov patrila Andrej Hlinka. Po roku 1918 publikoval v slovenskom literárnom a umeleckom časopise *Vatra*. Bardom slovenskej poézie, politikom i biskupom venoval viaceré oslavné skladby. V roku 1922 mu Ján Pöstényi (J. P. Kysucký) uverejnil básne v *Pamätnej knihe vysviacky slovenských biskupov*. Ďalšiu ódu zložil pre nitrianskeho biskupa Karola Kmeťka, ktorý v júni 1924 oslavoval 25. výročie vysviacky za kňaza. Výber básní Andreja Majera v dvoch zväzkoch s názvom *Spisy básnické Dlhomíra Poľského* vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave v rokoch 1925 a 1926. Stalo sa tak zaiste i pričinením vtedajšieho tajomníka SSV Valéra Vnuka, synovca Andreja Majera. Súčasťou oboch zväzkov je interpretačný slovník nárečových slov a výrazov z regiónu dolných Kysúc a Dlhého Poľa.

Už v roku 1930 sa pýtal na odpočinok. Okrem nedoslýchavosti na obe uši ho trápila celková vyčerpanosť a kôrnatosť ciev. Po odchode do dôchodku býval pri svojej sestre

Hrob s náhrobným kameňom a pamätná tabuľa Andreja Majera v Kysuckom Novom Meste (Zdroj: foto Daniel Husárik)

Márii v Kysuckom Novom Meste, ktorá ho opatrovala. Kňaz Andrej Majer, básnik Dlhomír Poľský zomrel v sobotu ráno 28. decembra 1935. Pohrebné obrady sa konali v nedeľu 29. decembra o 15:00 v Kysuckom Novom Meste. Na pohrebe boli prítomní predstavitelia Spolku sv. Vojtecha a Matice slovenskej. V smútočnom sprievode bolo viac ako 4 tisíc osôb. Okresný osvetový zbor v Kysuckom Novom Meste usporiadal v roku 1937 oslavy na počesť básnika Andreja Majera. Pri tejto príležitosti bola na dome Majerovej sestry, v ktorom básnik zomrel, odhalená pamätná tabuľa. Vo februári 1948 podala Okresná osvetová rada návrh Miestnemu národnému výboru v Kysuckom Novom Meste, aby bola časť Ulice 1. mája pomenovaná po básnikovi Dlhomírovi Poľskom.

V roku 1937 vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave nový *Jednotný katolícky spevník*. Do edičného výberu sa dostali i texty Andreja Majera. Spolok sv. Vojtecha prejavil v roku 1942 vážny záujem o vydanie ďalších troch zväzkov básní Andreja Majera, ktoré ostali v rukopise. Edičný zámer mal zrealizovať spi-

sovateľ Ladislav Hohoš, no zrejme aj kvôli jeho osobnej kritike tvorby A. Majera sa plán neuskutočnil. Hohoš vyčítal najmä neaktuálnosť tém ako aj skromnosť autora, ktorý tvorbou neprekročil hranice regiónu, v ktorom žil. Ďalej vytkol malý ohlas slovenských čitateľov na prvé dva zväzky: „*právom zapadly bez povšimnutia*.“ Spolku sv. Vojtecha odporučil vydať menší výber z diela a ušetrené peniaze investovať do vydania edície moderných katolíckych autorov. K autorovej tvorbe neboli vľúdni ani iní doboví kritici, ktorí síce vyzdvihli kvantitu publikovaných básní, no ku kvalite zaujali zväčša negatívny postoj. Nadčasovú hodnotu Majerovho diela vnímali hlavne predstavitelia Spolku sv. Vojtecha a problém nevideli ani „v ľudovej“ forme veršov a regionálnosti. Krásu Majerových básní precítovala spisovateľka Ľudmila Podjavorinská: „*Z dial'ky pripínajúc k Tatrám horúcu túžbu smutnej duše svojej akoby sa modlil*.“

Jeden z prvých životopiscov Dlhomíra Poľského T. B. ešte počas básnikovho života napísal: „*Nateraz je veľmi zmorený duchom*

Kysuce známe i neznáme

nad dnešnou zkazou mnohých ľudí a nad nemilými pomerami nášho milého Slovenska, spieva on ako prorok Jeremiáš nad zboreným Jeruzalemom. Keď by sa bol dostal Majer medzi priaznivejšie okolnosti, kde by sa bol mohol rozvinúť a uplatniť, dnes celé Slovensko ako chýrečného básnika by bolo oslavovalo, ale on nie je ctižiadostivý a až nad mieru skromný – opravdivý týp slovenský.“ Katolícky básnik, kňaz, ktorý sa pridržiaval svedomia, morálky a zásad daných desatorom Božích prikázaní, si ako literát zaslúži oveľa viac pozornosti. Aktuálne prebieha analýza jeho publikovaného i rukopisného diela, ktoré je kľúčové pre poznanie auto-

rovho tvorivého života, nevynímajúc verzologický a jazykovedný rozbor básní. Pozornosť je venovaná taktiež personálnej bibliografii mapujúcej rozsah rukopisného a publikovaného diela. Cieľovým výstupom vedeckého projektu je komplexná pramenná monografia života a diela Dlhomíra Poľského. Za čiastkový výstup možno pokladať i výstavu o Andrejovi Majerovi, ktorá je inštalovaná počas mesiacov november, december 2022 a január 2023 v Kaštieli Radoľa. Vystavené sú originálne rukopisy Andreja Majera zo zbierkových fondov Kysuckého múzea, doplnené fotografiami, dobovými sakrálnymi predmetmi a drobnými devocionáliami.

Pramene a literatúra

ĎURNÁ, Scarlett: *Básnik rodných Kysúc Dlhomír Poľský – Andrej Majer*. Čadca : Okresná knižnica v Čadci.

KRČMÉRY, Štefan: *Stopäťdesiat rokov slovenskej literatúry, sv. II*. Martin : Matica slovenská, 1943.

POĽSKÝ, Dlhomír: *Spisy básnické Dlhomíra Poľského, sv. I*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1925.

POĽSKÝ, Dlhomír: *Spisy básnické Dlhomíra Poľského, sv. II*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1926.

PRIKRYL, Ľudovít Viliam: *Majer Andrej*. In: PAŠTEKA, Július a kol.: *Lexikón katolícky kňazských osobností Slovenska*. Bratislava : Lúč, 2000, s. 862–863.

SZINNYEI, József: *Magyar írok élete és munkái. VIII. kötet*. Budapest : Hornyánszky Viktor, 1902.

Básnik chudobných Kysúc. In: *Slovenská pravda*, 1936, roč. 17, č. 1 (5. januára), s. 4.

Kronika. Naši zosnulí. Dlhomír Poľský (1864 – 1935). In: *Slovenské pohľady*, 1936, roč. 52, č. 1, s. 44–45.

POĽSKÝ, Dlhomír: In: *Slovák*, 1936, roč. 17, č. 293 (29. decembra), s. 3.

Archív Spolku svätého Vojtecha v Trnave, fasc. 27 Andrej Majer – osobný fond, č. 29, Životopisný článok o Dlhomírovi Poľskom, 3 s.

Osobné poďakovanie autora príspevku: pani Žele Tomáškovej a pánovi Antonovi Bílešovi.

Represívne pôsobenie nemeckých vojenských a bezpečnostných zložiek na území okresu Kysucké Nové Mesto 1944 - 1945 (1. časť)

Mapa Slovenského národného povstania so zakreslením postupu Kampfgruppe Junck (Zdroj: www.commonswikimedia.com)

Po vypuknutí Slovenského národného povstania, počas jeho priebehu a po jeho potlačení sa zo Slovenskej republiky, pôvodne nemeckého spojenca a vazala, stal postupne okupovaný štát. Nemecké bezpečnostné orgány za necelých 9 mesiacov (do oslobodenia) rozpútali málo vídaný teror, ktorý bol omnoho krvavejší, ako u mnohých podrobených krajín počas oveľa dlhšej doby okupácie. Veď na Slovensku bolo hromadným vyvráždovaním postihnutých viac ako 100 obcí. Aj keď vo všeobecnosti prevláda názor, že zverstiev sa dopúšťali iba príslušníci SS, pričom vojaci Wehrmacht sa snažili bojovať bez re-

presí voči civilistom, nebolo to tak. Svedčia o tom niektoré zachované rozkazy, v ktorých najvyšší vojenský velitelia nariadovali popravy civilistov. Tieto akcie neobišli ani Kysuce. V nasledujúcich riadkoch sa pokúsím zmapovať pôsobenie jednotlivých bezpečnostných i armádných zložiek, osôb vo vzťahu k dolným Kysuciam a popravy ako i neuskutočnené pokusy o exekúcie v okrese Kysucké Nové Mesto.

(Poznámka: pre potreby tohto článku sa okresom Kysucké Nové Mesto rozumie okres v hraniciach platných do roku 1960 a ktoré sa nezhodujú so súčasnými hranicami okresu).

Okupačné jednotky Wehrmacht Kampfgruppe „Junck“

Bojová jednotka pomenovaná podľa svojho veliteľa **Stephana Juncka**. Bola zložená predovšetkým z príslušníkov 85. tankového pluku a ďalších menších jednotiek. Spolu s bojovou skupinou „Ohlen“ plukovníka **Conrada von Ohlen** boli prvými nasadenými okupačnými jednotkami na území Slovenskej republiky. Obe skupiny boli nasadené tak, že primárnym cieľom ich operačných aktivít bola Žilina. Bojové skupiny „Junck“ a „Ohlen“ disponovali asi 3900 mužmi. B.s. „Ohlen“ prekročila 29. VIII. 1944 v predpoludňajších hodinách hranice SR pri Vlárskom priesmyku v okrese Trenčín. Bojová skupina „Junck“ mala nástupisko v Ostrave v Protektoráte Čechy a Morava, kde bola i sformovaná, o čo sa nemalou mierou pričínili protektorátny ríšsky štátny minister **Karl Hermann Frank** (1898-1946), ktorý varoval pred partizánskym hnutím na Slovensku. Dňa 30. augusta 1944 nadráňom prekročila štátnu hranicu SR pri Čadci a presúvala sa na Žilinu. Bez väčšieho odporu sa presunula cez oba kysucké okresy Čadca i Kysucké Nové Mesto až do Žiliny, odkiaľ spoločne s b. s. „Ohlen“ vytlačili povstalecké jednotky do Strečnianskej tiesňavy a následne až do Vrútok. V Krásne nad Kysucou strieľali okupačné vojská na utekajúcich civilistov, pričom jedného zabili a jedného zranili. Podobná „šarvátka“ sa odohrala i v obci Vranie, podľa všetkého bez strát na životoch. Pôsobenie tejto jednotky na dolných Kysuciach môžeme považovať za čisto vojenské, bez vrážd na civilnom obyvateľstve.

Generalleutnant Friedrich-Wilhelm von Loeper, veliteľ 178. divízie pancierových granátníkov Tatra (Zdroj: kvhcarpathia.sk)

178. divízia pancierových granátníkov Tatra

Vznikla 5. septembra 1944 zlúčením bojových skupín „Ohlen“ a „Junck“ a ich doplnením. Jej veliteľom bol Generalleutnant Friedrich-Wilhelm von Loeper. Keďže v tomto čase už táto divízia pôsobila v Turci pri Vrútkach a postupovala ďalej, nemala jej bojová činnosť na územie okresu Kysucké Nové Mesto žiaden vplyv. Pripisuje sa jej však hromadná poprava 9 odbojárov v lokalite Dunajov – Skačkov. Ide teda o akciu v tyle jednotky, ktorá sa udiala presne v deň jej vzniku – 5. septembra 1944.

Jednotky SS (Schutzstaffel)

Schutzstaffel – SS - paramilitantná (paramilitantná jednotka = jednotka, ktorá má inú štruktúru a funkciu ako bežná jednotka armády suverénneho štátu) zložka NSDAP na-

Brigadeführer SS Fritz Freitag, veliteľ 14. granátníckej divízie Waffen SS počas jej pôsobenie na Kysuciach (Zdroj: www.en.wikipedia.org)

sadzovaná na okupovaných územiach na likvidáciu odboja, vraždenie odporcov režimu a ďalšie represívne opatrenia voči domácomu obyvateľstvu.

14.granátnicka divízia Waffen SS (14. Waffen-Grenadier-Division der SS /galizische Nr.1/)

Vznikla 27. 6. 1943. Bola formovaná z Ukrajincov, napriek tomu sa spočiatku nesmela volať ukrajinská. Jadro mužstva a poddôstojníkov bolo formované z nacionalisticky zmýšľajúcich Ukrajincov. Dôstojnícky zbor bol však zostavený z nemeckých dôstojníkov. Štáb divízie sídli v Žiline a operačný priestor v ktorom bola rozmiestnená sa rozprestieral od Čadce po Štrbu. V tomto období bol veliteľom divízie brigadeführer SS Fritz Freitag. Jej jednotky boli rozmiestnené po kysuckých

obciach v októbri 1944, keď stupňujúca partizánska činnosť prinútila nemeckú okupačnú moc k opatreniam na ochranu železničnej trate Bohumín – Žilina. V samotnom okresnom Kysuckom Novom Meste sa nachádzalo veliteľstvo 29. pešieho pluku (Waffen-Grenadier-Regiment der SS 29 /galizisches Nr. 1/), v okrese bola najsilnejšia posádka umiestnená v Krásne nad Kysucou. Tento bod bol zvolený logicky, ohľadom na silnú partizánsku činnosť v Bystrickej doline počas septembra a októbra 1944. Práve do Bystrickej doliny podnikali okupačné jednotky protipartizánske výpady. V tomto období boli okupačnými jednotkami zavraždení za spoluprácu s partizánmi Gašpar Strnadel z Radôstky, František Potočár zo Zborova nad Bystricou a Štefan Ragan z Klubiny, ktorý bol spojkou partizánskej skupiny „Vpred“ pod velením podplukovníka ČA Morského.

Na záver je nutné poznamenať, že takmer všetci kronikári uvádzajú, že v ich obciach pôsobili v službách okupačnej moci Vlasovci. Menom Vlasovci boli označovaní príslušníci Ruskej oslobodeneckej armády (ROA), sformovanej zo sovietskych vojnových zajatcov, pod velením generála Andreja Andrejeviča Vlasova. Keďže táto jednotka nebola nikdy nasadená na fronte, ale pôsobila v tyle proti partizánskym skupinám, kronikári mali tendenciu nazývať „Vlasovcami“ všetkých príslušníkov nemeckej okupačnej moci hovoriacich ruštinou alebo ukrajínčinou. Je pravdepodobné, že niektoré „vlasovské“ oddiely pôsobili aj na Kysuciach, avšak až od konca januára 1945. Navyše v kronikách a pamätných knihách sa často stotožňujú výrazy Ukrajinci a Vlasovci, čo situáciu ešte viac komplikuje. Veľmi zjednodušene môžeme povedať, že vojaci nemeckej okupačnej moci

Kysuce známe i neznáme

hovoriaci východoslovenskými jazykmi pôsobiaci na územiach Kysúc do polovice januára boli príslušníkmi 14. granátnickej divízie SS, tí ktorí začali prichádzať koncom januára a neskôr pravdepodobne patrili k ROA generála Vlasova.

Bezpečnostné jednotky

Koncom augusta 1944 bola Hlavným úradom ríšskej bezpečnosti (RSHA) vytvorená Einsatzgruppe H (ďalej EG H) SiPo und SD (operačná skupina H bezpečnostnej polície a SD), aby podporila okupáciu Slovenska vojskami Wehrmachtu a Waffen SS. Jej vytvorenie bolo bezprostrednou reakciou na vypuknutie SNP. Do čela pohotovostnej skupiny H bol postavený SS-obersturmannführer **dr. Joseph WITISKA** (5. 7. 1894 – 6. 11. 1947). Jemu podliehali štáby EG H, ktoré postupne vznikali na celom okupovanom území SR (Sonderkommando 7A v Ružomberku, Einsatzkommando 13 v Trenčíne, Sonderkommando ZBV 15 v Nitre, Zvláštne komando z. b. V. 29 v Bratislave, Einsatzkommando 14 v Banskej Bystrici a Zvláštne komando ZBV 27 v Prešove).

Einsatzkommando 13, oporný bod v Žiline

Einsatzkommando 13 vzniklo spolu s Einsatzkomandom 14 v dňoch 30.–31. augusta 1944 v Brne. Svoj štáb malo počas celej svojej existencie v Trenčíne. Ako veliteľia pôsobili postupne SS-Hauptsturmführer Otto Koslowski, SS-Sturmbannführer Hans Jaskulsky a napokon SS-Sturmbannführer Karl Schmitz. Všetky jednotky Einsatzgruppe H si budovali v okolitých mestách tzv. oporné body (stutzpunkt). Postupne boli zriadené v rámci Einsatzkomanda 13 oporné body v Nitre, Žiline, Piešťanoch, Turčianskom sv. Martine, Považ-

Znak 14. granátnickej divízie Waffen SS (Zdroj: www.en.wikipedia.org)

skej Bystrici, Dubnici nad Váhom, Novom Meste nad Váhom, Kremnici a Bánovciach nad Bebravou. Koncom novembra zriadil veliteľ oporného bodu v Žiline vedľajší oporný bod v Čadci. Oporný bod v Žiline vznikol 9. septembra 1944. Jeho veliteľom bol menovaný SS-hauptsturmführer (ekvivalent nemeckej armádnej hodnosti Hauptmann alebo čs. hodnosti kapitán) **Werner Schönemann** (27. 11. 1911 – 6. 9. 2003), ktorý dal ihneď po svojom nástupe do funkcie (11. 9. 1944) do dvoch dní sústrediť a deportovať do Osvienčimu 428 osôb židovského pôvodu, na ktoré sa až dovedy vzťahovali výnimky zo zákona. Podobne ako v riešení židovskej otázky postupoval Schönemann i v prípade Rómov. 29 septembra 1944 si vyžiadal od okresných náčelníkov a policajného veliteľa v Žiline menné zoznamy výzvou „Zdvorilo Vás žiadam, aby ste zistili a nahlásili mi do 10. 10. 1944 počet všetkých cigánov, ktorí bývajú vo Vašom

Koncentračný tábor
Auschwitz I.
v poľskom Osvienčime
(Zdroj: foto autor)

okrese. Toto hlásenie musí byť vystavené samostatne pre každú obec“. Po obdržaní zoznamov nasledovala výzva pre okresných náčelníkov k zadržaniu Rómov a ich prepravu do tábora v Dubnici.

V okolí Žiliny bol pod vedením Schönemanna verejne popravený komunistický odbojár Anton Sedláček, keď bolo kvôli poprave prerušené školské vyučovanie a museli sa prizerať i deti od 1. triedy! Sedláček mal okrem iného na starosti koordináciu komunistických odbojových buniek na Kysuciach. Schönemann je zodpovedný i za hromadné vraždy:

-10 väzňov v zátokke Váhu (lokalita Dubník) – je pravdepodobné, že súčasťou tejto popravy sa stal i **Eduard Oravec** z Vrania

-10 odbojárov z okolia Žiliny v Starej Bystrici, -32 osôb v lesoparku Bôrik - Chrašť (medzi inými i obyvatelia Nesluše **Ján Šteiniger a Štefan Jantulík**),

- 7 zavraždených na židovskom cintoríne v Žiline v hrobke bankára **Rudolfa Szela**,

Na konto Wernera Schönemanna ide i individuálna poprava **Jána Drábika** z Kotrčinej Lúčky a sadistická vražda neznámeho odbojára, ktorého pozostatky príslušníci Einsatzkommando 13 spálili v kotolni Okresného súdu v Žiline.

z. b. V. Kommando 27

Ďalšou jednotkou Einsatzgruppe H, ktorá pôsobila na území Kysúc bolo z. b. V. Kommando 27 (z. b. V. = zur besonderen Verwen-

Kysuce známe i neznáme

dung – pre zvláštne použitie). Pôvodne pôsobil na východe Slovenska a spadalo pod veliteľa SiPo a SD v Krakove. Do podriadenosti EG H prešlo po ústupe nemeckých vojsk a presune do Žiliny 1. februára

1945. Oporné body boli zriadené v Považskej Bystrici, Bytči, Čadci, Kysuckom Novom Meste, Turčianskom Sv. Martine, Ružomberku a Brodke u Přerova v Protektoráte.

(pokračovanie)

*Zákopčie-Majer
s Kostolom sv. Jána
Krstiteľa (Zdroj: ar-
chív A. Kontrika)*

Drotári zo Zákopčia v medzivojnovom období (1. časť)

PHDR. ALOJZ KONTRIK

Obec Zákopčie od 2. polovice 19. storočia patrila k tým kysuckým obciam, odkiaľ za prácou odchádzalo najväčšie množstvo drotárov. Kým do roku 1914 opravovali kuchynský riad, poľnohospodárske náradie a predávali svoje drôtené a plechové výrobky v rámci vtedajšieho Rakúsko-Uhorska, ale aj v cárskom Rusku, Nemecku či dnešnom Poľsku, prípadne pracovali v dielňach (najmä v USA), vypuknutie 1. svetovej vojny im značne skomplikovalo život a ich obchodné aktivity. Ani rok 1918 neznamenal návrat k predvojnovým

pomerom. Po skončení vojny nastali problémy s dokazovaním domovskej príslušnosti drotárov, ktorí pracovali v zahraničí, najmä mimo územia bývalého Rakúsko-Uhorska. Tí, čo mali dobré podmienky pre život a prácu, vybavili si občianstvo štátu, na ktorého území pôsobili. V niektorých prípadoch tam s nimi žila manželka i deti. Ďalší sa rozhodli vrátiť domov, najmä tí, čo mali v Zákopčí rodinu, nejaký majetok, prípadne trpeli zdravotnými ťažkosťami alebo už boli starší. Väčšinou im k tomu chýbali potrebné do-

Kysuce známe i neznáme

Dom v Zákopčí U Holých
(Zdroj: foto A. Kontrik)

klady, a ani nespĺňali zákonné podmienky pre získanie československého štátneho občianstva. Nemali nárok ani na sociálnu pomoc alebo iné práva zakotvené v ústave novovzniknutej Československej republiky, schválenej 29. februára 1920. Z toho dôvodu žiadali o osvedčenie československého štátneho občianstva, čo adresovali Župnému úradu v Turčianskom Sv. Martine, do ktorého pôsobnosti ako súčasť Považskej župy patril v rokoch 1922 – 1928 aj okres Čadca.

Rozhodujúci dokument na získanie osvedčenia o štátnom občianstve bol domovský list, ktorý vydával príslušný notársky úrad a Okresný úrad v Čadci. Domovský list obsahoval základné údaje: meno, bydlisko, dátum a miesto narodenia, rodinný stav a dátum, od ktorého mal žiadateľ v obci domovské

právo (väčšinou od narodenia). Dôležitá bola kolónka zamestnanie, kde v prípade uvedenia „drotár“, „plechár“, „klampiar“, úrady postupovali promptnejšie.

Domovská príslušnosť sa podľa § 6 zákona XXII z roku 1886 obvykle odvodzovala od otca, starého otca, zriedkavo od matky, a to i v prípade, že nikto z nich už nežil. Základný dokument, ktorý sa prikladal k žiadosti o domovský list, bol rodný list žiadateľa, vydávaný matričnými úradmi. V mnohých prípadoch bolo pod menom otca uvedené aj jeho zamestnanie. Ak išlo o drotára a drotárstvo bolo jeho hlavným zamestnaním, mal tam zapísané „drotár.“ Ak sa žiadateľ narodil mimo Československej republiky, musel si zadovážiť rodný list z miesta narodenia. Okrem rodného listu boli dôveryhodnými do-

Hospodárska budova
v Zákopčí U Kordíšov
(Zdroj: archív A. Kon-
trika)

kumentmi pre potvrdenie domovského práva rodné, sobášne či úmrtné listy rodičov, vlastná sobášna listina, prípadne iné dokumenty, ktoré preukazovali domovskú príslušnosť drotára alebo jeho predkov. Napríklad v roku 1928 Ján Bičaník uviedol v žiadosti o vydanie osvedčenia o československom štátnom občianstve, že „*musí ísť aj do cudzozemska ako drotár groše zarábať.*“ O rok neskôr (1929) Demeter Rovňaník vo svojej žiadosti uviedol, že je „*drotár aj podomový obchodník zo Zákopčia.*“

Sporné prípady riešil Župný úrad v Turčianskom Sv. Martine v súčinnosti s oddelením ministerstva vnútra, ktoré svojím výnosom rozhodlo, že drotári – žiadatelia, narodení a príslušní do Zákopčia, no momentálne bývajúci v zahraničí, sa podľa § 1 čl. ústavného zákona č. 236 Zb. zákonov a nariadení zo dňa 9. apríla 1920 nestali automa-

ticky československými štátnymi občanmi, lebo už pred rokom 1910 na základe viac ako desaťročného pobytu mimo uhorského štátu stratili svoje štátne občianstvo a tým aj domovské právo v rodnej obci (podľa § 31 zák. čl. L/1879). Po roku 1928 vydával konečné rozhodnutia Krajský úrad v Bratislave. Drotári, ktorým po kladnom vybavení žiadosti udelili československé štátne občianstvo, mohli si vybaviť novú drotársku legitimáciu, ktorá platila na celom území Československej republiky. Tí, čo sa chceli vrátiť do svojich pôvodných rajónov v zahraničí, vybavovali si cestovný pas.

Drotárske legitimácie

Na území Československej republiky mohli prevádzkovať drotárstvo len tie osoby, ktorým bolo udelené povolenie – drotárska legitimácia platná jeden rok. Žiadosti o jej vydanie si drotári zo Zákopčia vybavovali na Okresnom úrade v Čadci, kde ich väčšinou písali úradníci alebo pisári. Ojedinele si drotári priniesli vlastnoručne skoncipované žiadosti. Pokiaľ ich posielali poštou, obvykle ich adresovali Okresnému úradu v Čadci, prípadne priamo okresnému náčelníkovi. Ak drotár žiadal o drotársku legitimáciu po prvýkrát, musel priložiť rodný list, domovský list (v sporných prípadoch osvedčenie o štátnom občianstve), vysvedčenie (resp. svedectvo) mravnej záchovalosti, ktoré schvaľovala obecná rada a podpísal hlavný notár i starosta obce Zákopčie. Obecná rada ním potvrdila, že menovaný po dobu pobytu v obci bol „*v ohľade mravnom i politickom úplne zachovalý*“. Nesmelo chýbať ani aktuálne lekárske osvedčenie a zloženky o zaplatení dane z obratu a podomovej dane. K žiadosti

Kysuce známe i neznáme

Breviár číslo	Datum doplatenia spíše a počet petich	Predmet	Vybavenie medzitýmne	
			post- rator	obsah
78	2 pr	Krupka Dnary Zákovice	a	1700 moždion
79	2 pr	Klucak Povysoka	a	
80	2 pr	Supka Plysvski	a	
81	2 pr	Pupčák Cadek	a	
82	1 pr	Kucharik Z. Hlogi	a	
84	1 pr	Štulačik M. Jurgovka	a	
85	2 pr	Štulačik Zákovice	a	
86	2 pr	Čausčoj Rakov	a	
87	2 pr	Štulačik Zákovice	a	
88	2 pr	Klucak Mater	a	
89	2 pr	Štulačik Rakov	a	

Evidenčný denník drotárskych legitimácií na rok 1933 (ŠA ZA, pracovisko Archív Čadca)

Liatinový kríž v Zákopčí na Majeri (Zdroj: foto A. Kontrik)

sa prikladalo aj potvrdenie o zaplatení dávky z úradných výkonov v sume 10 Kč. Tí, čo o povolenie živiť sa drotárstvom žiadali opakovane, predkladali aj starú drotársku legitimáciu, pokiaľ ju nestratili, neukradli im ju alebo sa im nerozpadla a bola ešte čitateľná. Najmä pre starších drotárov nebola podstatná čitateľnosť záznamov v legitimácii, ale fakt, že vlastní doklad, ktorý ich oprávňuje vykonávať ich zárobkovú činnosť. Drotári, ktorým skončila platnosť legitimácie a nachádzali sa mimo miesta trvalého bydliska, žiadali o vystavenie novej drotárskej legitimácie prostredníctvom úradov v obci alebo meste, kde pracovali. Hlavným dôvodom bol nedostatok financií na návrat domov.

Po schválení Zákona o podomovom obchode zo 4. júna 1926 sa mu vrátane drotár-

stva smeli venovať všetci svojprávní československí štátni občania, ktorí boli majetkovo a zárobkovo odkázaní na takýto spôsob obživy. Veková hranica udelenia oprávnenia na podomový obchod sa posunula na 35 rokov, obyvateľom chudobných krajov, medzi ktoré patrili aj Kysuce (vrátane Zákopčia), mohlo byť povolenie udelené alebo predĺžené už v 21. roku života. Podobne ako vojnoví poškodenci mohli pôsobiť na území celého Československa, teda aj v pohraničných a kúpeľných mestách a obciach a všade tam, kde bol inak podomový obchod zakázaný.

V štatistických údajoch o obciach v okrese Čadca za rok 1927 sa uvádza, že v Zákopčí sú len maloroľníci a drotári, ktorí sa potulujú po drotárke po celej republike. V roku 1929 boli rozoslané dotazníky na obecné úrady a nota-

Mesiac	Počet	Mená žiadateľov
Január	7	Blažej Kontrík, Ján Kováčik, Gašpar Mičo, Peter Trnka, František Staniček, Jozef Franek, Ľudevít Hanušák
Február	3	Ján Hažík, Peter Škripek, Ján Franek
Marec	2	Ján Garáb, Pavel Špita
Apríl	7	Pavel Holeščák, Mikuláš Zjavka, Matej Baliga, Demeter Trnka, Demeter Švík, Anton Pišček, Anton Balucha
Máj	2	Alojz Jakubík Polčík, Mikuláš Marták
Jún	1	Jozef Ziavka
Júl	-	-
August	5	Ondrej Krupka, Alojz Kucharik, Štefan Škríňa, Michal Jati, Matej Klučka
September	10	František Janščo, Jozef Janščo, Ján Pišteľ Ivor, Štefan Palubjak, Juraj Zjavka, Martin Franek, Juraj Pišček, Ján Kučák, Štefan Vojtik, Pavel Meľo
Október	8	Jozef Grečmal, Jozef Porvaščák, Filip Špita, Ondrej Cabuk, Pavel Jakubík, Emil Pavlina, Ondrej Krkoška, Pavel Pišček
November	5	Pavel Mochák, Jozef Franek, Ondrej Jopek, Jozef Mojtek, Karel Cimerák
December	4	Ignác Magát, Pavel Mochák, Anton Flašík, Ján Šeliga
Spolu	54	

Drotárske legitimácie vydané pre drotárov zo Zákopčia v roku 1933

riáty jednotlivých obcí Kysúc kvôli získaniu informácií pre všeobecný podrobný Miestopis Krajiny Slovenskej. Iba pri zázname o obci Zákopčie bolo uvedené, že muži sa zaoberajú „*dráteníctvom a podomovým kupectvom, ženy poľnohospodárstvom.*“ Treba spomenúť, že v tomto období v Zákopčí nebola zavedená autobusová doprava, preto drotári chodievali viac ako 5 km na železničnú stanicu do Rakovej, menej na Staškov, kde bola aj *četnická* stanica. Obyvatelia Zákopčia, vrátane drotárov, mohli v prípade potreby absolvovať vyšetrovanie alebo liečbu v štátnej nemocnici v Žiline, ktorá bola vzdialená 40 km, prípadne v 128 km vzdialenej verejnej nemocnici v Trenčíne.

Presnejšiu predstavu o počte vydaných drotárskych legitimácií pre drotárov v Zákopčí za určitý rok si možno vytvoriť na základe ich evidencie, ktorú v medzivojnovom období viedol Okresný úrad v Čadci v evidenčnom denníku. V roku 1933 bolo v okrese Čadca vydaných 145 drotárskych legitimácií, z toho až 54 pre žiadateľov zo Zákopčia, čo bolo najviac v uvedenom roku.

Džarkovia a postrk

Špecifickú skupinu v rámci drotárstva predstavovali drotárski pomocníci – *džarkovia*. Išlo o chudobných nedospelých chlapcov vo veku 14 – 21 rokov z rodiny (synov, synovcov, vnukov a pod.), ale tiež cudzích chlapcov

Odrôtovaný hrniec zo Zákopčia U Holých (Zdroj: foto A. Kontrik)

z obce Zákopčie (prípadne zo susedných dedín), ktorých si najímali samostatní drotári – *gazdovia*, aby robili základné opravy a predávali drôtový a plechový tovar najmä v mestách na území Čiech, Moravy a Sliezska, kde boli nazývaní aj „drotárikmi“. Takto svoju drotársku kariéru začínali napríklad Anton Marťák z osady U Ruľcov, Dominik Pavlina z osady U Kordišov či Alojz Tanistrák z osady U Krátkych.

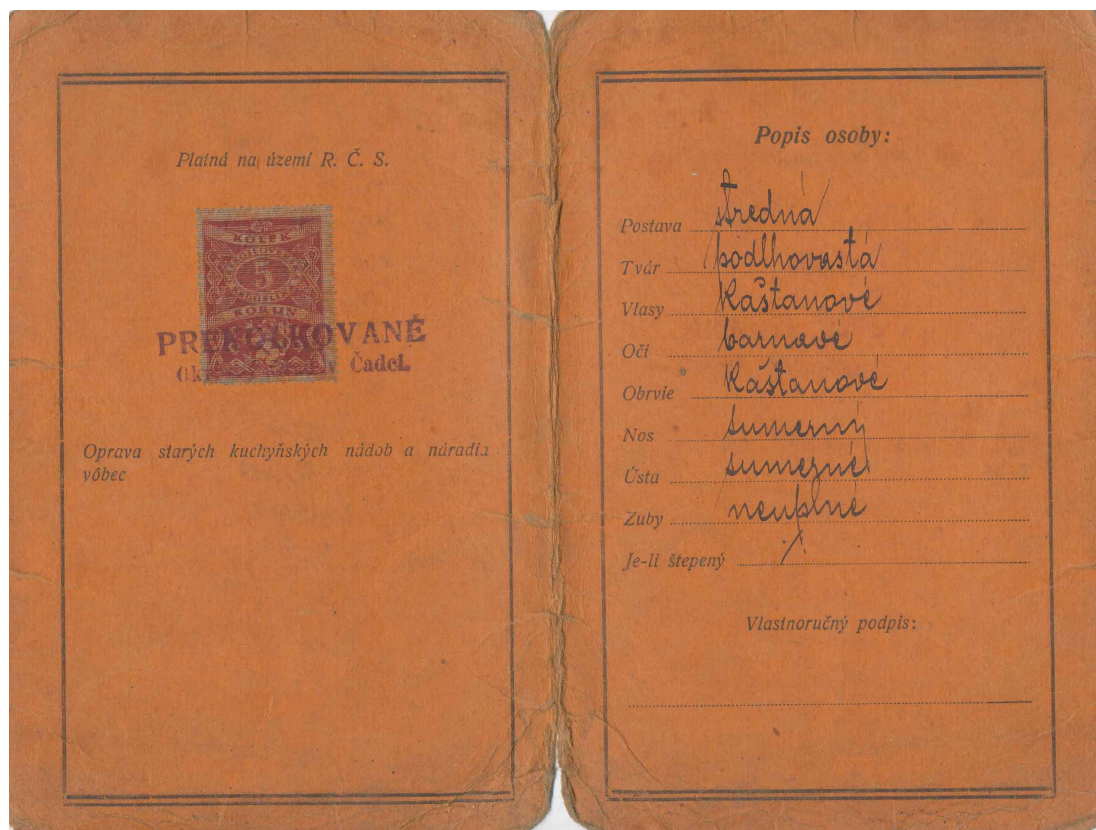
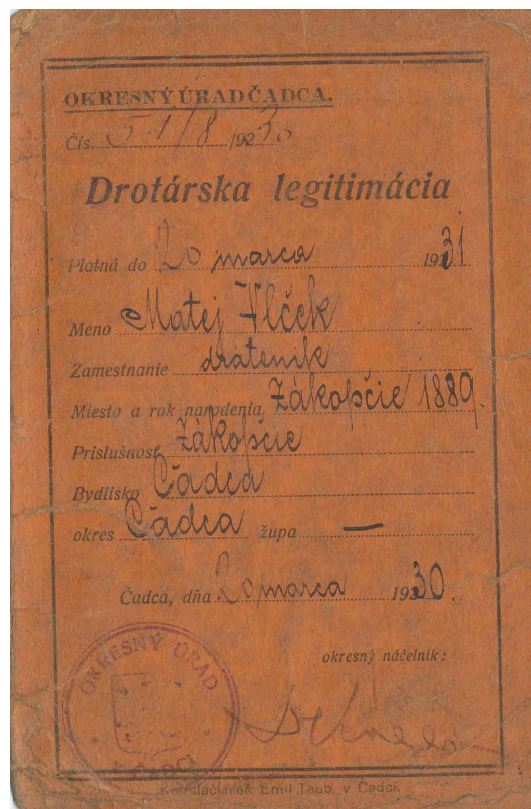
Československá vláda sa snažila obmedziť počet drotárov a najmä *džarkov*, často sa venujúcich žobraníu, lebo ich stav bol relatívne vysoký. Zlá finančná situácia ich však neraz primäla žobrať a pracovať aj bez povolení. Ak boli pri takejto činnosti prichytení, hrozil im

postrk – úradné (policajné) premiestnenie (dopravenie) osoby z určitého miesta do domovskej obce. V novembri a decembri 1929 a v januári 1930 vypracovalo Policajné riaditeľstvo v Prahe zoznam zadržaných *drotárikov* na území Čiech, ktorý obsahoval mená 72 Kysučanov, z ktorých iba jeden pochádzal zo Zákopčia; išlo o vtedy 15-ročného Jozefa Bičanika. Úrady ho *postrkovali* železničnou dopravou na vlakovú zastávku v Rakovej, odtiaľ pravdepodobne šiel domov pešo. Úrady mu poskytli polovičnú zľavu na cestovné, druhá polovica bola uhradená z fondu Ministerstva sociálnej pečlivosti. Ak *džarkovia* neboli *postrkovaní*, domov sa nedostali aj pol roka až rok, čo malo hlavne finančné dô-

vody (predovšetkým kvôli drahému cestovnému a snahe zarobiť čo najviac financií pre rodinu).

Aj keď išlo o jediný úradný záznam o *postrku* rodáka zo Zákopčia, v informačno-situačnej správe za rok 1938 sa uvádza, že ročne sa vykonalo 300 - 400 *postrkov* do okresu Čadca. Boli to hlavne tuláci, vrátane podomových obchodníkov a drotárov. Úrady sa aj z tohto dôvodu snažili vykoreniť žobranie *džarkov*, bieda *drotárikov* a ich rodín však dokázala prekonať všetky prekážky. Dôkazom je, že neploetlí chlapci odchádzali zo Zákopčia do Čiech a na Moravu až do vypuknutia 2. svetovej vojny v roku 1939.

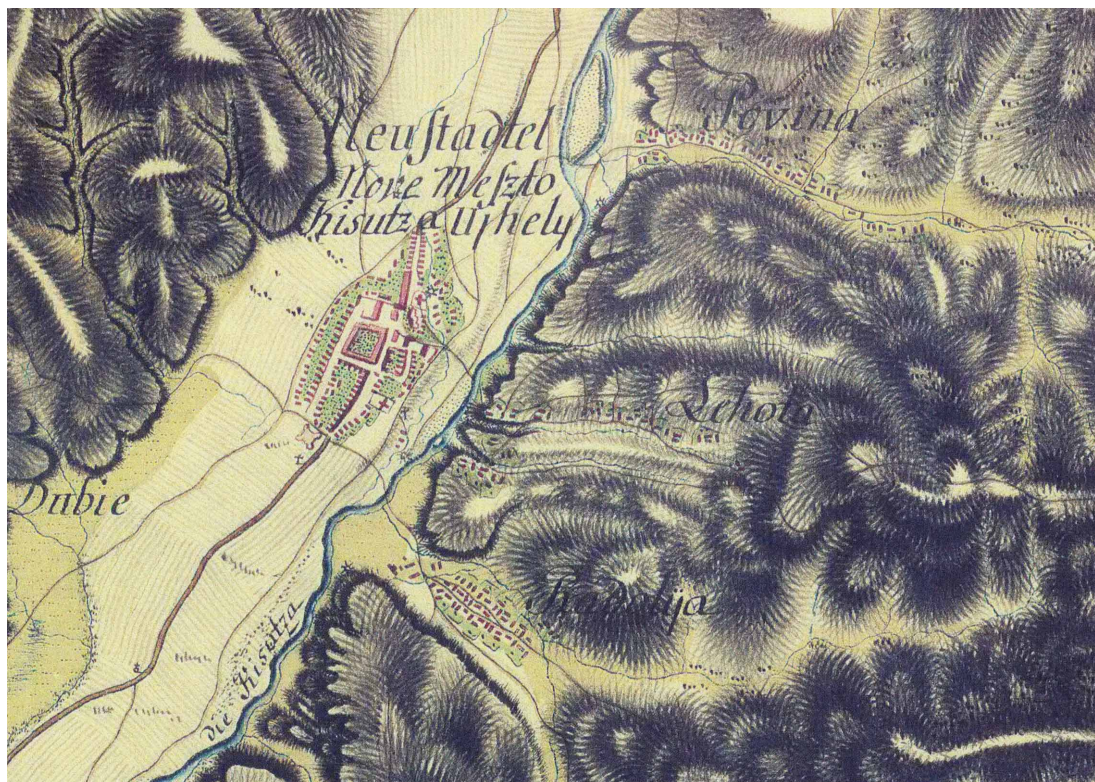
Drotárska legitímácia Mateja Vlčka zo Zákopčia, rok 1930 (Zdroj: Zbierkový fond Kysuckého múzea)

Pramene a literatúra

- Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Čadca (ďalej Archív CA), fond (ďalej f.) Okresný úrad Čadca 1923 – 45 (ďalej OÚ CA 1923 – 1945), kartón (ďalej k.) 19, inventárne číslo (ďalej i. č.) 1145/1927
- Archív CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 28, i. č. 10/1933
- Archív CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 29, i. č. 261/1929
- Archív CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 115, i. č. 2 – 7244/1928
- Archív CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 115, i. č. 7149/1928
- Archív CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 123, i. č. 58/1929
- Archív CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 124, i. č. 601/1929
- Archív CA, f. OÚ CA 1923 – 1945, k. 146, i. č. 774/1937
- Archív CA, f. Okresný úrad Kysucké Nové Mesto 1923 – 1945, k. 23, i. č. 1129/1929
- Archív CA, f. OÚ KNM 1923 – 1945, k. 109, č. 651/1927
- JANOVA, Dušan: *Poznámky o drotároch - rok 1954*. Rukopis b. s.
- KONTRIK, Alojz: *Migrácie kysuckých drotárov na územie Čiech, Moravy a Sliezska v medzivojnovom období*. In: *Národopisný věstník : Bulletin D'ethnologie 2018/1*. ISSN 1211-8117, 2018, roč. XXXV (77), č. 1, s. 56-73.
- Pamätná kniha obce Zákopčie od roku 1934. [Obecný úrad Zákopčie].
- PAVLÍK, Alojz: *Vývin drotárstva na severozápadnom Slovensku do prvej svetovej vojny*. In: *Zborník Spoločenskej vedy – História 1*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968, s. 69-33.
- PRANDA, Adam: *Príčiny vzniku a rozvoja doplnkových zamestnaní na Kysuciach – 1. časť*. Slovenský národopis 13, 1965, č. 4, s. 431-479.
- PRANDA, Adam: *Slovenské drotárstvo*. In: MRVA, Marián (ed.): *Drotárstvo ako remeslo, umenie a podnikateľská aktivita : Zborník z konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 50. výročia vzniku Mestského múzea v Žiline 2. a 3. júna 1992*. Martin : Matica slovenská/Žilina : Považské múzeum v Žiline, 1992, s. 59-68.
- PRANDA, Adam: *Vandrovné zamestnania*. In: GACÍK, Milan (ed.): *Zborník Kysuckého múzea 8*. Čadca 1989, s. 59-78.
- ŠUSTEKOVÁ, Ivana: *Podomoví obchodníci z Kysúc*. Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2008, 176 s.

Kysucké Nové Mesto a jeho okolie na mape Prvého vojenského mapovania (Zdroj: Első Katonai Felmérés, Budapešť: Arcanum, 2012 (DVD))

Pavol Stoček a jeho rodina

PHDR. MARIÁN LIŠČÁK, PHD.

Na začiatku 18. storočia žil v Kysuckom Novom Meste veľmi bohatý mešťan Pavol Stoček so svojou manželkou Barborou Janačovou. Venoval sa hlavne obchodu s vínom, v ktorom sa mu mimoriadne darilo. Víno vyvážal vo veľkých objemoch až do Krakova. Kysucké Nové Mesto bolo známe predovšetkým ako stredisko obchodníkov s vínom. Mešťania skupovali víno zo Šopronu, Bratislavy, Rače, Svätého Jura a predávali ho do Sliezska a Poľska. Pavlovi Stočkovi sa obchodom podarilo nazhromaždiť taký veľký majetok, že si peniaze od neho začali požičiavať aj samotní majitelia Budatínskeho panstva Ladislav a jeho otec Gašpar Suňogovci. Za tieto

peniaze mu Suňogovci vždy dali nejakú náhradu. Napríklad už v roku 1699 si Gašpar Suňog od neho požičal 500 zlatých, za čo Stočkovi dal do zálohu richtárstvo v Budatínskej Lehote až do času, kým mu tieto peniaze nevráti. Neskôr koncom roka 1715 si Ladislav Suňog požičal od Stočka 350 zlatých a za tieto peniaze mu dal do dlhodobého užívania mlyn v lokalite Pod plesom a niekoľko ďalších pozemkov. Okrem toho mohol pri mlyne slobodne loviť ryby a raky. Tieto úžitky by Stoček Suňogovi rovnako vrátil, až keby mu on vyplatil celú uvedenú sumu. Vo februári 1716 si opäť Gašpar Suňog požičal od Stočka 300 zlatých na vyplatenie istého hornouhor-

Kysuce známe i neznáme

ského dlhu. Za to mu dal do zálohu celú sedliacku Michalkovskú usadlosť v obci Povina aj s poddanými, ktorí na nej žili (Juraj a Štefan Michálek, Matej Harvančík). Títo sa takto stali poddanými Stočka, ktorému boli povinní plniť všetky poddanské povinnosti v zmysle urbáru panstva. Ešte v roku 1705 Pavol kúpil od Juraja a Adama Ďuranovcov za 25 zlatých pozemok v meste, kde postavil sladovňu. Neďaleko tejto sladovne stál pivovar, ktorý v roku 1712 patrilo Jánovi Hriankovi (inde uvádzaný aj ako Hidlický). Od neho pivovar aj s obytným domom pred rokom 1720 odkúpil jeho syn Michal.

S Pavlom Stočkom súvisí aj meno Katarína Ďurošková, ktorá bola jeho dcérou. Tá v roku 1718 spísala závet, ktorý napovedá, aké rodinné väzby mala táto rodina, s ktorou boli prepojené vtedajšie elity Kysuckého Nového Mesta. Jej manžel Ján Ďuroška bol práve v danom roku, keď písala svoj závet, richtárom Kysuckého Nového Mesta. Jej zať Ján Michalec bol richtárom v predchádzajúcom roku a okrem toho aj v rokoch 1710–1711, 1727–1728, 1732–1733. Jej kmotrom bol Juraj Michalec, ktorý bol richtárom v rokoch 1702–1704, 1710–1712, 1715–1716. A naostatok samotný Pavol Stoček bol richtárom medzi rokmi 1694–1695 a 1706–1707. Richtárom bol aj manžel sestry Pavla Stočka Zuzany, ktorým bol Adam Fussek (richtár 1716–1717). Ak nerátame zemiansky rod Dubravajovcov, ktorý mal na základe dochovaných dokumentov v danom období v Kysuckom Novom Meste taktiež silnú pozíciu, tak rodinný okruh Pavla Stočka koncom 17. a počiatkom 18. storočia v podstate ovládal Kysucké Nové Mesto. Stočkova spomenutá dcéra Katarína vo svojom závete uviedla aj ďalšie zaujímavé

informácie. V čase svojej blížiacej sa smrti v ťažkej chorobe odkázala 50 zlatých kostolu sv. Jakuba a ďalších 50 zlatých pre žobrákov v mestskom špitáli. Za tieto peniaze sa im malo kupovať ošatenie v zmysle biblického „*Bol som nahý a priodeli ste ma.*“ Samo o sebe je zaujímavé, že ona ako žena v tej dobe odkazovala svoj majetok, čo priamo potvrdzuje vysoký rodinný spoločenský status. Mala tri dcéry, Katarínu vydatú za spomenutého Jána Michalca, ďalej Alžbetu a najmladšiu Barboru. Týmto podelila užívanie Kutačovských pozemkov v Kysuckom Novom Meste, pričom je zaujímavé, že k časti, ktorá pripadla Alžbete patrilo aj pivovar, čo znamená, že v danom období ho istý čas spravovala táto rodina. Podobne odkázala svoje pozemky patriace k tzv. Štrbovskému *gruntu* do užívania svojho zaťa Jána, ktorý ho však mal po vydaní Alžbety a Barbory týmto rozdeliť. Držba Kutačovských a Štrbovských pozemkov naznačuje rodinnú spriaznenosť s týmito významnými rodinami mesta z minulosti. U kmotra Juraja Michalca sa mali v úschove nachádzať strieborné riady a peniaze v hotovosti, ktoré sa mali dcéram rozdeliť. V závete rovnako zaviazala svojho vtedy ešte žijúceho otca Pavla Stočka tútorstvom nad vnučkami, aby ich ochraňoval a pomáhal im. Toto bezplatne, keďže aj tak podstatná časť jej majetku pochádzala od neho. Pavol Stoček však svoju dcéru o veľa rokov neprežil. Podľa matričných záznamov zomrel 1. júla 1721.

Ešte pred svojou smrťou však stihol aj on spísať svoj závet, konkrétne 6. februára 1721. V závete spomína ako svojich „synov“ Jána Michalca a Štefana Neppela. Ján Michalec mal za manželku jeho vnučku Katarínu Ďuroškovú a Štefan Neppel zasa Barboru Ďuroš-

kovú. Vyzdvihoval predovšetkým zaťa Štefana Neppela, ktorý mu mal byť veľmi nápomocný v obchodovaní a sprevádzal ho od roku 1712 po všelijakých bezpečných aj nebezpečných cestách. Neppel si Barboru Ďuroškovú vzal 1. novembra 1712. Priamo Stoček v závete uvádza, že si ju vzal na jeho želanie („ačo predovšetko, y manželku swu Barboru Duryšku mne kvôli vzal“). Aby na Stočka títo spomínali ako na svojho „otca“, tak Štefanovi s Barborou v závete odkázal svoje hospodárstvo v Budatínskej Lehote spoločne s úžitkami k tomu pripadajúcimi vrátane polovice zákupného richtárstva a polovice ďalších úžitkov s tým súvisiacich, ktoré boli nadobudnuté od Budatínskeho panstva. Rovnako zdedili Michalkovskú a Budovskú rolu v Povine, ktorú Stoček získal od Suňogovcov. Druhú polovicu zákupného richtárstva v Budatínskej Lehote zdedil Ján Michalec, k tomu aj polovicu z pustej Pilarovskej role v Povine. Podobne ako pri Stočkovi hovoríme o vlastníctve, respektíve zákupnom užívaní týchto pozemkov, kde obyvatelia plnili voči týmto dedičom poddanské povinnosti, ako voči svojim zemepánom. Všetok zvyšný majetok, vrátane majetku v Kysuckom Novom Meste zanechal svojej manželke. Stočkovi zostali navyše desiatky obyvateľov Kysuckého Nového Mesta i blízkeho a ďalekého okolia dlžných takmer 2 000 zlatých, čo bola v tých časoch obrovská čiastka.

Napriek tomu, že Pavol Stoček zanechal závet, tak jeho bohatstvo aj po jeho smrti priťahovalo veľkú pozornosť ziskuchtivých obyvateľov Kysuckého Nového Mesta, ktorí si taktiež chceli získať časť z jeho rozsiahleho majetku: „Ponevác aj s hodnovernými ľuďmi to sa doznáti môže, že pred mnohým časom

byvše ešte pri dobrom zdravý sľuboval polovičku statku svojho na nás a druhu polovičku na manželku a priateľov jeho popadať“. Toto sa zrejme dialo z dôvodu, že väčšinou majetkov získali manželia Stočkových vnučiek, teda vzdialenejšie príbuzenstvo, keďže nebolo priamych mužských dedičov. Vplyv a moc Pavla Stočka sú znateľné v Kysuckom Novom Meste v podstate až do dnešných čias, aj keď by to možno málo koho napadlo. On a aj jeho vysokopostavení rodinní príslušníci a priatelia sa dali pochovať v kryptách v kostole sv. Jakuba. Okrem ostatkov Pavla Stočka, tam našli svoj posledný odpočinok aj už spomenutí mešťania Juraj Michalec, či Ján Michalec. Pritom je paradoxom, že Pavol Stoček aj so svojou manželkou bol evidentne evanjelik, čo ešte v roku 1715 trápilo aj samotného Gašpara Suňoga. Ten však ich vierovyznanie toleroval, pritom dúfal, že sa prinavrátia ku katolíckej viere o čom vypovedá nasledujúci dokument:

„Gróf Sunyogh Gašpar zámku a panstvy Budatínskeho dedičný pán známo činím týmto mím psaním, že prihliadajúc na vernosť a ochotnosť opatrného muža Pavla Stočka obyvateľa Novomestského a podaného mojho, ktoré v predošlé časy nepokojné proti mne prokazoval, ano aj ďalej preukazovať sa usiluje, jak aj s manželku svoju v náboženstvi jejich zmojej strany turbován nebude a silit, než maju pri pokoji zústavat za jejich živobytí, ačskolwek jim prejem a žádam že by skrz dar a osvietenie Duchu Svatého mohli svatú vieru katolícku všeobecnú prijať. Načo toto psani im jest vidano. In Castello Radolla die 22. Decembris 1715 Comes Gaspar Szunyogh (vlastnou rukou)“

Kysuce známe i neznáme

Pramene a literatúra

Magyar Nemzeti Levéltár: Szunyogh család 1549 – 1876 (P 647), krabice 9–11.

Štátny archív v Bytči so sídlom v Žiline, pobočka Čadca: Mestská kniha Kysuckého Nového Mesta.

JANÍK, Mário: *Kto stál v čele Kysuckého Nového Mesta?* [citované 13. júna 2022]. Dostupné na internete:

https://www.kysuckenovemesto.sk/download_file_f.php?id=1070648

MAJERČÍKOVÁ, Danko. Genealogické informácie o rodine Pavla Stočka.

Matúš 25:36. BIBLIA: Sväté Písmo: starého a nového zákona. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 1998.

STRAŇAN, Milan: *Kysucké Nové Mesto*. Žilina : RUN, 2001.

TURÓCI, Martin – NAGY, Imrich: *Bel Matej : Trenčianska stolica*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2013.

Hlučilovci z Kysuckého Nového Mesta

MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ

Mihi donavit hunc librum
Kajetanus Hlucil
III Glagol's studiorum Solnac
Nunc est hic liber meus
Teat's est Deus
Hoc nomen erit
Mauritius Natus
Hlucil' Vocatus
1865 25 Januarii

Učebnica Kajeta-
nána Hlučila
(Zdroj: pramene
a literatúra)

K významným, aj keď málo známym osobnostiam Kysuckého Nového Mesta patrí matematik a pedagóg Karol Hlučil. Narodil sa 25. októbra 1891 v Kysuckom Novom Meste do rodiny miestneho notára Kajetána Hlučila. Jeho starým otcom bol Valentín Hlučil, ktorý do Kysuckého Nového Mesta prišiel ako učiteľ a tu už aj ostal. O Valentínovom pôvode sa mi nepodarilo zistiť žiadne informácie, ale je možné, že bol príbuzný so Šebastiánom Hlučilom a Ignácom Hlučilom, ktorí obaja pôsobili ako učители v Radošovciach. Šebastián sa v Radošovciach spomína už v roku 1828, Ignác je ako tamojší učiteľ doložený v roku 1869, kedy získal štátnu podporu.

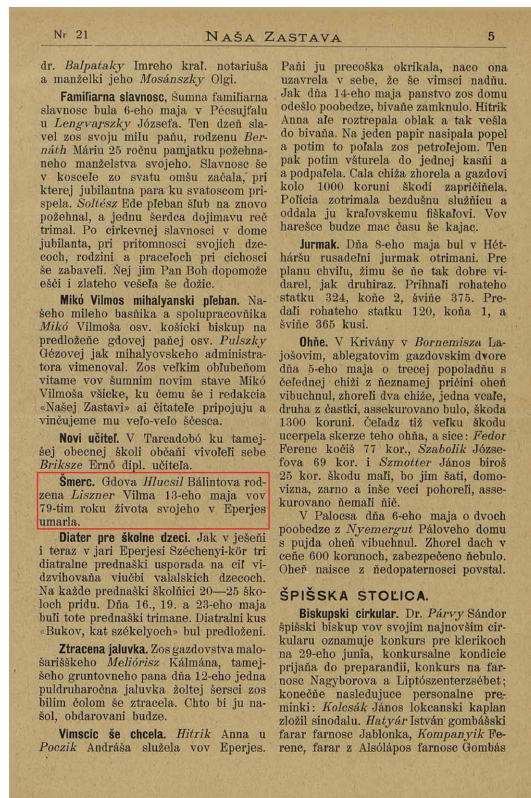
Pred príchodom na Kysuce pôsobil Valentín Hlučil v Lednických Rovniach, kde sa v roku 1849 oženil s Vilhelmínou Lisnerovou. Tu sa im narodili najstarší synovia – Kajetán František (1850) a Móric Juraj (1852). V roku 1858 už Valentín učil v Kysuckom Novom Meste, pretože v tomto roku sa tu manželom narodil syn Ján. Za ním nasledovali ďalšie deti – Mária (1861), Anna Františka (1863), Valentín (1867), Jozef (1871) a Vilhelmína (1873). Valentín niekoľkokrát získal štátnu podporu pre učiteľov – v roku 1869 a znovu v roku 1873. O udeľovaní odmien presnejšie informuje správa z roku 1873. Ján Frics, prezident učiteľského spolku, zvolal na 14. mája 1873

Kysuce známe i neznáme

spolkovú schôdzu v Kysuckom Novom Meste, na ktorej okrem bežnej spolkovvej činnosti školský inšpektor slávnostne Valentínovi Hlučilovi odovzdal odmenu 100 zlatých. Pre zlý zdravotný stav bol Valentín v roku 1882 pensionovaný s dôchodkom 100 zlatých. Zomrel v roku 1885 vo veku 63 rokov v Kysuckom Novom Meste, jeho vdova Vilhelmína zomrela v roku 1913 v Prešove, ako o tom informovali aj miestne noviny Naša zastava.

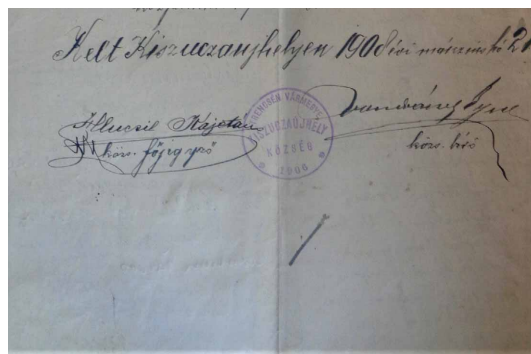
Valentínovi najstarší synovia Kajetán a Móric absolvovali stredoškolské štúdium v Žiline. Z týchto študentských čias sa zachovala učebnica *Obrazy z rakouských zemí, národův a dějin*, dnes uložená v knižnici Kolumbijskej univerzity v USA, do ktorej si Kajetán zapisoval rôzne texty a kreslil obrázky, a do ktorej sa vlastnoručne podpísal ako študent tretej triedy. Po štúdiách obaja žili a pracovali v Kysuckom Novom Meste – Kajetán ako notár, Móric ako učiteľ. Kajetán sa v roku 1872 oženil s Apolóniou Melišovou, dcérou mešťana Ondreja Meliša, Móric si v roku 1878 vzal za manželku jej sestru Máriu. Móric zomrel už v roku 1886 na tuberkulózu, pričom zanechal tri malé deti. Syn Móric zomrel len niekoľko mesiacov po svojom otcovi, dospelosti sa tak z jeho piatich detí dožili len dve dcéry – Štefánia a Vilhelmína. Mladšia Vilhelmína študovala na Štátnej dievčenskej škole v Cluj-Napoca, kde ako sirota po učiteľovi získala štipendium, vďaka čomu mohla štúdium dokončiť.

O osobnom či profesijnom živote Kajetána Hlučila sa zachovalo len veľmi málo správ a písomností. Z dokumentov uložených dnes v Štátnom archíve v Žiline možno zistiť, že pôsobil v Kysuckom Novom Meste ako hlavný notár. O jeho osobnom živote sa dozve-

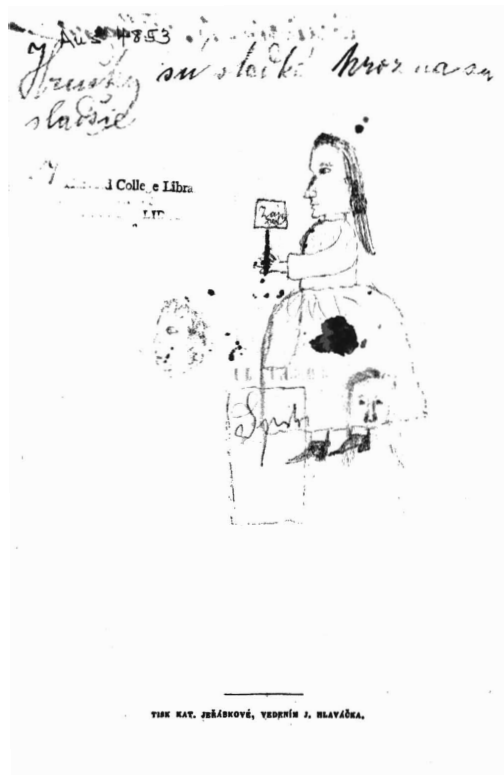
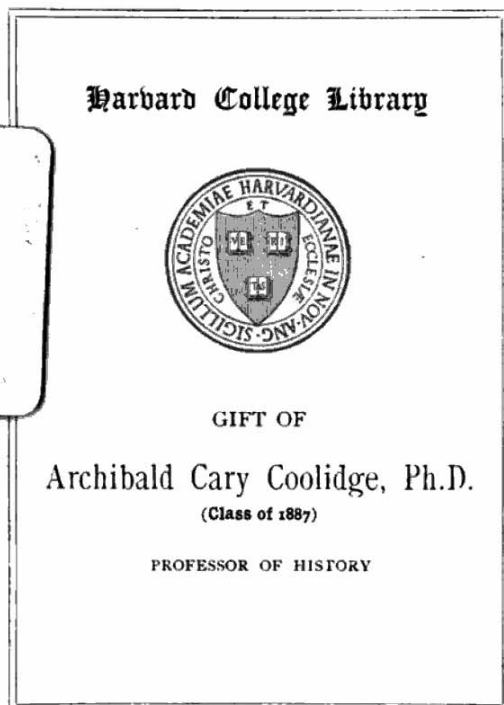
Oznámenie o úmrtí
Vilmy Hlučilovej
(Zdroj: Naša zastava, roč.
VII, č. 21, 25. 5. 1913, s. 21.)

dáme v podstate len z matrík. Po smrti Apolónie Melišovej sa v roku 1886 znovu oženil s Máriou Serafinou Slovicovou z Piešťan, z oboch manželstiev mal osem detí. V dobovej tlači sa však zachovala ku Kajetánovi zaujímavá informácia. V roku 1897 bol obvinený z trestných činov a priestupkov, ktorých sa mal dopustiť počas volieb vo Varíne. Tieto volby vyvolali vo verejnosti značné rozhorčenie. Podľa dobovej tlače viacerí opoziční

Podpis Kajetána
Hlučila z roku 1908
(Zdroj: ŠA ZA, pracovisko Archív Žilina)

pne 4853

Učebnica Kajetána Hlučila (Zdroj: pramene a literatúra)

voliči neboli pripustení k voľbám, takže zvíťazil kandidát opačnej strany. Porazená strana však jeho mandát napadla, čo viedlo napokon k tomu, že víťazný poslanec sa mandátu vzdal. Zároveň žalovala prezidenta voľieb baróna Karola Klocha a viacerých okresných referentov, medzi nimi aj Kajetána Hlučila, pred Kráľovským súdom v Trenčíne, ktorý nariadil vyšetrovanie. To sa však ťahalo pomerne dlhú dobu a k definitívnemu verdiktu došlo až v roku 1899. Niektorí obžalovaní boli odsúdení na pokutu alebo niekoľko dní väzenia, baróna Klocha, Kajetána Hlučila a niektorých ďalších referentov však súd oslobodil. Rozhodnutie trenčianskeho súdu potvrdil aj Kráľovský súd v Bratislave. Kajetán zomrel začiatkom roku 1923 v Kysuckom Novom Meste, koncom toho istého roku zomrela aj jeho manželka. Obaja sú pochovaní na cintoríne v Kysuckom Novom Meste, kde dodnes stojí ich náhrobok. Spolu s rodičmi sú tu pochované aj ich dve dcéry Anna Rozália a Kamila Rozália.

Najmladší syn Karol Viliam vychodil ľudovú školu v rodnom meste a stredoškolské štúdiá absolvoval na štátnej reálke v Žiline, kde v roku 1911 maturoval. V tomto roku zároveň získal aj prvú cenu na celoštátnej študentskej matematickej súťaži. Na jeseň toho istého roku začal študovať na Filozofickej fakulte Kráľovskej univerzity v Budapešti, počas štúdií absolvoval aj krátku študijnú cestu do Francúzska. Vypuknutie prvej svetovej vojny však jeho štúdiá predčasne ukončilo a Karol musel narukovať. Vo vojenských zoznamoch bol vedený ako dôstojník pechoty v rezerve. Na východnom fronte v roku 1916 padol do ruského zajatia, prešiel Sibír a cez Ďaleký východ, Japonsko, Indiu, Cejlón, Juž-

Kysuce známe i neznáme

*Hrob Kajetána Hlučila
v KNM (Zdroj:
www.familysearch.org)*

nú Afriku a Francúzsko sa koncom roka 1920 vrátil domov. Po návrate si nemohol dovoliť pokračovať v štúdiu, a tak v školskom roku 1921 – 1922 nastúpil na miesto suplujúceho profesora na čs. štátnom gymnáziu v Leviciach. Počas pôsobenia v Leviciach sa prihlásil do Spolku profesorov Slovákov. V školskom roku 1924 – 1925 si dokončil vzdelanie na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej univerzity v Brne a následne nastúpil ako stredoškolský učiteľ na gymnázium v Nových Zámkoch. V roku 1932 odišiel z Nových Zámkov do Bratislavy, kde v rokoch 1947 – 1953 učil na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity a od roku 1953 až do odchodu do dôchodku v roku 1959 na Vysokej škole pedagogickej. Počas pôsobenia na vysokej škole prednášal

široké spektrum matematických disciplín, napísal niekoľko vysokoškolských učebníc. Bol všestranne vzdelaný, okrem matematiky mal rozsiahle znalosti z biológie, fyziky a histórie, ovládal viacero cudzích jazykov, čo zužitkoval vo svojej prekladateľskej činnosti. Ako študent bol považovaný za veľký matematický talent, životné okolnosti mu však nedovolili naplno ho využiť. Zomrel v roku 1973 v Bratislave.

S Hlučilovcami bol spríbuznený aj matematik a stredoškolský profesor Kornel Ďurana. Narodil sa v roku 1905 v Kysuckom Novom Meste. Jeho rodičmi boli Ignác Ďurana a Štefánia Hlučilová, dcéra Mórica Hlučila. Po absolvovaní ľudovej školy v rodnom meste študoval na štátnej reálke v Žiline, od-

kiaľ zamieril na Prírodovedeckú fakultu Univerzity Karlovej v Prahe, ktorú absolvoval v roku 1927. Pôsobil ako profesor na viacerých gymnáziách a venoval sa aj publicistike, pričom sa zameriaval predovšetkým na po-

pularizáciu prírodných vied. Väčšinou písal kratšie články do periodík, no v roku 1942 mu vyšla aj kniha Tak rozpráva príroda. Zomrel v roku 1967 v Trenčíne.

Pramene a literatúra

Budapešti Napló, 1899, 2. 12. 1899.

Főrendiházi irományok, 1901, zv. II.

Képviseelőházi napló, 1896, X. zv., 27. september – 15. december 1897, s. 321–322.

Listy národních učitel'ov, ročník III, č. 16, 21. 4. 1870, s. 196.

Naša zastava, roč. VII, č. 21, 25. 5. 1913, s. 21.

Néptanítók Lapja, II, 1869, 4. 2. 1869, s. 70; VI, 1973, 1. 5. 1873, s. 301; XV, 8, 25. 2. 1882, s. 124.

Sborník Spolku profesorov Slovákov, roč. IV, 1925, sošit 1, s. 30

Slovenský biografický slovník, I. zv., Martin: Matica slovenská, 1986.

Učebnica Kajetána Hlučila, dostupné na internete:

https://books.google.sk/books?id=1hkNA-AAAYAAJ&pg=PP2&lpg=PP2&dq=Hlucsil&source=bl&ots=WUPfwyQL23&sig=ACfU3UoGxsZuaoUSXa4frAdn2O7ot8SLqg&hl=sk&sa=X&ved=2ahUKEwjHwdmCje76AhWZg_oHHX8aBPo4ChDoAXoECBwQAw#v=one-page&q=Hlucsil&f=false

<https://adatbank.sk/lexikon/hlucsil-karoly/>
https://sk.wikipedia.org/wiki/Karol_Hlučil

Publikácia Kornela
Ďurana Tak rozpráva
príroda (Zdroj:
www.antikvariatik.sk)

Dieťa zo Starej Bystrice v kolíske (Zdroj: Dokumentačný fond Kysuckého múzea)

Narodenie - obyčaje a úkony na Kysuciach (2. časť)

MGR. PAVOL MARKECH

Po stáročia boli na Kysuciach ľudia odkázaní sami na seba a dobové praktické i magické úkony na zabezpečenie pôrodu. Verili, že môžu napomôcť uľahčeniu pôrodu a ochrániť matku i dieťa pred zlými silami, ktoré mohli podľa poverových predstáv negatívne

vplývať na pôrod. Praktizovali sa na celých Kysuciach a uvedieme si tie podstatné.

Keď sa blíži pôrod

Po mesiacoch očakávania, spojenom s úkonmi chrániacimi tehotnú ženu a nenarodené

Kysuce známe i neznáme

dieťa, prichádzal čas pôrodu. Narodenie dieťaťa bolo významnou i závažnou udalosťou v živote kysuckej rodiny. Úspešný pôrod a následné prijatie novorodenca do cirkevného i dedinského spoločenstva sa spájalo s obradmi i s ľudovými zvykmi a mágiou. Kysucké ženy stáročia rodili v zložitých podmienkach. Viacrodičky v ťažko prístupných osadách často privádzali dieťa na svet doma samé, len s pomocou svokry. Na samotách Bystrickej doliny pomáhala rodičke matka či skúsené susedy, na makovských kopaniciach sa stávalo, že rodili len v prítomnosti vlastného muža. Neraz kysucké ženy odrodili na poli bez pomoci, obriadili dieťa a prišli s ním domov. Pôrod stáročia prebiehal doma ešte pred polovicou 20. storočia pod dohľadom pôrodnej baby „*babicule*“, ktorej pomáhali staršie ženy. Ak bol pôrod očakávaný, vykonali pred ním praktické i poverové úkony na jeho uľahčenie. Rodičke na horných i dolných Kysuciach rozplietli vlasy, uvoľnili šnúry na odeve, odomkli zámky na skriniach a dverách izby, kde rodila, aby jej vo viere v mágiu podobnosti uľahčili pôrod a plod neostal dlho „uzamknutý“ v tele rodičky. Priestor izby musel byť zbavený všetkých prekážok. Otvorili malé okná, čo malo praktický význam prísunu čerstvého vzduchu do početne obývanej izby. Okná však museli ostať zatiahnuté z obavy pred nakúkajúcimi bosorkami a závistlivými bezdetnými ženami, ktoré čarami mohli sťažiť pôrod. Do domu pred pôrodom nevpuštali nikoho cudzieho, predovšetkým nie mužov. V dome z chlapov ostal len muž rodičky.

S blížiacim sa pôrodom v dome ostali len ženy, ktoré pomáhali pri pôrode, pripravovali horúcu vodu, čisté plátno či nôž na prerezanie pupočnej šnúry. Keď prišiel čas pôrodu,

Rodina z Vysokej nad Kysucou v roku 1904
(Zdroj: Dokumentačný fond Kysuckého múzea)

dostala sa k slovu najpovolanejšia – pôrodná baba. Viliam Judák uvádza, že v Riečnici boli podľa vizitácie z roku 1798 dve a pre celú filiálnu oblasť vo vrchoch a dolinách ich bolo päť. V Čiernom bolo v tom čase päť babíc. To však nebolo na Kysuciach pravidlom ani koncom 19. storočia. Vedomosti dedili a prax získavali pri pôrodoch. Napriek tomu, že boli neškolené, svojimi skúsenosťami vedeli riešiť i ťažšie pôrody. Nemali špeciálne nástroje, napr. pupočnú šnúru prerezávali v pálenke dezinfikovaným kuchynským nožom a potom ju previazali ľanovým špagátikom. Pri ťažšom pôrode pripisovanom urieknutiu babice používali čistec, „úročné zeliny“ alebo paru z odvaru zo senných pliev. Už počas svadby sa myslelo i na pôrod. Rodičku obtáčali mužovým svadobným opaskom, aby jej zaistili ľahký pôrod. Len pri vážnych stavoch posielali po lekára, ak si to mohli dovoliť. Často prišiel na hotové v horšom prípade ne-

skoro, kým ho dovezli po rozbitých úvozoch do vrchárskych osád. Na Kysuciach nebolo neobvyklé, ak ženy rodili ešte v 19. storočí 8 – 10 detí. Vysoká detská mortalita však prírastok obyvateľov značne redukovala.

Ked' po kúpeli otec pozdvihol dieťa

Samostatnou kapitolou v rodinných obradoch bol prvý kúpeľ. Bol archaickým aktom prijatia do rodiny i zabezpečenia budúceho života. Vodu na prvý kúpeľ chystali v novej nádobe či korýtke, nesmeli však použiť nádobu, v ktorej sa varievalo mäso. Babica do prvého kúpeľa priliala svätenú vodu ako ochranu pred zlými silami. Potom novorodenca opatrne vložila do vody, aby sa nepreľakol. Do kúpeľa mu vkladali predmety symbolizujúce šťastie, zdravie, múdrosť i krásu. Ako uvádza M. Húšťavová, dávali mu peniaz, kôrku chleba, slamu a zeliny – kamilky, lobôtku, vratič, petržlen či šedec. Chlapcom do vody priložili sekeru, aby boli silní a v robote obratní. Dievčatám dali ražnú slamu, aby mali dlhé vlasy. Dieťaťko po kúpeli babica vymastila maslom alebo masťou, ústa potrela medom. Podľa povier novorodenca ešte zavinula do tmavej zápony a odriekala: „Zápončisko, zeber z decka prietažisko.“ Nakoniec dieťa požehnala krížom, položila na kožušinu a nasledoval akt prijatia do rodiny. Až keď dieťa otec zdvihol a následne pobožkal, znamenalo to, že ho prijal do rodiny. Aby bol chlapec pripravený odísť za robotou do sveta, v rodinách podomových obchodníkov a drotárov ho vysunuli cez otvorené okno na chlebovej lopate so slovami: „Svetom moje svetom, aby ťa robota uživila!“ Prvorodené dieťa zvyčajne nosilo meno po rodičoch a pôvodne sa nezverejňovalo až do krstu.

V Bystrickej doline otec v krčme platil za prvorodeného syna „ako richtár“ a za dievča „ako podrichtár.“ Na Kysuciach vodu z prvého kúpeľa vylievali pod nový ovocný strom, ktorý rástol s dieťaťom. V Krásne nad Kysucou a v Bystrickej doline ju vyliali pod hrušku alebo jabloň. Keďže voda bola posvätená, vylievali ju pod rúškom tmy na okraj záhrady, tam, kde sa po nej nechodilo, aby dieťa malo pokojný spánok a dlhý život.

Za kútnou plachtou až do vádzky

Po pôrode babica dieťa obriadila. Okúpala ho, dala do plienok, zavinula do perinky a pevne stiahla povojníkom, aby bolo rovné a podala ho matke za kútnu plachtu. V Riečnici a Harvelke po pôrode spálili slamu, na ktorej ležala rodička a babica pokropila matku i dieťa svätenou vodou. Zvlášť rýchlo pokropila slabé „neduživé“ dieťa v obave, že sa nedožije krstu. Tento zvyk mal v prípade dieťaťka, ktoré zomrelo, hodnotu krstu, v ľudovej viere sa stalo anjelom a mohli ho pochovať ako pokrstené. Babica pokropila i posteľ pre matku s dieťaťom v rohu izby s kútnou plachtou, ktorá ich chránila v období šesťnedeľia – od pôrodu po očistný obrad vádzky. Vtedy ženu pokladali za nečistú a náchylnú na pôsobenie zlých síl, ktoré ju podľa povier oslabovali. Preto mala pri sebe ruženec, modlitebnú knižku a *merindičku* – vrečko s bylinkami, peniazom a omrvinkami, chrániace pred urieknutím. Z praktického hľadiska bola s dieťaťom oddelená, aby po pôrode neocho-reli, zosilneli a zároveň mali od diania v izbe relatívny pokoj. V Ochodnici nesmela po pôrode opustiť priestor s kútnou plachtou deväť dní. Kútna plachta visela na žrdkách pripevnených k povale. Ženy na ňu povešali och-

Kysuce známe i neznáme

ranné predmety, napr. cesnak, klince, ochranné zeliny, červenú stužku, aby chránili matku s dieťaťom od urieknutia, chorôb a vidly mali podľa povier zabrániť strigám vojsť do domu v premenenej podobe obyčajnej ženy a v nepozorovanej chvíli zameniť zdravé deti za počarované, zlé či choré.

Za kútnu plachtu vstupovala predovšetkým kmotra a babica. Jedlo prinášala v košíku kmotra. Ak sa vo Svrčinovci narodil chlapec, prinášali mu symbolicky kohúta na polievku. Dievčaťu sa v kysuckom prostredí nosila slepačia polievka s varenou sliepkou. Oslabená šestonedielka považovaná za nečistú nesmela z poverových i praktických dôvodov obchádzať po hospodárstve a chytať sa rukami dobytku. Gazdiná na zákaz dozerala a ženy rady prácu vykonali za ňu, lebo na Kysuciach sa všeobecne verilo, že mohla na pole privolať búrku s krúpami. Nesmela tiež sadiť ani siať na poli, lebo by nevzišla úroda. Nemohla dojsť kravy, aby im neodobrala mlieko. Spoza kútnej plachty pôvodne vychádzala len výnimočne s ochrannými predmetmi a rastlinami – *marunka*, *šedec*, *čistec*. Prísny zákaz mala vychádzať po západe slnka.

Šestonedelie, po ktorom sa vrátila bez obmedzení k povinnostiam, končilo očistným obradom vádzky (*vyvod*). Už pred odchodom z domu sa nezaobišla bez archaických úkonov. V Rakovej si sadla na putňu s vodou, v Zborove nad Bystricou zhodila z prahu dverí hrnček s vodou, aby mala dosť mlieka a mohla dobre „pliekať“ – koiť. Pri odchode jej babica alebo kmotra dala ochranné byliny a odviekli ju na vádzku. Do kostola šla mlčky so sklonenou hlavou a ako nečistá doň vchádzala bočným vchodom. Kňaz ju posvätil a keď obišla oltár so zapálenou sviečkou,

Kútna plachta s posteľou v rohu izby – pôvodná expozícia v chalupe u Hruškuliaka v MKD vo Vychylovke (Zdroj: archív autora)

očistný obrad bol ukončený. Po vádzke sa vrátila k pracovným povinnostiam. Vádzka sa pôvodne uskutočňovala do šiestich týždňov od pôrodu. Postupne sa tento čas skracoval, pretože ak jej to stav dovoľoval, nemala chýbať na hospodárstve. Relatívnym zlepšovaním podmienok v prvých desaťročiach 20. storočia sa čas do vádzky skrátil na dva až tri týždne po krste. Na Kysuciach sa krst konal najbližšiu nedeľu po narodení dieťaťa. Týždeň nato bývala vádzka. V priebehu prvej polovice 20. storočia sa čas za kútnou plachtou do vádzky skrátil na jeden týždeň. Teda rovnako dlhý čas ako čas do krstu. O ich následnom prepojení svedčí zvyk prekročiť zloženú kútnu plachtu v okolí Čadce: „*Kutnicu prekroč a ven s deckom vykroč.*“

Krst a krstiny

Cirkevnou sviatosťou krstu prijal kňaz dieťa do cirkevného spoločenstva. Pôvodne nosili dieťa ku krstu kmotra a babica. Pred odchodom

vykonali ochranné úkony, pokropili dieťa svätenou vodou, dali mu do perinky peniaz a uzlík so zelinami, aby ho cestou na krst nik neuriekol. Kmotra v Zborove nad Bystricou zdvihla novorodenca na ruky a prehodila ponad neho lyžicu, aby mu zabezpečila hojný život. V Oščadnici ho kmotre podávali ponad kútnu plachtu. Keď prechádzali cez potok, hodili do vody obilie alebo omrvinky, aby voda dieťaťku nezobrala spánok a nebolo plačlivé. Neskôr už nosili dieťa ku krstu kmotrovcí. Odmietnuť kmotrovstvo bolo veľkou urážkou. Kmotrovci sa stávali „zástupnými rodičmi“, preberali i záruku za jeho výchovu, ak by ostalo sirotou. V Zákopčí z úcty ku krstu kmotrovci zastali pred kostolom, lebo dieťa ešte nebolo oslobodené od dedičného hriechu. Pokropením dieťaťa svätenou vodou kňaz vykonal obrad očisty a oslobodil ho od dedičného hriechu. Po príchode z krstu ho kmotra na Kysuciach dvihla trikrát nad hlavu so slovami: „*odniesli sme pohana, priniesli sme kresťana.*“ V inej verzii po zdvihnutí trikrát hovorí: „*aby si bol taký povýšený, ako si bol ponížený*“ a uloží ho do kolisky. V perinke mu schovala už pred cestou na krst peniaze, liečivé byliny a omrvinky z vianočného stola, spomínanú merindu.

Krstiny boli archaickým ľudovým obradom, oslavujúcim prijatie dieťaťa do rodiny a lokálneho spoločenstva. Na Kysuciach boli ešte začiatkom 20. storočia zväčša skromné,

ale veselé. Pôvodne boli výlučne ženskou záležitosťou, tak ako všetko okolo pôrodu. Na krstínách mala výsadné miesto kmotra dieťaťa i babica. Kmotra nosila v košíku jedlo, plátno i peniaze pre dieťa do perinky. Až neskôr sa súčasťou oslavy stali i muži, otec a kmotor sa najskôr zúčastňovali len krstín prvorodeného syna. Kto prišiel, priniesol dar. Hlavne koláče, opekance, vajíčka, chlieb, slaninu, cukor, osúchy, či pálenku na pohostenie. Na oslave vládla veselá nálada, aby dieťa bolo v živote veselé. Hostia pripíjali na jeho zdravie, predovšetkým ženy sa zabávali a spievali dlho do noci. Po hostine kmotra podelila všetkých koláčmi a za všeobecného veselía sa rozišli domov.

V druhej polovici 20. storočia vplyvom lekárskej osvety a spoločenských zmien archaické úkony pri narodení v mestskom prostredí Kysúc vymizli. Na dedinách niektoré tajne praktizovali staré mamy. Do kúpeľa vkladali už len doma bežný cesnak na ochranu dieťaťa. Jedine rumanček si zachoval praktický význam do súčasnosti. Magický ochranný význam si uchovala červená farba na detskom odevu či stužke na kočiari. Udržal sa i výraz „neúrečno“ pri nahliadaní do bezpečnej zóny dieťaťa v kočiari. Starostlivosť o matku s dieťaťom za „kútnicou“ je pre mladšie generácie úplne neznámy zvyk. Stratil význam potom, ako starostlivosť o pôrod nahradil pobyt v pôrodnici.

Kysuce známe i neznáme

Pramene a literatúra

HÚŠŤAVOVÁ, Mária: Kmotričky, kmotričky berme si košíčky. In: *Kysuce*, roč. 5, č. 5, 1995.

HÚŠŤAVOVÁ, Mária: Zvykoslovie Kysúc a dnešok. In: KRIŠKOVÁ, Zdena (ed.): *Tradičné zvyky, obrady a súčasnosť*. Poprad : SAV Bratislava/Podtatranské múzeum Poprad; PKC 1997.

CHORVÁTHOVÁ, Ľubica: *Zvyky pri narodení dieťaťa v Riečnici a Harvelke*. Výskumný materiál KM č. 37, 1978.

JUDÁK, Viliam: *V dome našej matky: 100 rokov kostola v Riečnici*. Čadca : Magma, 2005.

KIRIPOLSKÁ, Anna – KIRIPOLSKÝ, Milan: Zvykoslovie. In: GACÍK, Milan – KIRIPOLSKÝ, Milan (ed.): *Makov: 1895–1995*. Makov /Čadca : DV štúdio, 1995.

KIRIPOLSKÁ, Anna – KIRIPOLSKÝ, Milan: Zvykoslovie. In: GACÍK, Milan (ed.): *Ochodnica:1526–1996*. Ochodnica/Čadca : Kysucké múzeum; DV štúdio, 1996.

Kronika obce Nesluša od r. 1964, s. 11–12.

MARKECH, Pavol: *Narodenie dieťaťa, obyčaje, úkony a mágia podobnosti s ním spojená*. Výskumný materiál KM č. 122, 2008.

MARKECH, Pavol: Tradičná kultúra. In: ĎURNÝ, Juraj (ed.): *Zborov nad Bystricou a jeho zázraky*. Čadca : Štúdio D, 2007.

PRIEČKO, Martin (ed.): *Rudina a Rudinčania: Vlastivedná monografia obce*. Rudina : Timeprint Žilina, 2010.

ŠČURYOVÁ, Mária (ed.): *Čierne*. Čierne : Obecný úrad/Midan-Tatry, 1998, s. 40.

Sokolovňa v Kysuckom Novom Meste postavená v roku 1928 (Zdroj: internet)

Oslavy decénia na Kysuciach v roku 1928 (1. časť)

MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.

Okrem občianskych slobôd priniesol rok 1918 a s ním spojený vznik Československa obyvateľom Kysúc i nebývalý rozvoj kultúrneho a národného života. Dovtedy potlačované národné práva a prejavy dostali v tomto období široký priestor, čo vyvolalo intenzívny pohyb v kultúrnej oblasti. Tento proces sprevádzal najmä vznik nových spolkov a inštitúcií zastrešujúcich kultúrne dianie.

Kultúrny život v tomto období zahŕňal i oslavy sviatkov. Vznik republiky so sebou priniesol nové pravidlá i do tejto oblasti. Staré sviatky oslavované v období monarchie, nahradili nové, ktorými si obyvatelia každoročne pripomínali významné udalosti z histórie či náboženského života. Oslavy

sviatkov v tom čase tvorili bežnú súčasť spoločenského diania. Zvláštnej pozornosti sa tešili najmä občianske sviatky pripomínajúce udalosti a osobnosti spojené so vznikom Československej republiky.

Ich oslavy mali okrem iného taktiež spojiť a zjednotiť pomerne rôznorodú československú spoločnosť. Predovšetkým štátne úrady ich brali pomerne vážne a účasť na nich bola často vnímaná i ako prejav vernosti novej republike a jej zriadeniu. Spoločnosť a verejní činitelia preto ich prípravám venovali náležitú pozornosť. Obzvlášť to platilo v roku 1928, ktorý bol vyhlásený za jubilejný resp. deceniálny rok, v ktorom si občania pripomenuli desaťročnicu trvania nového štátu.

Kysuce známe i neznáme

Pri príležitosti decénia boli počas roku organizované rozličné podujatia a oslavy venované špeciálne tomuto výročiu. Oslavy a pripomienky jubilea už od začiatku roku 1928 sprevádzali väčšinu tradičných sviatkov, ktoré sa oproti predchádzajúcim rokom, pri tejto príležitosti, zvyčajne slávil s väčšou pompou a dôstojnosťou. Desaťročnicu reflektovala i väčšina kultúrnych podujatí. Jubilejný rok pochopiteľne vyvrcholil na jeseň 1928 počas osláv vzniku republiky.

Mimo načrtnutého rámca, ktorý charakterizoval kultúrny a spoločenský život počas roku 1928, pochopiteľne neostávali ani Kysuce. Decénium republiky si podľa vlastných možností pripomenuli vo väčšine tunajších obcí. Oslavy najčastejšie iniciovali a zastrešovali predstavitelia miestnej samosprávy a zástupcovia vzdelávacích a kultúrnych inštitúcií. Charakter osláv bol rôznorodý a závisel od možností konkrétneho sídla. Štandardne zahŕňali bohatý kultúrny program, manifestácie, náboženské procesie a podobne. V niektorých obciach napríklad pri príležitosti významného výročia osadili pamätníky venované vojakom miestnym rodákam padlým v prvej svetovej vojne. K významnejším aktivitám jubilejného roka patrili slávnostné kolaudácie rozličných budov určených najmä pre kultúrne využitie. Ich výstavba zvyčajne začala niekoľko rokov predtým s tým zámerom, že do užívania budú odovzdané práve v tomto významnom roku. Takých projektov bolo realizovaných iba niekoľko.

Jubilejné oslavy v Kysuckom Novom Meste

Najintenzívnejší priebeh mali oslavy jubilejného roka v dvoch najvýznamnejších kysuckých sídlach – Čadci a Kysuckom Novom Meste. Oslavy desaťročnice československého štátu reprezentujúce významný moment politického, spoločenského a kultúrneho života

medzivojnového obdobia dostali v Kysuckom Novom Meste už v januári 1928 pečať jednej z najdôležitejších udalostí roka. Úrady im preto venovali náležitú pozornosť. Vyššie štátne úrady už od prvých mesiacov viedli samosprávy k tomu, aby prípravám a priebehu osláv venovali pozornosť a desaťročie trvania spoločného štátu si pripomenuli dôstojným a kultúrnym spôsobom. Prípravy mali koordinovať so špeciálne zriadeným úradom – Slovenským jubilárnym výborom na Slovensku v Bratislave zabezpečujúcim dohľad nad oslavami v jednotlivých obciach. Podľa predstáv Ministerstva vnútra, ktoré nad oslavami prevzalo patronát, prípravu a priebeh podujatia mali podporiť predovšetkým štátni zamestnanci, ktorých zapojenie do osláv vnímali ako samozrejмый prejav lojality k štátu. Oslavy desaťročnice tak v sebe spájali kultúrny i politický moment a deklaráciu jednoty a súdržnosti novej republiky.

Pri príležitosti významnej udalosti zaznievali v spoločenskom éteri tiež rozličné iniciatívy vychádzajúce najmä z prostredia miestnych organizácií a kultúrnych spolkov, ktoré si takto chceli uctiť dôležitý medzník. Napríklad miestne urbárske spoločenstvo v Kysuckom Novom Meste plánovalo pri príležitosti decénia hneď niekoľko podujatí. V blízkosti mesta chceli jeho členovia vysadiť jubilejný les. V hoteli Mýto, kde v roku 1918 sídlila Slovenská národná rada, zas mal vzniknúť kultúrny dom s pamätnou miestnosťou. Tieto zámery sa im podľa všetkého nepodarilo zrealizovať. Namiesto nich zorganizovali iné podujatie.

Oslavy jubilea republiky v Kysuckom Novom Meste napokon vyvrcholili 5. júla 1928 spoločne s oslavami sviatku sv. Cyrila a Metoda. Oslavy dvoch významných sviatkov nepochybne predstavovali jednu z najvýznamnejších udalostí roka. V dobových

Zraz členov Telovýchovnej jednoty SOKOL v Kysuckom Novom Meste, 20. roky 20. storočia
(Zdroj: fotoarchív D. Šinalovej)

dokumentoch sa o nich preto zachovalo množstvo správ, na základe ktorých je možné priblížiť ich priebeh. „Oslavy 10. výročia oslobodenia a trvania ČSR v Kys. Novom Meste. Deň 5. júl 1928, pamätný deň slovanských vierozvestcov Sv. Cyrila a Metoda, odbýval sa v nadobýčajnej slávnostnej nálade, hlbokou precítenou radosťou, všetkých roduverných srdc obyvateľstva nášho mestečka. Slávil jak každý roľník, remeselník, inteligent, tak každý Slovák a Čech. Mali sme celkovo až 3 slávnosti. Slávnosti tie boli znamením citov srdca, lebo zas číslo 3 je v národopise Kysúc čo číslo zo srdca.“ Slávnosti začali v Kysuckom Novom Meste bohoslužbou o 8:00 hodine, potom o 9:00 prebehlo slávnostné otvorenie učňovskej výstavy za prítomnosti verejných funkcionárov a všetkých miestnych spolkov. O tom nás znova bližšie informujú dobové záznamy. „Ráno po slávnostných bohoslužbách započalo vlastné otvára-

nie učňovskej výstavy. Všetci účastníci sa radovali nad pekným výsledkom učňovských prác, zvlášť ale bola pozorovateľná radosť u vystavujúcich učňov – radosť z ovocia práce.“ Približne o druhej hodine popoludní prebehla ďalšia významná udalosť, ktorou bolo slávnostné polozenie základného kameňa budúceho hlavného kultúrneho a telovýchovného stánku v Kysuckom Novom Meste – Sokolovne, čomu sa podrobnejšie venuje ďalšia stať.

Približne o 15:00 oslavy vyvrcholili osadením a slávnostným požehnaním dreveného kríža na vrchu Tábor. Táto akcia bola organizátormi pojatá, ako slávnosť a zároveň i významná spoločenská udalosť. „Urbárske spolumajiteľstvo dalo na pamiatku 10. výročia ČSR na vrchu Tábor postaviť pamätný kríž, ktorý slávnostným spôsobom bol požehnaný v deň sv. Cyrila a Metoda. Za veľkej účasti obecnstva, bola to dôstojná slávnosť.“

Výstavba Sokolovne

S oslavami dňa sviatku sv. Cyrila a Metoda je spojený i vznik jednej z dominánt mesta medzivojnového obdobia – Sokolovne. Kysucké Nové Mesto po vzniku republiky totiž okrem iného trápila absencia budovy zastrešujúcej pomerne intenzívne sa rozvíjajúci kultúrny život. Tento problém sa rozhodli vyriešiť členovia miestnej pobočky telovýchovnej jednoty Sokol a zástupcom mesta predložili projekt výstavby budovy Sokolovne určenej pre široké kultúrne využitie.

Keďže zámer nevyvolal nijaké závažnejšie výhrady, mestské zastupiteľstvo plán sokolov schválilo a dňa 5. júla 1928 tak mohol byť počas osláv sviatku vierozvestcov poklepaný základný kameň budúcej stavby, čo neušlo ani pozornosti miestneho kronikára. *„O druhej hodine nasledovalo slávnostné polozenie základného kameňa Sokolovne. Zvlášť pekné je, že malý počet sokolov vedel preukázať tak veľkú obetavosť a chopiť sa tak ťažkej úlohy stavby vlastnej telocvične. Tento ich skutok, prevedený na pamiatku jubilea 10. ročného oslobodenia ukazuje, čo možno dokázať prácou ruka v ruke a svornou vytrvalosťou.“*

Následnú výstavbu Sokolovne financovala jednota Sokol predovšetkým z vlastných

zdrojov. Stavebné práce pod vedením murárskeho majstra A. Novotného z Kysuckého Nového Mesta postupovali v nasledujúcich mesiacoch rýchlym tempom. Na rokovaní medzi zástupcami miestnej samosprávy a jednoty Sokol zo dňa 17. októbra 1928 vďaka tomu mohlo byť skonštatované, že: *„Predmetná budova je až na menšie stavebné úpravy prakticky dokončená.“*

Ústrednou časťou novej budovy bolo taktiež pódium s hľadiskom pre asi 200 ľudí, ktoré malo v budúcnosti slúžiť na divadelné predstavenia a tiež na premietanie. Priestory kysuckej Sokolovne totiž boli v nasledujúcich rokoch okrem iného využívané i na premietanie predstavujúce v medzivojnovom období novú formu zábavy tešiacej sa u obyvateľstva samozrejme veľkému záujmu.

Tieto oslavy sviatku sv. Cyrila a Metoda v jubilejnom roku boli z celého portfólia podujatí organizovaných pri príležitosti decénia republiky v Kysuckom Novom Meste zrejme najvýznamnejšie. Jubilejný rok potom v nasledujúcich mesiacoch ešte pokračoval ďalšími podujatiami, z ktorých najvýznamnejšie prebehli v závere októbra.

Pramene a literatúra

ŠA ZA, pracovisko Archív Čadca, f. Okresný úrad Kysucké Nové Mesto 1923 – 1945, k. 18, i.č. 1008/1928, Situačná správa za 1. polrok 1928.

HRANEC, Jozef: Čo bolo po Kysuciach 28. októbra t. r.? In: *Kysucké hlasy*, roč. 2, č. 22, (3. 11. 1928), s. 2.

JESENSKÝ, Miloš a kolektív: *Žilinská župa dejepis(ne) po rok 1945*. Martin : Matica slovenská, 2015.

KUBÍK, Jozef: *Kapitoly z kultúrneho života Čadce v 19. a 20. storočí (1890 – 1980)* [rukopis], sp.

Pamätná listina z veže kostola sv. Matúša vo Vysokej n. K. po objavení (Zdroj: Rímskokatolícka cirkev, farnosť Vysoká nad Kysucou)

Pamätná listina z veže kostola sv. Matúša vo Vysokej nad Kysucou

MGR. DRAHOMÍR VELIČKA, PHD. – ING. ALENA MAKOVÁ

Obec Vysoká patrila pôvodne do farnosti Turzovka. V roku 1768 tu bol postavený filiálny kostol sv. Matúša apoštola a o štyri roky neskôr zriadená samostatná farnosť. Novopostavený chrám začal plniť úlohu farského kostola. Postupne sa zariaďoval, dopĺňal liturgickým zariadením a výbavou, ale aj opravoval. Za jeden z hlavných nedostatkov stavby možno už v začiatkoch považovať strechu. V roku 1784 bola síce novo pokrytá, ale farár sa so žiadosťou o jej opravu obrátil na biskupa aj v roku 1795. Bolo nariadené,

aby sa kupola na veži opravila, pretože najmä na západnej strane mala poškodené vonkajšie obloženie od zatekajúcej vody. V nasledujúcom období nachádzame vo farských účtoch značné sumy, použité na opravu veže kostola. V roku 1799 išlo o 68 zlatých a 24 denárov, v nasledujúcom roku dokonca o 328 zlatých a 20 denárov. Veža kostola bola napokon v roku 1802 zrenovovaná a ukončená kupolami s pozláteným krížom.

Práve rok 1802 je dôležitým z hľadiska predmetu tohto článku – pamätnej listiny

Kysuce známe i neznáme

(hoci jej rozmery nie sú veľké a je vyhotovená v mimoriadne jednoduchej, úspornej forme, predsa ide o historické svedectvo pripomínajúce dôležitú udalosť v dejinách miestnej cirkvi). Keď sa v auguste 2019 pristúpilo k renovácii veže kostola, odkiaľ bol demonstovaný železný kríž, z makovice vypadol niekoľkokrát poskladaný, zaprášený, zahnednutý dokument previazaný tenkým špagátikom. Nemal nijaký ochranný obal. Pôvodne si ho robotníci v prachu ani nevšimli. Našli ho dodatočne na lešení. Spoluautor tohto článku bol oslovený vysokým farárom Františkom Mikulášom, aby objavený dokument preskúmal. Žiaľ, zložený papier bol natoľko vysušený a krehký, že akákoľvek manipulácia pri jeho otvorení mohla viesť k jeho zlomeniu a následnej fragmentácii. Po vzájomnej konzultácii a dohode bolo prostredníctvom čadčianskeho archívu oslovené Oddelenie ochrany archívnych dokumentov Slovenského národného archívu v Bratislave, aby sa pokúsilo nájsť dokument otvoriť a zreštaurovať.

Na reštaurovanie bol doručený začiatkom septembra 2019 tak, ako bol vybraný z veže. Pokročilé štádium degradácie sa prejavovalo tmavohnedým sfarbením papiera, jeho výrazným mechanickým poškodením – zlomeniami v miestach ohybu, úbytkom papierovej hmoty, trúsením. Vo všetkých vrstvách sa nachádzali vo veľkom množstve časti uhynutého insektu – drobných mušiek. Až po dezinfekcii sa ukázalo, že zložený dokument sa vlastne skladá z troch listov. Boli zložené tak, že dva väčšie tvorili obal menšej listiny uloženej medzi nimi. Samotné reštaurovanie pozostávalo z niekoľkých krokov:

1. Vyhotovenie vstupnej fotodokumentácie

2. Dezinfekcia listín a postupné otváranie listín

3. Mechanická očista

4. Vykonanie základných analýz

5. Chemická očista

6. Pomocné doglejovanie

7. Doplnenie chýbajúcich častí

8. Vyhotovenie ochranného obalu

9. Vyhotovenie správy z reštaurovania

Vzhľadom na vysokú mieru zatečenia, podozrenie z mikrobiologickej kontaminácie a vysoké znečistenie dokumentov, bola zvolená ochrana papiera vykonaním dezinfekcie v parách n-butylalkoholu. Listy sa ponechali 24 hodín v atmosfére 96% n-butylalkoholu. Následne sa do atmosféry pridala nádobka s vodou, ktorá vytvorila prostredie s vyššou relatívnou vlhkosťou a listiny sa postupne vyberali, mierne roztvárili a opakovane vkladali do atmosféry dovtedy, kým ich nebolo možné úplne otvoriť a vystrieť.

Keďže písomnosti javili výrazne známky mechanického poškodenia, bola nevyhnutná opatrná manipulácia a jemné odstraňovanie nánosov hmyzu pomocou rôznych hrúbok štetcov s rôznou dĺžkou a mäkkosťou štetín, aby bolo možné nečistoty odstrániť aj z pôvodných zhybov listín.

Poškodenia papiera sa následne doplnili novou papierovou hmotou a zároveň došlo k stabilizácii pred ďalšími degradačnými procesmi. Po mechanickej očiste, bolo zamerané pH papiera za účelom zistenia miery degradovateľnosti. Meranie sa uskutočnilo na viacerých miestach. Výsledky potvrdili, že miera degradovateľnosti papiera je veľká a prejavuje sa mimoriadne nízkou hodnotou pH. Na

dokumentoch bolo namerané pH papiera v rozmedzí 2,8 – 3,5. Táto hodnota naznačovala, že bude potrebná deacidifikácia papiera za účelom zníženia kyslosti a stabilizácie papiera. Analýza atramentu ukázala, že nie je rozpustný ani vo vode ani v etylalkohole. Pri chemickej očiste sa podarilo v prípade pamätnej listiny doceliť mierne zosvetlenie tmavých miest, odkrytie časti písma a zlepšenie celkovej čitateľnosti textu. Za účelom úpravy pH papiera a zabezpečenia jeho stability pred účinkom ďalších vznikajúcich kyslých produktov, boli dokumenty ponorené do deacidifikačného roztoku hydrogénuhličitanu hořečnatého.

Po vybratí sa listiny nechali čiastočne obšchnúť a nástrekom sa na ne aplikoval roztok Klucelu G za účelom spevnenia papiera pred procesom doplnenia chýbajúcich častí papiera. Veľké úbytky papierovej hmoty sa doplnili pomocou zmesi zafarbenej bavlny a eukalyptu. Na farbenie sa použili farby zn. Cartasol, pomocou ktorých bola papierovinová hmota zafarbená vopred. Papierovinová suspenzia sa dolievala ručne na miesta, kde pôvodný papier chýbal. Na vnútorné doglejenie hmoty sa použil kation aktívny modifikovaný škrob Emcol. Pšeničným škrobom sa prilepili dolievane časti ku pôvodnému papieru. Napokon sa dokumenty nechali postupne vyschnúť pod záťažou uložené medzi filcami. Vyrobil sa na ne ochranný obal z alkalickej lepenky, jednotlivu sa preložili alkalickým papierom a vložili sa do ochranného obalu.

Po opätovnom doručení dokumentov na farský úrad vo Vysokej nad Kysucou, boli tieto predmetom historického skúmania. Bolo zistené, že dokument, uložený medzi dvoma listami je najdôležitejší a že ide o pí-

somnosť, ktorá svojim obsahom upomína na renováciu veže v roku 1802. Ostatné dva rozmerovo väčšie listy tvorili pravdepodobne len obal menšej pamätnej listiny, hoci aj tie boli popísané, o čom sa ešte zmienime. Pamätne listiny o výstavbe, prestavbách či renováciách nie sú v prípade sakrálnych budov ničím výnimočným, skôr naopak. Ich forma či vyhotovenie však býva rozličné.

V našom prípade ide len o veľmi jednoduchý zápis na ručnom papieri o rozmeroch 186 x 238 mm. Prečítať text listiny a vôbec otvoriť ju, sa však dalo až po spomenutom reštaurátorskom zásahu. Hoci reštaurátorským zásahom došlo k zvýšeniu čitateľnosti textu, nie je možné rekonštruovať ho úplne. Zápis je vyhotovený v latinskom jazyku, humanistickou kurzívou zodpovedajúcou obdobiu prelomu 18. a 19. storočia. S veľkou pravdepodobnosťou je autorom listiny prvý vysoký farár Ján Baptista Finstervalter, ktorý vo farnosti pôsobil v rokoch 1772 – 1806. Zrekonštruovaný text sa nachádza v deviatich riadkoch a znie (zlomy riadkov sú naznačené II, v hranatých zátvorkách sú rozpísané skrátene slová, v oblých zátvorkách je naznačený pravdepodobný výraz, ktorý nie je dobre čitateľný):

Anno 1802 die quarta septembris nova haec forma turris ecclesiae Viszoken II sis Dei opitulante gratia sub sanctissimo pio pontifice Pio VII., augustissimo II imperatore Francisco secundo, illustrissimo ac reverendissimo d[omi]no ep[isco]po Nittri II ensi Francisco Xav[er] Fuchs, benignitate celsissimi principis Nicolai Ester II hazy, curis Joannis Finstervalter parochi loci ejusdem ecclesiae, provitore dom II inii Ignatio (Sevsik), iudice loci Joanne Kmínek, curatore et

Kysuce známe i neznáme

notario ejusdem II possessionis Joanne Bielt-sik, opera et impensis (propriis) incolis possessionis II

Dňa 4. septembra 1802 táto nová podoba veže vysockého kostola s pomocou milosti Božej za najsvätejšieho, zbožného pápeža Pia VII., najvznešenejšieho cisára Františka II., najosvietenejšieho a najdôstojnejšieho pána nitrianskeho biskupa Františka Xavera Fuchsa, láskavosťou najvznešenejšieho kniežaťa Mikuláša Esterháziho, za správy miestneho farára tejto farnosti Jána Finstervaltera, správcu panstva Ignáca Ševšíka, miestneho richtára Jána Kmínka, kurátora a notára tejto obce Jána Bielčika, prácou a (vlastnými) nákladmi obyvateľov obce (Vysoká)

Ďalšie vety sme kvôli poškodeniu písacej látky a vyblednutiu atramentu nedokázali prečítať. Neprečítaný text má ešte jeden a pol riadka. Obsah teda tvorí krátka správa s datovaním a opisom udalosti, ktorá sa odohrala pred 220 rokmi. Datovanie bližšie určujú aj osoby cirkevnej hierarchie (pápež, biskup, farár), svetskej moci a správy (cisár, zeme-pán, panský úradník) či samosprávy (richtár a notár obce). Pamätný zápis nie je nijakým spôsobom zdobený, príp. inak upravený do slávnostnejšej podoby.

Vcelku zaujímavé sú aj dva listy, ktoré však, ako bolo spomenuté, zrejme slúžili len ako ochranný obal pamätnej listine. Ide o dva obojstranne popísané, ale veľmi poškodené listy, ktoré museli reštaurátori výrazne doplniť papierovinovou hmotou. Ich rozme-ry sú približne 250 x 400, resp. 410 mm. Čítanie je z dôvodu znehodnotenia veľmi sťa-žené. V každom prípade text vôbec nesúvisí s pamätným zápisom, čo podporuje názor, že tieto listy ho mali za úlohu zabezpečiť pred

poškodením. Listy boli v dobe renovácie veže kostola zaiste už neaktuálne, preto mohli poslúžiť druhotne ako istá, i keď nedostatočná ochrana. Ich neaktuálnosť nám zároveň ponúka možnosť približného datovania. Súpis podľa typu písma pochádza z druhej polovice 18. storočia. Je dokonca možné, že mohol byť vyhotovený krátko po zriadení samostatnej farnosti v 70. rokoch storočia. Zo zachovaného torza písomností možno zistiť, že pôvodne išlo o súpis duší, resp. rodín vo farnosti. Ide o veľmi podobný súpis ako ten, ktorý sa vo farnosti zachoval z neskoršieho obdobia (*Conscriptio animarum juxta aetatem parochiae Viszokensis anno 1839 – Súpis duší farnosti Vysoká na základe veku v roku 1839*), hoci má svoje špecifiká. Súpis je rozdelený do rubriík, ktoré tvoria jednotlivé stĺpce. Prvou rubrikou, resp. stĺpcom je poradové číslo, resp. číslo domov, nasleduje rubrika týkajúca sa manželstiev. Potom sa uvádza status v rámci rodiny: p. (*pater* – otec), m. (*mater* – matka), fil. (*filia, filius* – dcéra, syn), vid. (*vidua, viduus* – vdova, vdovec). Ďalej je zapísané meno a priezvisko farníka. V ďalšej rubrike je pri jednotlivých menách uvedený vek. Ten je na rozdiel od súpisu z roku 1839 rozdelený do troch stĺpcov. V prvom sa uvádzal vek dospelých a mládeže nad 14 rokov (vek dospelosti podľa kánonického práva), v druhom boli uvedené deti a mládež od 6 do 14 rokov a v treťom menšie deti do 6 rokov. Za vekom nasleduje stĺpec so skratkou c. a za ním je pri niektorých menách uvedená skratka n. Ak porovnáme jednotlivé rubriky s neskorším súpisom, sú veľmi podobné. Môžeme teda konštatovať, že za vekom nasleduje údaj o tom, či bola osoba v čase súpisu pobirmovaná, čo je naznačené

skratkami c. – *confirmatus* (birmovaný), n. – *non confirmatus* (nebirmovaný). Posledný stĺpec bol vyhradený pre poznámky (*reflexiones*). Súpis z roku 1839 v tomto stĺpce síce uvádza deti od 6 do 12 rokov, ale v prípade tohto staršieho súpisu bol vek, ako sme uviedli, zaznamenávaný iným spôsobom.

Písomnosti z veže farského kostola sv. Matúša vo Vysokej nad Kysucou teda vydali po viac ako 200 rokoch svoje svedectvo. Aktuálne sú uložené vo vyhotovených ochran-

ných lepenkových obaloch v archíve farnosti. Do obnovenej veže bola vložená nová pamätná listina v časovej schránke s ďalšími spomienkovými predmetmi. Hoci v prípade pôvodných písomností nejde o obsahovo či formálne nijako výnimočné dokumenty, predsa pre dejiny obce i farnosti svoj význam rozhodne majú. Záverom treba oceniť aj zodpovedný prístup miestneho kňaza i starostu obce, ktorí sa pričínili o zachovanie tejto časti kultúrneho dedičstva miestnej komunity.

Pramene a literatúra

Conscriptio animarum juxta aetatem parochiae Vyszokensis anno 1839, Archív Rímskokatolíckej cirkvi, farnosť Vysoká nad Kysucou (ARKC, f. Vysoká).

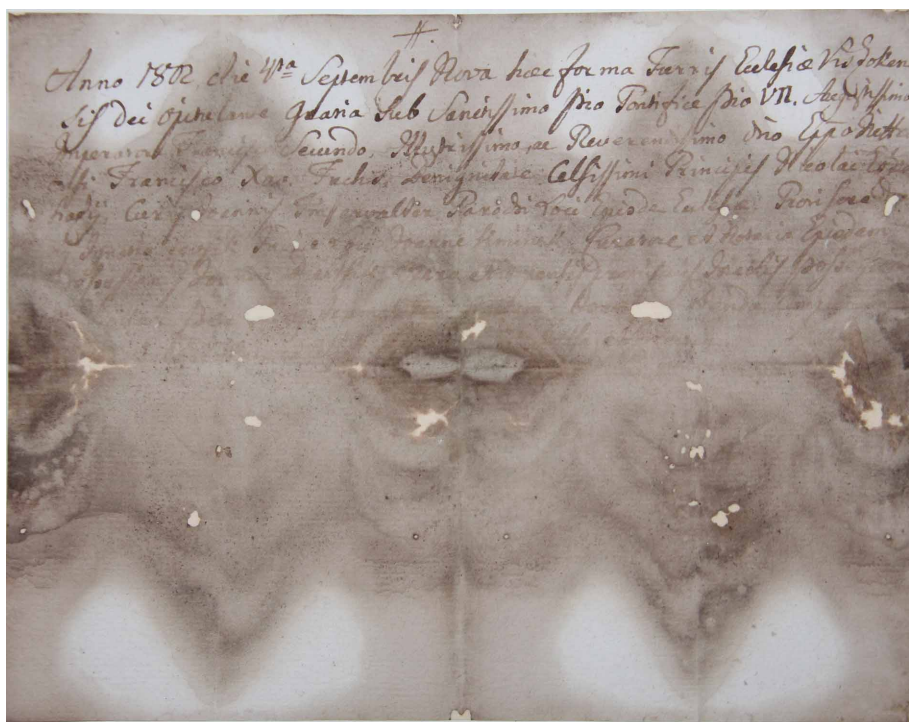
Pamätná listina z roku 1802, ARKC, f. Vysoká.

MAKOVÁ, Alena – MACKOVÁ, Miroslava: *Správa z reštaurovania*. Rukopis. Bratislava, 2019, 9 s.

VELIČKA, Drahomír: Dejiny farnosti do roku 1918. In: GAJDIČIAR, Ivan (zost.): *Vysoká nad Kysucou*. Vysoká nad Kysucou : Obec Vysoká nad Kysucou, 2014, s. 71–97.

KOPTÁK, Tomáš: Kostol sv. Matúša vo Vysokej nad Kysucou. In: *Terra Kisucensis, Archivonomiae Kisucensis prima domina*, 2019, s. 69–75.

Obrazová príloha

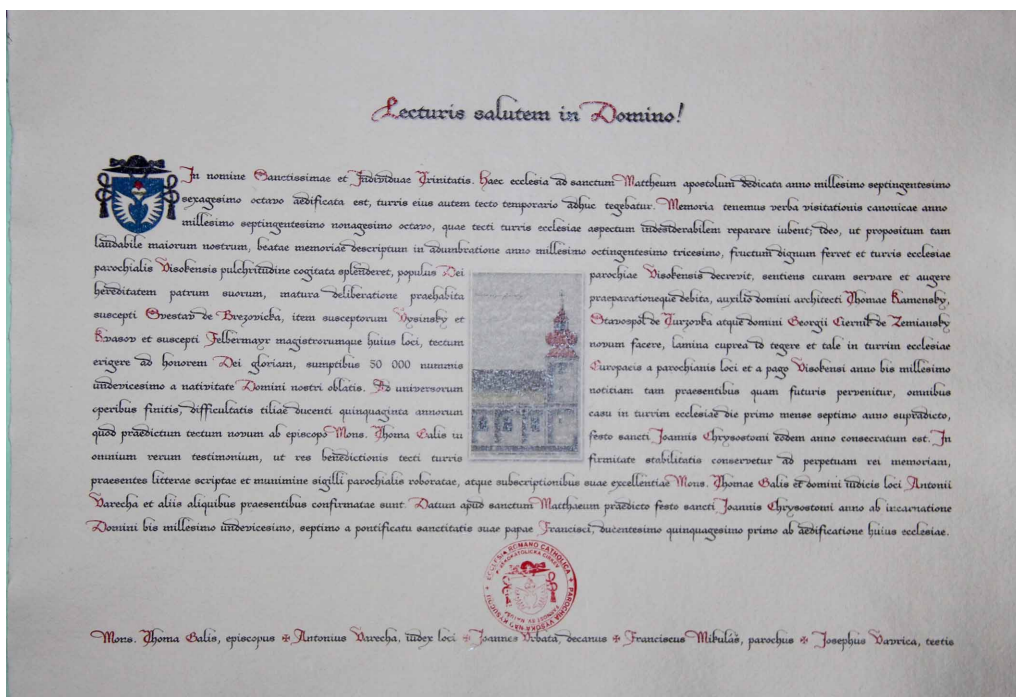

Pamätná listina z veže kostola sv. Matúša vo Vysokej n. K. po reštaurovaní (Zdroj: Rímskokatolícka cirkev, farnosť Vysoká nad Kysucou)

Kysuce známe i neznáme

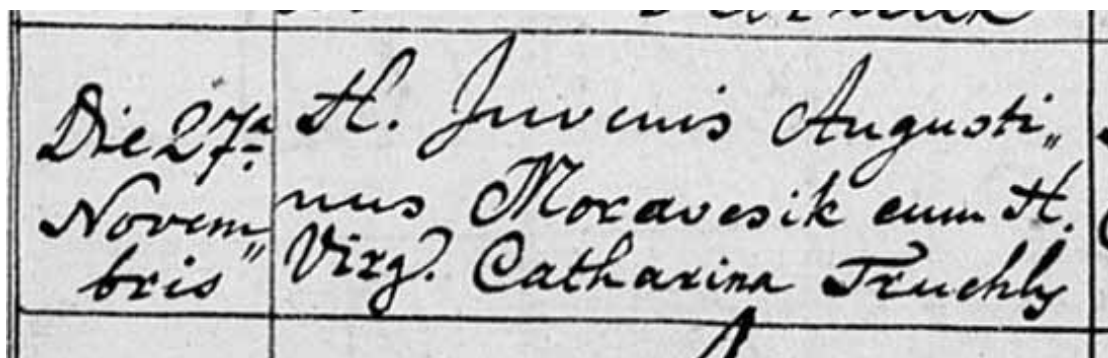

Listy slúžiace ako obal pamätnej listiny pred reštaurovaním (Zdroj: Slovenský národný archív v Bratislave)

Nová pamätná listina umiestnená do veže farského kostola sv. Matúša (Zdroj: Rímskokatolícka cirkev, farnosť Vysoká nad Kysucou)

Augustín Moravčík
a Katarína rod. Tru-
chla - zápis v sobášnej
matrike (Ochodnica,
1821) (ŠA ZA, praco-
visko Archív Bytča)

Vzostup rodu Moravských

(Výsledky genealogického výskumu rodiny
staviteľov hrobky v Čiernom)

MGR. PAVOL VLČEK

Rod Moravských a jeho pôsobenie naprieč dejinami považujeme za zaujímavú, dosiaľ neprebádanú tému, ktorá je súčasťou regionálnych dejín a zasluhuje tak našu pozornosť. V obci Čierne dala Mária Moravská rod. Janečová v roku 1894 postaviť hrobku, ktorá sa dochovala dodnes a svojim spôsobom tiež svedčí o spoločenskom postavení rodu v minulosti. V našom výskume sme sa zamerali na rodinu Moravských ako celok, a teda budeme prezentovať fakty aj o jej príslušníkoch, ktorí neboli v hrobke pochovaní. Vzhľadom na výsledky výskumu možno už v úvode skonštatovať, že rod Moravských mal silné ambície a v rámci jednotlivých generácií kariérne i spoločensky rástol. Príslušníci rodu si brali nevesty z vážených meštianskych rodín. V jednom prípade si dokonca Rudolf Augustín Moravský vzal za ženu grófkú Pavlínu Náriovú, ktorá pochádzala zo šľachtického rodu Nyáry de Bedegh et Berencs. V obci Čierne sa im v dome č. 57 narodila dcéra Mária Jana Rudolfína, čo v osobe jej matky dokladá prítom-

nosť vyššej šľachty v druhej polovici 19. storočia na území horných Kysúc. Ich potomkovia boli neskôr taktiež pochovaní do hrobky. Tejto problematike a iným zaujímavostiam o rode Moravských, ktorí sa pôvodne spomínaným priezviskom ani nevolali, sa budeme venovať v nasledujúcich častiach.

Považujeme za dôležité podotknúť, že matriky a ich obsah sú ako súčasť kultúrneho dedičstva nezameniteľným zdrojom informácií o obyvateľoch našej krajiny. Výskum sme realizovali v matrikách miest Turzovka, Považská Bystrica, Čadca, Žilina a Bratislava. Rovnako sme pracovali s matrikami obcí Ochodnica, Rosina, Čierne, Svrčinovec, Varín, Nededza a Belá. Zdrojom informácií bola tiež odborná literatúra a zápisky z obecných kroník, v ktorých sa okrajovo meno Moravských takisto spomínalo. Výsledkom práce je 5 generálny rodokmeň Moravských začínajúci v druhej polovici 18. storočia. Pre lepšiu orientáciu sme pre genealógiu vytvorili nasledovné grafické zobrazenie, ktoré je dostupné na stránke :

Kysuce známe i neznáme

Hrobka Moravských v Čiernom a rodostrom rodiny (Zdroj: foto P. Vlček)

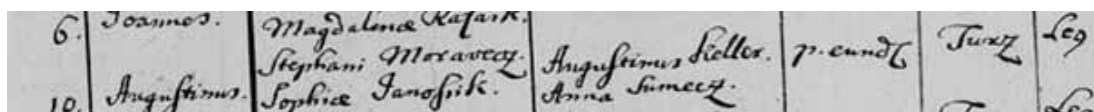

<https://charts.heritio.com/rodinamoravskych/> a tiež po naskenovaní QR kódu na travalom webovom odkaze.

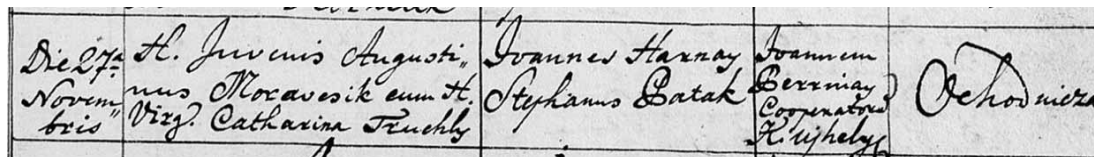
Štefan Moravec a jeho syn Augustín (neskôr známy tiež ako Moravčík a Moravský)

Prvým známym príslušníkom rodu Moravských bol Štefan Moravec, ktorý žil v druhej polovici 18. storočia. So svojou ženou Sofiou rod. Jánošíkovou mali podľa záznamu v matrike narodených z Turzovky dňa 10. 6. 1796 syna Augustína. Zo zápisu vyplýva, že jeho krstnými rodičmi boli Augustín Keller a Anna Sumcová. O osobe Augustína Moravca sa nachádza viacero zmienok v publikácií Orgánová hudba vidieckeho kantora na území Slovenska v prvej tretine 19. storočia. Augustín pôsobil ako učiteľ a organista v obciach

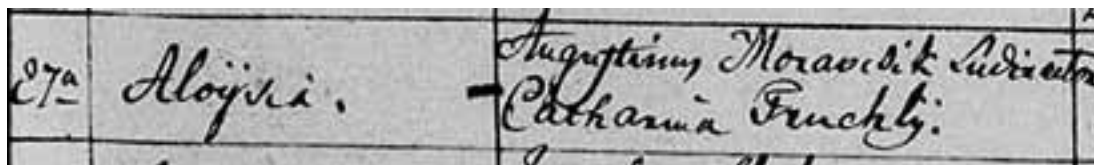
Ochodnica, Rosina, Čierne a Svrčinovec. Neskôr zastával taktiež post notára. Dochovala sa aj tabulatura z roku 1827, na ktorej je uvedený s priezviskom Morawszky. Na základe týchto faktov možno konštatovať, že bol prvý z rodiny, ktorý začal toto priezvisko používať. Dôvody prečo si ho týmto spôsobom zmenil, mohli byť rôzne. Je tiež možné, že sa chcel podobieť vtedajším šľachtickým rodom, ktorých priezvisko končilo často príponou (-sky). Augustín je však pri svojich potomkoch spomínaný aj s priezviskom Moravčík. Prípona (-ík) vyjadrovala synovský vzťah odvodený od priezviska Moravec. Túto verziu priezviska teda používal pravdepodobne vo vidieckom prostredí. Z výskumu vyplýva, že si počas svojho pôsobenia v Ochodnici vzal dňa 27. 11. 1821 Katarínu rod. Trúchlu, ktorá sa v obci narodila 15. 6. 1800. V sobášnom zázname

Augustín Moravec – zápis v matrike narodených (Turzovka, 1796) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

Augustín Moravčík a Katarína rod. Truchla v matrike sobášených (Ochodnica, 1821) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

Alojzia Moravčíková – zápis v matrike narodených, pri ktorom sa jej otec Augustín spomína ako Ludirector predstavený (riaditeľ) školy (Rosina, 1828) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

je Augustín spomínaný ako Moravčík. Svedkami sobáša boli Ján Harnay a Štefan Patak.

Manželia mali spolu 4 potomkov : Františku Máriu Moravčíkovú, nar. 7. 3. 1822 v Ochodnici; Jozefu Apolóniu Moravčíkovú nar. 20. 2. 1824 v Ochodnici ; Jána Moravčíka nar. 5. 6. 1826 v Rosine a Alojziu Moravčíkovú nar. 27. 9. 1828 v Rosine. Pri matričnom zápise ich dcéry Alojzie je zaujímavé, že je jej otec Augustín uvedený latinsky ako Ludirector, teda predstavený, (riaditeľ) školy. V nasledujúcej časti sa však budeme venovať ich synovi Jánovi, ktorý bol významným pokračovateľom rodu po meči.

Ján Moravčík (neskôr známy ako Moravský)

Ján sa narodil dňa 5. 6. 1826 s priezviskom Moravčík ako syn Augustína a Kataríny Moravských. Počas svojho života zastával viacero významných funkcií v mestečku Čadca a obci Čierne. Po vzore svojho otca začal taktiež používať priezvisko Moravský, ktoré sa

počnúc ním a ďalšími generáciami stalo dedičné. Práve matričné záznamy pri jeho synoch a neskôr tiež vnukoch či vnučkách sú dôležitým zdrojom informácií o Jánovi samotnom. Zo záznamov vyplýva, že rodina Moravských presídlila vzhľadom na kariéru Jánovho otca Augustína do obce Čierne. V obci vykonával Ján Moravský funkciu notára. Neskôr sa však stal taktiež uhorským, kráľovským obvodným sudcom a hlavným slúžnym v Čadci. S najväčšou pravdepodobnosťou ide teda o najvýznamnejšieho člena Moravských. Dňa 18. 1. 1858 si v Považskej Bystrici vzal meštianku Máriu rod. Janecovú, s ktorou mal neskôr troch synov. V tomto zápise je Ján uvedený ako notár z Čierneho.

Jánova žena Mária rod. Janecová sa narodila dňa 31. 8. 1839 v Považskej Bystrici. Ide o Máriu neskôr známu ako Moravskú, ktorá dala v roku 1894 postaviť hrobku Moravských v obci Čierne, do ktorej bola neskôr spolu so svojim manželom a niektorými potomkami pochovaná. S Jánom Moravským

Kysuce známe i neznáme

<i>H. Juv. Joannes Moravský Cir. Notarius Cserne</i>	<i>Cserne ~ ~ ~</i>	<i>RL.</i>	<i>32.</i>	<i>Coelob.</i>
<i>H. Y. Maria Janecy.</i>	<i>V. Bertinera N^o "2011"</i>	<i>RL.</i>	<i>19.</i>	<i>Coelob.</i>

Ján Moravský a Mária rod. Janecová – zápis v matrike sobášnych, v ktorom je ženich uvedený ako Cir. Notarius Cserne – notár z Čierneho (Považská Bystrica, 1858) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

<i>D. Rudolf Moravský Bela</i>	<i>98. 26c</i>	<i>D. Tety Udravsky</i>	<i>for. Janca</i>	<i>disposit.</i>
<i>Paulina Nariova</i>	<i>6. 22c</i>	<i>Franciscus</i>	<i>Satidony</i>	<i>San. R. Bedegh</i>

Rudolf Moravský a Paulína rod. Náriová – zápis v matrike sobášnych (Varín, 1885) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

<i>Joannes Baptista Janecy</i>	<i>no 289</i>	<i>D. Rudolfus Moravsky</i>	<i>D. Joannes Moravsky</i>
<i>Tomaz</i>	<i>Lizina 1700</i>	<i>D. Comitissa Paulina Nyary</i>	<i>D. Maria Com.</i>
		<i>Josabina Lizaria</i>	<i>Caroli Boka</i>
			<i>Septim. Com.</i>

Ján Vavrinec Rudolf Moravský – Zápis v matrike narodených, pri ktorom je jeho matka Paulína uvedená ako Comitissa grófska (Belá, 1885) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

<i>Maria Janna Rudolphina.</i>	<i>J. C.</i>	<i>D. Rudolfus Moravsky</i>	<i>D. Comitissa Paulina Nyary.</i>
--	--------------	-----------------------------	------------------------------------

Mária Jana Rudolfína – zápis v matrike narodených, pri ktorom je jej matka Paulína uvedená ako Comitissa – grófska (Čierne, 1892) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

mali v obci Čierne narodených troch synov : Rudolfa Augustína Moravského nar. 24. 10. 1858, Justína Moravského nar. 16. 1. 1860 a Kolomana Moravského nar. 22. 10. 1861. Ich rodovým vetvám sa budeme osobitne venovať v ďalších častiach výsledkov nášho výskumu. Do rodokmeňa sme zaradili len rodových príslušníkov Moravských, no je nutné spomenúť, že Máriin brat bol kňaz Jozef Janec (*13. 2. 1838 – †1916), ktorý pôsobil najskôr ako kaplán v Turzovke. Ďalej pôsobil tiež v Považskom Podhradí a v roku 1905 bol menovaný honorárnym archidiakonom.

Rodová vetva Rudolfa Augustína Moravského

Rudolf Augustín Moravský sa narodil 24. 10. 1858 v Čiernom ako prvý syn Jána a Márie Moravských. Svoje druhé meno dostal prav-

depodobne po svojom starom otcovi, už spomínanom notárovi, učiteľovi a organistovi Augustínovi Moravskom. Augustín a jeho žena Katarína boli zároveň jeho krstnými rodičmi. Rudolf pokračoval úradníckej tradícii a stal sa notárom podobne ako jeho otec a starý otec. Dňa 25. 1. 1885 si vo Varíne vzal grófsku Paulínu Vincentínu zo šľachtického rodu Náriovcov (Nyáry de Bedegh et Berencs), narodenú v roku 1862. Je zaujímavé, že aj napriek tomu, že sa sobáš konal vo Varíne, viedol ho Jozef Janec. Kňaz bol bratom Rudolfovej matky Márie Moravskej rod. Janecovej a v tomto čase podľa doloženého záznamu pôsobil v Považskom Podhradí.

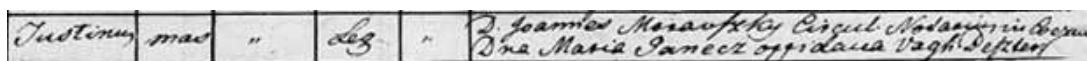
Vzhľadom na urodzený pôvod Rudolfovej manželky považujeme za dôležité takisto spomenúť pár zmienkami rod, z ktorého pochádzala. Šľachtický rod Náriovcov má svoje

korene v obci Bedeg v Sablčsko-Satmársko-Bereghskej stolici v Maďarsku, odkiaľ tiež odvodzovali svoj pôvodný prídomek. Rod má doložitelných predkov už na začiatku 14. storočia. V 16. storočí získali barónsky titul. Neskôr, v storočí 17. bol rod povýšený do grófskeho stavu. Na území Slovenska vlastnili napríklad hrad Branč a renesančno-barokový zámok v Sobsotišti, ktorý dal postaviť Ľudovít Ňári v roku 1637. Medzi ich ďalšie majetky patrili tiež kaštieľ v Nededzi a v Gbeľanoch, kde sa nachádza tiež rodová hrobka. Ňariovi pôsobili v Uhorsku naprieč dejinami ako významní stoliční či cirkevní hodnostári a tiež ako protitureckí bojovníci. Rudolfova manželka Pavlína pochádzala z Nededze, kde rod vybudoval v prvej polovici 19. storočia kaštieľ. Zmienka o nej, jej súrodencoch, ako i budúcom manželovi sa nachádza starej kronike a bola publikovaná v obecných novinách Nededžan (3/2007) a tiež v monografii 630 rokov Nededze, z ktorej pre ukážku preberáme nasledovnú citáciu :

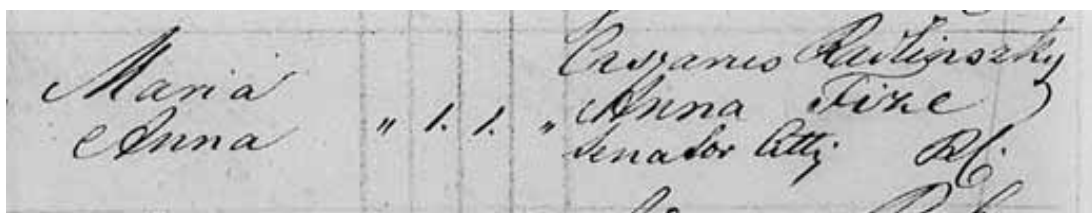
„Poslední potomkovia tohto rodu boli Jánoš, Tóno, Karol, Paulína a Mária. Jánoš bol ženatý, jeho žena bola Talianka a mali syna menom Tali. Tóno, Karol a Paulína boli slobodní. Karol bol zvolený za richtára obce. Neostala po ňom ako richtárovi žiadna pamiatka. Paulína sa neskôr vydala za notára Moravského, ktorý bol veľmi tučný a mal viac ako 200 kilogramov.“

Manželia mali spolu syna Jána Vavrinca Rudolfa Moravského, nar. 23. 11. 1885 v Belej, ktorý v tejto obci zomrel v rovnakom roku dňa 9. 12. 1885. Meno Ján dostal pravdepodobne po svojom starom otcovi Jánovi, ktorý bol zároveň aj jeho krstným otcom a v zápise je v tomto roku spomínaný ako uhorský, kráľovský obvodný sudca. Meno Vavrinec (lat. Laurentius) mohol dostať podľa svojho prastrýka Vavrinca Trúchleho, ktorý bol bratom jeho prastarej matky Kataríny Moravskej rod. Truchlej. Meno Rudolf mal po svojom otcovi.

Ich ďalším potomkom bola dcéra Mária Jana Rudolfína, narodená 9. 10. 1892 v Čier-

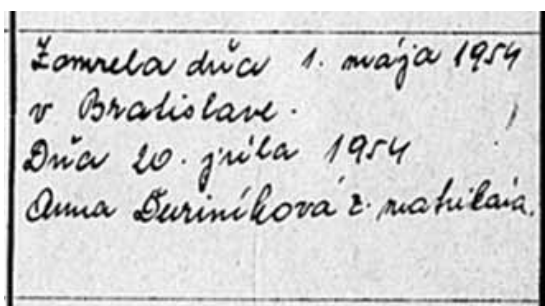
Justín Moravský – zápis v matrike narodených, v ktorom je jeho otec Ján uvedený ako Circul.
Notarius – obecný notár (Čierne, 1860) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

Mária Anna Radlinská – zápis v matrike narodených, v ktorom je jej otec Gašpar uvedený ako Senator civitatis - mestský radný
(Žilina, 1866) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

Koloman Moravský a Mária rod. Radlinská zapísaní v matrike sobášnych (Žilina, 1889) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

nom. V zázname z matriky narodených je z poznámky zrejmé, že si v roku 1912 vzala Gejzu Andreidesza. Podľa obecnej kroniky, z ktorej časť prepisu je tiež dostupná na oficiálnych stránkach obce Čierne, bola v roku 1927 pochovaná do rodovej hrobky.

Rudolf a Pavlína mali podľa záznamu obce taktiež syna Vendela, ktorý zomrel ako 10 ročný chlapec a taktiež bol pochovaný do hrobky.

O tom, že manželka Rudolfa Moravského Paulína, bola grófkou zo šľachtického rodu Ňáriovcov, svedčia mimo iné tiež predchádzajúce ukážky z matrík narodených, kde je pri ich synovi Jánovi Vavrincovi Rudolfovi a dcére Márii Jane Rudolffine uvádzaná ako Comitissa Paulina Nyary, teda grófká Paulína Ňáriová. Vzhľadom na predložené fakty možno konštatovať, že Ján Vavrinc Rudolf a jeho sestra Mária Jana Rudolffina, boli mimo Moravských, Janecovcov, Trúchlych či Jánošíkovcov, tiež potomkami šľachtického rodu Ňáriovcov. V hrobke Moravských boli teda pochovaní aj potomkovia starých uhorských šľachtických rodov, s ktorými boli Ňáriovci vzhľadom na svoj starobyľý pôvod naprieč storočiami príbuzensky previazaní.

Justín Moravský

Justín Moravský sa narodil 16. 1. 1860 v Čiernom ako druhý syn Jána a Márie Moravských. V zápise z matriky narodených je jeho

Mária Valéria Moravská – poznámka pri zápise v matrike narodených (Žilina, 1890) (ŠA ZA, pracovisko Archív Bytča)

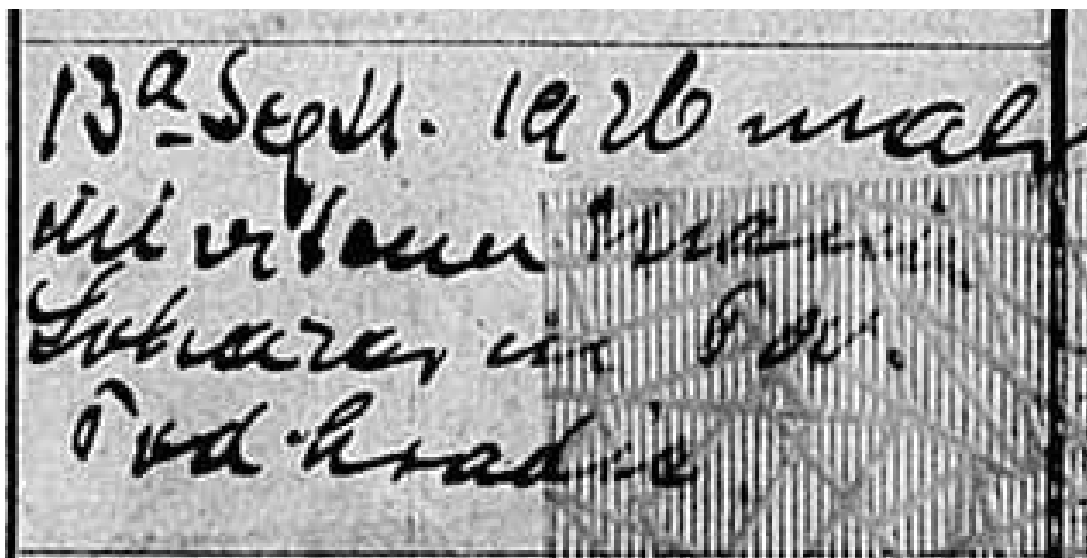
Kresba erbu rodu Nyáry (Zdroj: www.slovakiana.sk)

otec uvedený ako obvodný notár a matka ako meštianka z Považskej Bystrice. O tom či mal Justín potomkov, sa nám v matričných záznamoch nepodarilo nájsť zmienky. Podľa obecnej kroniky bol tiež pochovaný v hrobke.

Rodová vetva Kolomana Moravského

Koloman Moravský sa narodil 22. 10. 1861 v Čiernom ako tretí syn Jána a Márie Moravských. Z neskorších zápisov v matrike narodených u jeho potomkov je zrejmé, že pracoval ako cancellista, v preklade kancelársky úradník či pisár. Možno teda zhrnúť, že podobne ako jeho brat Rudolf Augustín, pokračoval v úradníckej tradícii. Dňa 26. 2. 1889 si v Žiline vzal Máriu Annu rod. Radlinskú. Zo zápisu tiež vyplýva, že Koloman v tomto čase pôsobil ako pisár v Čiernom. Jeho žena Mária Anna sa narodila v Žiline 22. 9. 1866 ako dcéra mestského radného Gašpara Radlinského.

Ján Moravský – poznámka v matrike narodených o jeho neskoršom sobáši s Máriou Loharezovou (Žilina, 1893) (ŠA ZA, pracovisko Archív)

Manželia mali spolu dcéru Máriu Valériu Moravskú narodenú 6. 3. 1890 v Žiline. V zápise z poznámky v matrike narodených je tiež zrejmé, že zomrela 1. 5. 1954 v Bratislave.

Druhým potomkom Kolomana a Márie Anny Moravských bol syn Ján Moravský narodený 12. 4. 1893 v Žiline. Z poznámky v zápise z matriky narodených tiež vyplýva, že si Ján vzal dňa 13. 9. 1926 v Považskom Podhradí Máriu rod. Loharezovú. Vzhľadom na nečitateľnosť priezviska nevesty v poznámke, sme túto informáciu overili a potvrdili aj podľa matriky sobášených v Považskej Bystrici, pod ktorú mestská časť Považské Podhradie spadá.

Záver

Vzhľadom na prezentované fakty možno zhrnúť, že rod Moravských zastával najmä druhej polovici 19. storočia viacero významných, úradníckych funkcií v administratíve severnej časti Trenčianskej stolice. Kariéra rodovým príslušníkom dopomohla k spoločenskému vzostupu. Skutočnosť, že si svoje manželky vyberali z vážených meštianskych či šľachtických rodín tiež značne prispievala k ich dobovej prestíži. Vďaka svojmu zázemiu si tiež mohli dovoliť vybudovanie rodinnej hrobky, ktorá sa dodnes v obci Čierne nachádza. Svoju zmienku si teda v minimálne regionálnych dejinách dozaista zaslúžia. Ďalší genealogický výskum Moravských môže vzhľadom k ich rodovým väzbám na šľachtu priniesť nové, zaujímavé poznatky. To však zatiaľ ostáva predmetom pre naše budúce bádanie.

Kysuce známe i neznáme

Pramene a literatúra

Slovakia Church and Synagogue Books, 1592–1935. [online]. Dostupné na : <https://www.familysearch.org/en/>

Nyáry de Bedegh et Berencs Family. [online]. Dostupné na : <http://w.genealogy.euweb.cz/hung/nyary2.html>

JANEC, Jozef (1836–1916). Dostupné [online] na : https://www.knihydominikani.sk/hlavna_schemhladat_3?kpcmeno=janecjozef1838

Kaplnky – Hrobka Moravských. Dostupné [online] na : <http://www.obeccierne.sk/kult-a-historicke-pamiatky/hrobka-moravskych>

KOČIŠOVÁ, Renáta: *Organová hudba vidieckeho kantora na území Slovenska v prvej tretine 19. storočia*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, 2020.

MACHALA, Drahoslav: *Šľachtické rody*. Bratislava : Perfekt, a. s. 2007.

MARŠALOVÁ Monika – ĎUNGELOVÁ Silvia: *630 rokov Nededze*. Nededza : Obecný úrad Nededza. 2014. Dostupné [online] na : <https://www.nededza.eu/brozura-630-rokov-nededze>

Matrika narodených Turzovka : Dostupné v Štátnom archíve v Žiline so sídlom v Bytči : Zbierka cirkevných matrik, inv. č. 1214.

Horský hotel Husárik – 8. Slovenský zraz turistov v roku 1974 (Zdroj: Kysucké múzeum)

Horský hotel Husárik

Výstavba a využitie lyžiarsko-turistickej lokality v 60. – 70. rokoch 20. storočia vo fondoch Kysuckého múzea.

MGR. PAVOL MARKECH

Významnou súčasťou histórie mesta Čadca je i Horský hotel Husárik, ktorý sa v 70. rokoch 20. storočia stal centrom turistického ruchu a športovo-turistických aktivít. Minulosť hotela na dobových záberoch môžeme vnímať len vo faktografických súvislostiach. Jeho obrazovú históriu zachytáva zbierkový a dokumentačný fond Kysuckého múzea. Na zbierkových diapozitívoch a dokumentačných snímkach sa zachovali zaujímavé zábery, zachytené objektívom kysuckého fotografa Miroslava Golisa, z počiatočného obdobia výstavby i následného fungovania Horského

hotela Husárik, centra športovo-rekreačných aktivít Čadce a okolia. Interesantné sú i dobové pohľady na lyžiarov na zasneženom svahu s lyžiarskymi brámkami, ktorí využívajú podmienky prírodných svahov okolia Husárika na preteky v období 60. rokov 20. storočia, kedy ešte neboli dobudované lyžiarske zjazdovky. Rovnako i zábery z obdobia prevádzky hotela po jeho dostavaní začiatkom 70. rokov 20. storočia. Zaujme pohľad na hotel Husárik počas 8. Slovenského zimného zrazu turistov v roku 1974, ktorý mal podľa pamätníkov nečakane teplé poča-

Zbierky a ich ochrana

Horský hotel Husárik pred dokončením výstavby v roku 1973 (Zdroj: Kysucké múzeum)

sie, čo bol problém pre lyžiarske akcie spoluorganizované TJ Lokomotíva Čadca. Naopak, I. ročník Zimného prechodu Javorníkmi, ich vlastné podujatie, sa v tom roku konalo už v lepších snehových podmienkach.

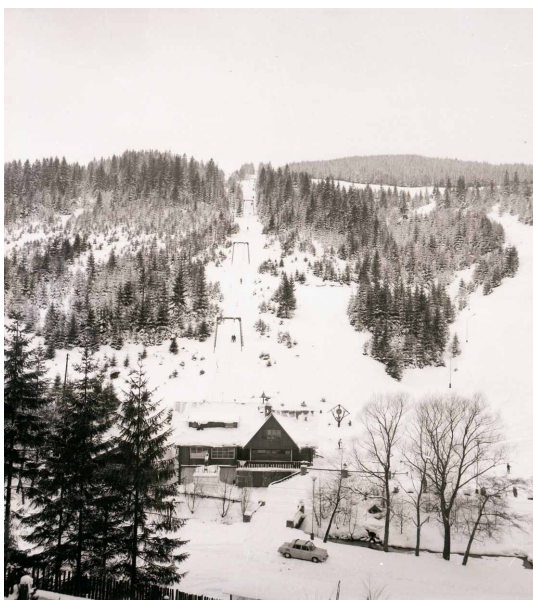
Kedy bol hotel a infraštruktúra postavená, to je už námiet na kratší dobový príbeh. Diapozitívy a fotografie mu poskytujú dokumentačný základ. Ten by však nebol úplný bez uvedenia dnes už historických okolností rozvoja lyžovania a turizmu v lokalite Čadca – Husárik. Poloha mesta Čadca je v okrajových častiach obkolesená lesmi s horskými svahmi a osadami, ktoré sa stali v druhej polovici 20. storočia základom pre zimné športy, turistické trasy a výstavbu Horského hotela Husárik, postaveného v nadmorskej výške 709 m n. m. na hrebeni kopca Briava, v osade Husárikovci. Vznik hotela je spojený s TJ Lokomotíva Čadca, pôvodne TJ Beskyd. Nadšenci zjazdového, ale

i bežeckého lyžovania okolo Milana Tomana, sa podujali na lyžiarske a turistické využitie terénov v okolí Čadce. Lyžovanie a turistika mali v 60. rokoch 20. storočia tradíciu, nemali však dostatočné zázemie. Boli to športoví nadšenci z TJ Lokomotíva Čadca, ktorí sa podieľali na iniciatíve výstavby a stali sa spoluorganizátormi stavby hotela Husárik a jeho lyžiarsko-turistickej infraštruktúry ukončenej v roku 1973. Dôkladne poznali potenciál tunajších svahov a ich využitia pre Čadčanov i široké okolie, veď s drevenými „sulovkami“ našliapali ako predchodcovia „skialpu“ kilometre kysuckými zasneženými svahmi s dokonalou znalosťou terénu, kým sa zviezli po neupravených svahoch do údolia, alebo si zapretekali, ako ukazuje snímka zachytávajúca dobovú zimnú scenériu s lyžiarmi na prírodnom svahu pred vybudovaním lyžiarskeho strediska a hotela Husárik, v severovýchodnej časti Javorníkov, v lokalite

Pohár Kysúc – celoštátne preteky organizované na Husáriku v roku 1964 (Zdroj: Kysucké múzeum)

Lyžiarske trate a chata Tri Kopce v roku 1973 (Zdroj: Kysucké múzeum)

Čadca – Husárik v prvej polovici 60. rokov 20. storočia.

Lokalita Husárik nad Čadcou bola pristo predurčená na rozvoj zimných športov a turistiky. Prístup k budúcemu horskému hotelu a stredisku cestovného ruchu viedol dvomi základnými trasami. Jedna viedla k plánovanej údolnej stanici a druhá ku konečnej vleku, v blízkosti budúceho hotela Husárik. Stre-

disko ležiace v severovýchodnom cípe Javorníkov malo údolnú stanicu s vlekom v oblasti rázovitej doliny Rieka s množstvom ideálnych svahov na lyžiarske využitie. Predchodcom modernej „kotvy“ – vleku pre dvoch lyžiarov, sa stal po roku 1962 prvý vlek z doliny v časti Rieka. Boli to vlečené sane poháňané upravenou prevodovkou zo sústruhu až na Husárik. Vynaliezavosť našich lyžiarov nepoznala hraníc. To bol prvý svetlý okamih pre „kristiánky“ milujúcich lyžiarskych nadšencov a impulz do ďalšej práce. Na to nadviazala medzi rokmi 1964 – 1968 postupná výstavba údolnej stanice vleku – chaty Tri Kopce a modernej „kotvy“ vleku VL 1000 a tak sa naplno rozbehol celý projekt napriek problémom s financiami i náročnou prácou v teréne. V roku 1969 nadväzuje na vybudovanú údolnú stanicu vleku pri chate Tri Kopce a vybudovaný vlek, počiatok výstavby samotného hotela Husárik. V roku 1973 bol dobudovaný Horský hotel Husárik a s ním takmer kompletná infraštruktúra strediska.

TJ Lokomotíva Čadca tak nielen svojím členom, ale aj množstvu nadšencov lyžovania v okolí Čadce pomohla sprevádzkovať dovedy nevídané zázemie pre zimné vyžitie s kvalitnými upravenými traťami, dokonca i s osvetlením zjazdoviek. Usporiadávali tu množstvo verejných pretekov i preteky pre špičkových organizovaných lyžiarov, od okresnej po celoštátnu úroveň, bežecké a turistické zrazy, ktorých hlavným zázemím sa stal hotel Husárik. O vtedajšej kvalite lyžiarskych terénov svedčí, že trate na Husáriku boli vhodné pre všetky zjazdové disciplíny a patrili k tým náročnejším. Zjazdovka dlhá 1600 m s prevýšením 320 metrov, určená pre zdatných ly-

Zbierky a ich ochrana

*Lyžiarov na Husáriku
(Zdroj: Kysucké múzeum)*

žiarov, sa v 70. rokoch 20. storočia podľa skúseností vtedajších špičkových lyžiarov radila medzi tri až päť najnáročnejších pretekárskych zjazdoviek v celej ČSSR.

Hotel Husárik s dobovou modernou horskou architektúrou s použitím tradičných prvkov a prírodných materiálov fasády – drevo a kameň, stál ako prirodzená dominanta nad Čadcou. Jeho funkcia v infraštruktúre lyžiarsko-turistického strediska bola podstatná a samotný hotel sa stal obľúbeným centrom nielen zimnej, ale i letnej turistiky. TJ Lokomotíva Čadca nezabúdala ani na milovníkov bežeckého lyžovania, pre ktorých organizovala zimné i letné prechody Javorníkmi, ktoré sa stali dlhoročnou tradíciou. Netreba pripomínať, že takéto stredisko cestovného ruchu malo nadregionálny význam i pridaniu hodnotu pre okolie. Bolo vybudované parkovisko i náročná prístupová cesta nad osadou u Kr-

košky s príchodom až k hotelu Husárik. Okrem lyžiarov, ktorí si prišli na svoje na troch zjazdovkách, tak získali lepší prístup k oddychu v hoteli Husárik i turistickým trasám vedúcim do malebných horských kysuckých osád i turisti z mestských častí.

Po dobudovaní Horského hotela Husárik v roku 1973 sa lokalita stala prímestským rekreačným centrom a významným strediskom cestovného ruchu na Kysuciach. Výstavba hotela Husárik a okolitej lyžiarskej infraštruktúry s „ratrakom“ upravovanými a osvetlenými zjazdovkami, na ktorej sa podieľali i pre šport zaničení ľudia z TJ Lokomotíva Čadca, prebehla medzi rokmi 1964 – 1973 a poskytovala na tú dobu i kvalitnú ubytovaciu kapacitu, okolo 90 lôžok. Zábery dokumentujú dominantný objekt, infraštruktúru a zimné turisticko-športové aktivity v lokalite nad mestom Čadca v uvedenom období.

Zimný prechod Javorníkmi v roku 1974 (Zdroj: Kysucké múzeum)

Na konci príbehu sa vrátíme na jeho začiatok. Všetko má v podstate svoje prvopočiatky už počas 1. ČSR, keď bol v roku 1924 založený Klub československých turistov a lyžiarov v Čadci. Neskôr po strastiach II. svetovej vojny hľadala postupne mladá generácia cestu k zimným športom a turizmu už v 50. rokoch 20. storočia. Pre samotný vznik lyžiarsko-turistického strediska a horského hotela Husárik i pre Čadcu bolo prvotným impulzom sprevádzkovanie predchodkyne hotela – starej chalupy na Husáriku začiatkom 60. rokov 20. storočia a spojzdenie spomínaného prvého

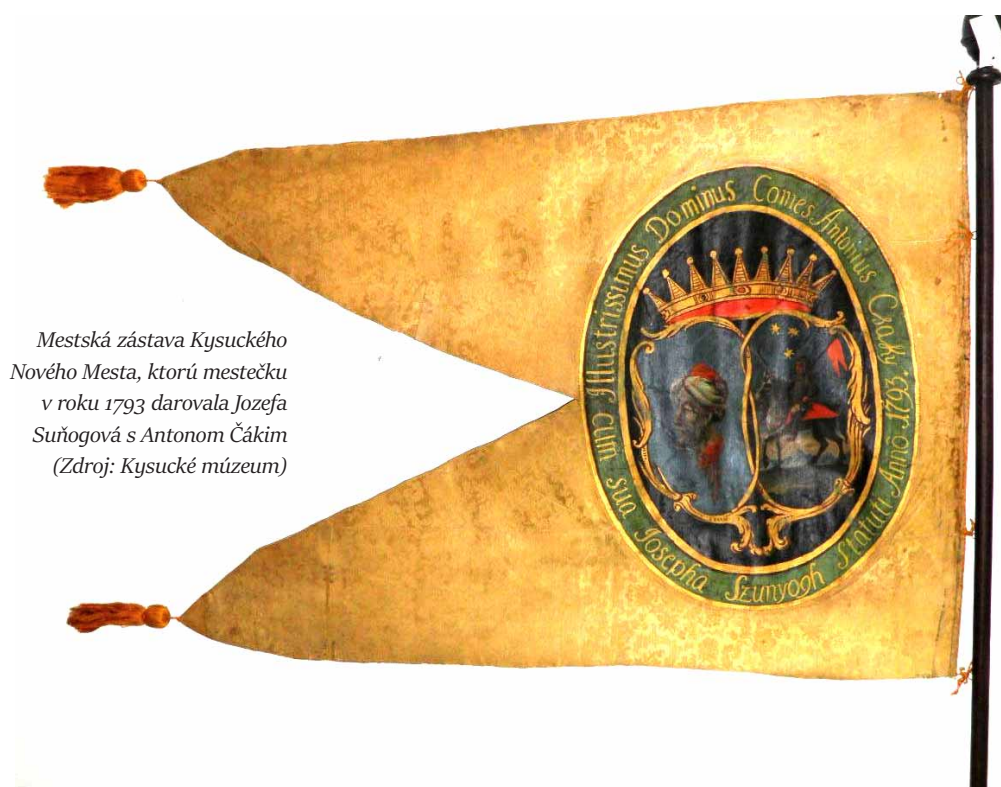
vleku – ťahaného saňami, poháňanými prevodovkou zo sústruhu.

Tento reálny príbeh patriaci k športovej histórii Čadce z druhej polovice 20. storočia je ukrytý v statických záberoch zachytených fotoaparátom Miroslava Golisa, uložených v zbierkovom a dokumentačnom fonde Kysuckého múzea, ktoré boli námietom pre tento historický návrat do obdobia 60 – 70. rokov 20. storočia. V kontexte dobovej faktografie dnes zábery pomáhajú dotvoriť krátky exkurz do športovej minulosti formovania zázemia pre lyžovanie a turizmus v okolí Horského hotela Husárik.

Zbierky a ich ochrana

Pramene a literatúra

- GALVÁNEK, Viliam et al.: *Javorníky: Turistický sprievodca ČSSR. zv. 36*. Bratislava: Šport, 1967.
- GERÁT, Rudolf: *Kysucké premeny*. Martin : Osveta, 1. vyd., 1987.
- KOLEKTÍV: *50 rokov TJ Lokomotíva Čadca: 1959 – 2009*. Čadca: TJ Lokomotíva Čadca, 2009.
- Zbierkový fond Príroda – diapozitívy a Dokumentačný fond Kysuckého múzea.

Mestská zástava Kysuckého Nového Mesta, ktorú mestečku v roku 1793 darovala Jozefa Suňogová s Antonom Čákim (Zdroj: Kysucké múzeum)

Mestská zástava z Kysuckého Nového Mesta z roku 1793

MGR. ANDREA PARÁČOVÁ

Kysucké múzeum má vo svojich zbierkach zástavu z roku 1793, ktorú mestečku Kysucké Nové Mesto darovali Jozefa Suňogová (Szunyogh) so svojim manželom Antonom Čákim (Csáky).

Zástava bola súčasťou archívu mestečka, potom bola vystavená v Pamätnej izbe v Kysuckom Novom Meste a odtiaľ sa s niektorými ďalšími predmetmi dostala do Kysuckého múzea (mestské knihy sa delimitovali do Štátneho archívu v Čadci).

Zástava, upevnená o drevenú tmavohnedú tyč, je zo zlatohnedej brokátovej tka-

niny s lesklým potlačeným rastlinným vzorom. Ukončená je dvoma cípmi, z ktorých visia brmbolce. Zástava má na oboch stranách ručne maľované motívy v tvare oválu. Na jednej strane sú v dvoch prepletených zlatých kartušiach s korunou vyobrazené erbové znamenia oboch rodov. Čákiovcov reprezentuje sťatá turecká (tatárska) hlava a Suňogovcov zas jazdec na koni, nesúci červenú zástavu, v pozadí s vrchmi a troma zlatými hviezdami na nebi. Okolo nich, v zlato – zelenom ovály, je zlatým písmom nápis: Illustrissimus Dominus Comes Antonius Csaky

Zbierky a ich ochrana

cum sua Josepha Szunyogh Statuti 1793, tj. Najjasnejší gróf Anton Čáki so svojou Jozefou Suňogovou stanovili (venovali) roku 1793. Jozefa Suňogová bola dcérou posledného mužského potomka rodu Suňog, Jána Nepomuka, ktorý pôsobil ako radca kráľovskej miestodržiteľskej rady a kráľovský komorník. V roku 1751 bol napríklad splnomocnencom Márie Terézie pri prijímaní talianskeho kniežaťa Livia Odescalchiho medzi uhorské stavy. Jozefa sa cestou prenesenia dedičstva, resp. vyhlásením za mužského potomka stala dedičkou Budatínskeho panstva. Jej manželom bol gróf Anton II. Čáki a tak panstvo prešlo na Čákiovcov. Žila a zdržiavala sa na panstve Szendrő, kde v roku 1816 zomrela.

Na druhej strane zástavy je v červeno-zlatej kartuši s korunou na vrchu stvárnená Panna Mária s Jezuliatkom a ľaliovým kvetom, čo bol v tom čase pečať symbol Kysuckého Nového Mesta. Na kartuši sa vľavo nachádza vyobrazenie vrchu Tábor (Mons Tabor), vpravo rieka Kysuca (Fluvius Kiszucz).

Kartuša je obkolesená tiež zlato-zeleným oválom so zlatým nápisom Sigillum Regio – Privilegiati Oppidi Kiszucz – Uyhely Anno 1336, čo znamená Pečať kráľovského privilegovaného mestečka Kysucké Nové Mesto roku 1336. Priestor medzi kartušami a nápismi na oboch stranách zástavy vyplňa tmavomodré pozadie.

Čo sa týka stvárnenia a nápisu ohľadom pečatného obrazu, nachádzame tu isté historické nezrovnalosti. Predovšetkým, ak bolo mesto kráľovské privilegované, nikdy sa neoznačovalo názvom oppidum ale civitas. Oppidum bol názov pre mestečko, resp. zemepanské mesto, teda nie kráľovské. Správny názov by tak mal byť Sigillum Regio – Privi-

legiati Civitatis Kiszucz – Uyhely Anno 1336. Lenže, v roku 1336 sa mestečko nenazývalo Kysucké Nové Mesto. Jeho pôvodný názov bol Jačatín, Jesesin... ,v roku 1325 bolo premenované na Congesberg, čo sa však neujalo. Používal sa ďalej pôvodný názov a mestečko sa začalo nazývať Novým Mestom, Novým Mestečkom, príp. Novým Mestom pri Kysuci (Nova Civitas, Nova Civitas ad Kisucam, Ujhel). Názov Kiszucz Ujheli je mladší než 14. – 16. storočie.

Taktiež, pečaťný obraz, ktorý je tu vyobrazený, teda Panna Mária s Jezuliatkom, vznikol podľa Juraja Fojtíka (Mestské a obecné pečate trenčianskej župy, Bratislava 1974) až v 17. – 18. storočí. Takáto zachovaná nedatovaná pečať má v kruhopise: SIGILVM MAIVS OPPIDI VIHEL AD KISUCZAM (Väčšia pečať mestečka Nového Mesta – resp. Mestečka - pri Kysuci). Pôvodná pečať zo 14. storočia, ktorá by mohla niesť dátum vzniku rok 1336, mala v pečatnom obraze sv. Jakuba mladšieho, patróna súkenníkov. Sv. Jakub mal v pravej ruke štylizovaný kvet, v ľavej valchovný drúk zabalený do súkna. Na najstaršej pečati bol kruhopis SIGILLUM : DE: NOVA. CIVITATE (pečať z Nového Mesta).

Viliam Galváneek datoval vznik pečatidla s obrazom Panny Márie do roku 1336 (Kysucké Nové mesto kedysi a dnes, 1965) zrejme práve na základe tejto mestskej zástavy. My sa však prikláňame k názoru J. Fojtíka, že vznik novej pečate s obrazom Panny Márie sa môže datovať najskôr do 17. storočia a že ide o nepochopenie starej predlohy rytcom, pretože obe figúry sú si na pečati veľmi podobné. Mohlo sa tak udiť už niekedy začiatkom, resp. v prvej polovici 17. storočia – ešte v roku 1613 sa v privilegiu Mateja II. mes-

tečko nazýva Ujhel ad fluvium Kiszucz., v roku 1633 sa uvádza ako Nové Mesto pri Kysuci, teda názov mesta je rovnaký ako na nedatovanej pečati s obrazom Panny Márie. Pomenovanie mestečka Kyszucz – Ujheli sa zaužíval asi okolo polovice 17. storočia – máme ho doložený v privilegii cisára Leopolda v roku 1666 ako Oppidum Kiszucz Ujhelly. Nové pečatidlo tak snáď vzniklo niekedy v období po požiari 1591, keď takmer celé mesto vyhorelo. V kontrakte so zemepánom Mojžišom Suňogom v roku 1607 sa tiež

pripomína, že obyvatelia mestečka mali isté privilégia, zabezpečujúce im slobody, vydané Mojžišovými predchodcami, ako aj uhorskými kráľmi, ktoré sa však „na popol zmenili“, keď mestečko postihol pred niekoľkými rokmi zhubný požiar. Pri požiari mohlo zhorieť aj staré pečatidlo.

Zástavu spolu s ostatnými predmetmi z bývalej Pamätnej izby vrátane odtlakov oboch pečatidiel možno vidieť v expozícii „695 rokov – Cesta dejinami“ v Kaštieli Radoľa.

Literatúra

FOJTÍK, Juraj: *Mestské a obecné pečate Trenčianskej župy*. Bratislava, 1974.

GALVÁNEK, Viliam: *Kysucké Nové Mesto kedysi a dnes*. MsNV Kysucké Nové Mesto : Kysucké Nové Mesto, 1965.

PARÁČOVÁ, Andrea: Suňogovci z Jasenice a Budatína. In: PINDUR, David – TURÓCI, Martin a kol: *Šľachta na Kysuciach a jej susedia*. Kysucké múzeum v Čadci/Múzeum Tešínska/Považské múzeum v Žiline. Čadca/Český Tešín/Žilina, 2012.

Sádrové odliatky pečatidiel so sv. Jakubom mladším a Pannou Máriou v pečatnom obraze (Zdroj: Kysucké múzeum)

Zbierky a ich ochrana

Drevené pečatidlo – kópia pôvodného pečatidla zo 14. storočia
(Zdroj: Kysucké múzeum)

Mestská zástava KNM (detail) (Zdroj: Kysucké múzeum)

Minca s motívom Historickej
lesnej úvratovej železnice
Autor návrhu mince: Zuzana
Kubicová-Jesenská
(Zdroj: Kysucké mú-
zeum)

Čo sa skrýva v dokumentácii kysuckého múzea (2. časť) – Fondy

DANIELA SVOBODOVÁ

Všetky fondy v dokumentácii vedie dokumentátor. Každý fond má osobitnú prírastkovú knihu.

Fond Bádateľia

Pre bádateľov slúži **Bádateľský poriadok**, ktorý je zverejnený na webe múzea. Ten určuje povinnosti bádateľa a celý systém postupu bádania. Bádateľ je povinný vyplniť žiadosť o sprístupnenie zbierkových predmetov a fondov do dokumentácie. Po odsúhlasení riaditeľom múzea a konzultácii s od-

borným pracovníkom vedného odboru a fondu, ktorý mu prináleží a zaevidovaní do **Knihy bádateľov**, sa prístupuje k samotnému poskytnutiu sprístupnenia fondov. Pokiaľ ide o zbierkové predmety, sú pravidlá, ktoré určuje Bádateľský poriadok a **Depozitárny režim** (postup pohybu zbierkových predmetov z depozitára).

Z dokumentácie sa bádateľia zaujímali napríklad o historické aj nedávne fotografie z oblasti Kysúc, negatívy, diapozitívy, kresby, výskum ľudovej architektúry, kronikárstvo

Zbierky a ich ochrana

na Kysuciach, výskum ochrany rastlín a živočíchov na Kysuciach, 20 rokov CHKO Kysuce, miestne spolky, články ktoré vydalo múzeum a knihy z oblasti archeológie, materiály súvisiace s históriou pohraničia, histórie, etnológie – tradičné zvyky a mnoho ďalších tém.

O výskum našich zbierkových predmetov sa zaujímali: Žiadosti o výskum požiadali bádatelia, výskumníci, odborní pracovníci a študenti z viacerých slovenských i zahraničných inštitúcií. Spomeňme napríklad Katedru etnológie a folkloristiky Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (témy súkenné nohavice, huňa, papuče – Diplomová práca), Súkromnú školu umeleckého priemyslu (digitálne fotografie Čadce – maturitná práca). Ďalej to boli bádatelia prevažne z univerzitných pracovísk a múzeí: Trnavská univerzita, Ústav literárnej a umeleckej komunikácie UKF v Nitre, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Fakulta humanitných vied Žilinská univerzita, Lekárska fakulta Univerzity Komenského, Vista medicínska Ljubljana, Slovenská lekárska komora, Slovenské národné múzeum Martin, Bratislava, Liptovské múzeum, Trenčianske múzeum, mestské a obecné úrady, Kysucká hvezdáreň, Archeologický ústav Slovenskej akadémie vied (SAV) v Nitre, Historický ústav SAV, FF Univerzita Karlova Praha. Záujem o fondy a zbierky prejavili aj rôzne združenia folkloristiky, drotárstva, obnovy kultúrnych tradícií a mnoho ďalších. Odborní pracovníci poskytujú konzultácie aj emailom.

Bádatelia sú z celého Slovenska ale najdeme medzi nimi aj Slovákov žijúcich v zahraničí, napr.: z Chorvátska, Poľska, Česka, Holandska – p. Maček daroval šijací stroj, príř.č. 2020/0599 a Kanady – p. Sventek daroval obraz, príř.č. 2016/0024.

Všetky podklady, žiadosti, bádateľské listy, e-mailová komunikácia sa ukladá v doku-

mentácii a eviduje sa v **Evidenčnej knihe bádateľov**.

Fond Fotodokumentácia zbierkových predmetov

Fotodokumentácia zbierkových predmetov je čierno-biely negatív zbierkového predmetu, ktorý sa fotil pri nákupe zbierok v minulosti. Služi ako dokumentácia pôvodného stavu predmetu. Ak by sa zničil, máme zachovanú pôvodnú podobu predmetu. Ak chceme z negatívu fotografiu, dnešná technika nám umožňuje naskenovať negatív čím získame digitálnu fotografiu a tak môžeme porovnať stav predmetu. V budúcnosti môže slúžiť na vytvorenie repliky alebo kópie predmetu.

Takto naskenované negatívy sa ukladajú na CD alebo na DVD ako digitálne vyobrazenie, ktoré sa zakladá do príslušného fondu v dokumentácii.

Fond digitalizácia zbierkových predmetov

V súčasnosti sa zbierkové predmety fotia fotoaparátmi, ktoré majú pamäťové karty a priamo sa pripoja do počítača bez potreby negatívu a fotografia (obrazový záznam) je vo farbe. Postupuje sa rovnako tak, že digitálne fotografie sa napália na DVD alebo CD a založia do fondu v dokumentácii. Za digitalizáciu zodpovedá odborný pracovník (kurátor), ktorý má zbierku vo svojom podfonde a priradí digitálnu fotografiu v odbornej katalogizácii (ESEZ) k danému predmetu. Fotografovanie vykonáva kurátor, alebo na požiadanie fotograf múzea.

Ak by vykonával digitalizáciu zbierkových predmetov v priestoroch múzea externý pracovník, ktorý nie je zamestnancom múzea, fotografuje predmety za prítomnosti kurátora a správcu zbierok – kustóda. Pravidlá manipulácie so zbierkovými predmetmi určuje Depozitárny režim Kysuckého múzea (napr. výdaj predmetov na výstavy alebo na

Ukážka nafotených a digitalizovaných zbierkových predmetov
(Zdroj: Kysucké múzeum)

Judaiká – nadstavec na Tóru,
Čadca

Tanier dezertný Tri grácie

Forma farbiarska modrotlačová
digit. DC Banská Bystrica

Hrot strely do kuše, Radoľa

Pracka bronzová, Radoľa

Kožuch digitalizovaný DC
Banská Bystrica

Kotlík medený trojnožka, Raková
Čepiec, Riečnica

fotografovanie). Niektoré zbierkové predmety nám digitalizuje aj Múzeum Slovenského národného povstania – Digitalizačné centrum v Banskej Bystrici.

Fond Výskumné materiály

Každý odborný pracovník múzea – kurátor – predkladá návrh témy vedecko-výskumnej úlohy Vedeckej rade. Tá odporučí alebo neodporučí, či je daná téma a úloha potrebná a odsúhlasí aj časový harmonogram, dokedy má byť úloha spracovaná, prípadne navrhne jej zmenu. Odborný pracovník po ukončení vedecko-výskumnej úlohy riadne schválenej Vedeckou radou odovzdáva do dokumentácie svoju štúdiu alebo výskum vo forme výskumnej správy. Tie sa sprístupňujú kvôli autorskej ochrane až po riadnom uverejnení výstupov do zborníkov, odborných článkov, monografií študentom, bádateľom na ďalšie spracovanie ako podklady pre ich práce. Študenti, externí odborní pracovníci, ktorí používajú vo svojich prácach zdroje z múzea, sa tiež zaväzujú odovzdať kópie svojich výskumov, diplomových prác, dizertačných prác do dokumentácie múzea. Založené sú zo všet-

kých vedných odborov. Pre archeologický výskum je určený **fond Nálezových správ**.

Fond Separáty

Separáty sú odborné články – výstupy z Výskumných úloh a štúdií nielen od našich odborných pracovníkov ale aj z rôznych zborníkov, odborných článkov z novín a časopisov iných odborníkov, ktorí spracovali odborné štúdie, články alebo výskumy z oblasti Kysúc. Separáty slúžia pre potreby na ďalšie spracovanie výskumných úloh, odborných článkov ako ďalší pomocník pre nové štúdie.

Fond čiernobielych negatívov

Tento fond je budovaný od založenia Kysuckého múzea. Autormi boli zväčša etnografi múzea pri terénnom výskume, fotograf múzea alebo občania, ktorí negatívy darovali alebo ich múzeum od nich odkúpilo. Sú tu uložené negatívy z rôznych oblastí Kysúc a rôznych činností v širokom rozmere. Vo fonde máme viac ako 20 800 ks negatívov z oblasti etnografie objektov, poľnohospodárstva, budov, cintorínov, studní, všetkých možných odvetví z Kysúc z nedávnej minulosti. Fond

Zbierky a ich ochrana

Výstavba plavárne v Čadci, 15. 4. 1984
(Zdroj: foto M. Golis)

Výstavba vodnej nádrže v Novej Bystrici, október 1984
(Zdroj: foto O. Gábriš)

sa najviac využíva pri príprave monografií obcí a miest, pri odborných výstupoch ako podklad do článkov či do výskumov, monografií alebo štúdií odborných pracovníkov, alebo ho využívajú študenti pri písaní svojich záverečných prác. Podobný je **Fond diapoziťívov** – sú to farebné pozitívy (filmy) v rámičkoch, je ich viac ako 4 700 ks. **Fond farebných negatívov** (3 300 ks) vlastne nahrádza Fond čiernobielych negatívov a v ňom sú uložené novšie javy a podujatia v múzeu v Čadci, Múzeu kysuckej dediny, Historickej lesnej úvratovej železnici, objekty, kalamity a nezberkové predmety vo forme farebných negatívov a CD. Všetko sa týka iba oblasti Kysúc.

Fond Matrice a Ozalitty - VLA (Výskum ľudovej architektúry)

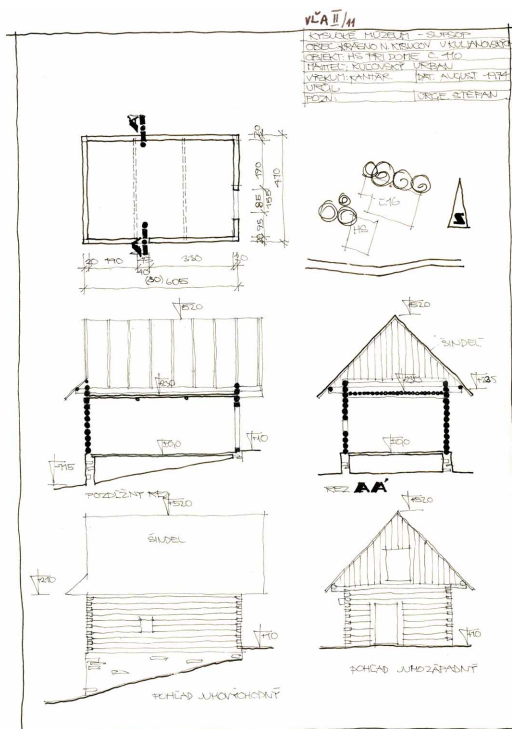
Informácie o tom, ako sa budoval fond matric a ozalitty, zachytávajúci výskum ľudovej architektúry, prezrádza PhDr. Peter Maráky, emeritný riaditeľ Kysuckého múzea, ktorý bol súčasťou tohto veľkého etnografického výskumu.

Rozhodnutím Okresného národného výboru a jeho odboru kultúry v Čadci a so zapojením Slovenského ústavu pamiatkovej

starostlivosti a ochrany prírody sa začal výskum v oblasti Bystrickej doliny. Dôvodom bola snaha záchranu najvzácnejších objektov ľudovej architektúry v súvislosti s plánovanou výstavbou vodnej nádrže v Novej Bystrici a zamýšľanou asanáciou objektov v oblasti Riečnica – Harvelka. K tomu sa pridal aj výskum ďalších vzácných objektov z Kysúc. Výskum ľudovej architektúry prebiehal v rokoch 1973 – 1976, kedy prebehla realizácia terénneho záchranného výskumu ľudovej architektúry na celom území vtedajšieho okresu Čadca. Súčasťou tímu boli poslucháči Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a Slovenskej vysokej školy technickej – teraz Slovenská technická univerzita. Kým úlohou etnografov bolo robiť popisy a fotodokumentáciu objektov, architekti zakresľovali objekty ľudovej architektúry. Tieto matrice aj ozalittové kópie a popisy objektov boli potom podkladom pre výber objektov do Múzea kysuckej dediny. Takmer všetky sú uložené v dokumentácii Kysuckého múzea. Z tohto výskumu boli vybrané objekty premiestnené (rozobraté a znovu postavené) na iné vhodné miesto – do vybudovanej expozície ľudového staviteľstva a bývania – skanzenu. S tým úzko súvisí v dokumentácii **Fond Ilo projek-**

Matrica VLA II/11, Hospodárska stavba pri dome č. 110, Krásno nad Kysucou, U Kuljovských (Zdroj: Kysucké múzeum)

Kalendár Kysuckého múzea 2022 (Návrh kreslil a maľoval: Zuzana Kubicová – Jesenská)

to – kde sú projekty objektov už vybraných do Múzea kysuckej dediny, Historickej lesnej úvratovej železnice, ktoré sú dopodrobna spracované architektmi. Ako bádatelia o tieto vzácne objekty ľudovej architektúry sa zaujímajú najmä etnografi a architekti, ako napr. Ing. Stanislav Mikovčák, architekt a umelec. Podrobné informácie z tejto projektovnej dokumentácie sú spracované v najnovšej monografii o budovaní Múzea kysuckej dediny, ktorú pod symbolickým názvom Prenesené Kysuce vydalo Kysucké múzeum v jeseni 2021. Zostavovateľmi tejto publikácie využívajúcej dokumentačné fondy sú PhDr. Marián Liščák, PhD. a Mário Janík.

Fond kresieb (archív kresieb)

Tento fond predstavuje kresby – zobrazenia zdobená predmetov. Predmety sa kreslili z toho dôvodu, ak by došlo k ich poškodeniu alebo zničeniu, zostala by tak v dokumentácii zachovaná kresba. Kresby vytvárajú naši vý-

tvárnici, konzervátori a kustódi múzea. Väčšinou sú to etnografické cenné informácie výtvarného vyjadrenia remeselníkov – kováčov, tesárov, murárov (napríklad valchy, obruče s terčíkom z voza, kovania, lamačky, štrichy, mangle, kolovráty, praslice...), alebo aj obyčajných ľudí – výšivky na šatkách, plachtách, lemov odevu, kožuchy. Sú tu uchované aj kresby nezberkových predmetov, ktoré upútali etnografov pre ich výnimočnosť. Kreslené sú aj archeologické predmety. Okrem etnografov sa o kresby zaujímali aj dizajnéri odevov a reklamy.

Fond propagačno prezentačných kresieb

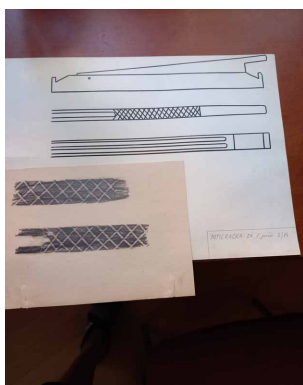
Kresby slúžia ako návrhy na realizáciu a prezentáciu Kysuckého múzea pri výstavách. Využívajú sa na propagáciu múzea alebo výtvarné vyjadrenie tém k výstavám. Nájde tu však aj propagačné kresby objektov múzea a mnohé ďalšie kresby podľa zvolenej tematiky.

Zbierky a ich ochrana

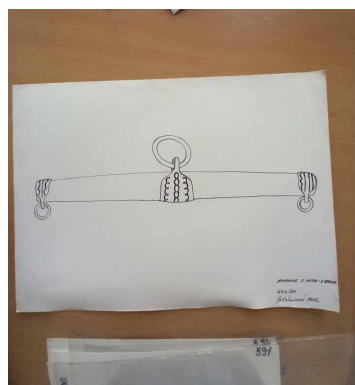
Fond kresieb (archív kresieb)

Šatka z Riečnice
(Zdroj: Fond kresieb KM)

Potieračka lanu zo Zákopčie
(Zdroj: Fond kresieb KM)

Kovanie z voza s brdcami z Harvelky
(Zdroj: Fond kresieb KM)

Fond propagačno prezentačných kresieb

Návrh a realizácia Detského kútika v Raganovom mlyne
Autor: Zuzana Kubicová-Jesenská
(Zdroj: Fond propagačno prezentačných kresieb KM)

Namaľovaná mapa na stene v Kaštieli v Radoli
Autor: Zuzana Kubicová-Jesenská
(Zdroj: Fond propagačno prezentačných kresieb KM)

Minca s motívom Múzea kysuckej dediny
Autor návrhu mince: Mgr. Martina Krkošková
(Zdroj: Kysucké múzeum)

Minca s motívom Historickej lesnej úvratľovej železnice
Autor návrhu mince: Zuzana Kubicová-Jesenská
(Zdroj: Kysucké múzeum)

Zábery exponátov
výstavy Andrej Majer –
básnik rodných Kysúc
(Zdroj: fotoarchív D.
Husárika)

Andrej Majer – básnik rodných Kysúc (Výstava)

PHDR. DANIEL HUSÁRIK

Výstava inštalovaná v Kaštieli Radoľa v období od 6. novembra 2022 do 29. januára 2023 približuje osobnosť a dielo významného katolíckeho básnika Dlhomíra Poľského (Andreja Majera), a to prostredníctvom unikátnych dokumentov a dobových náboženských predmetov.

Rodák z Kysuckého Nového Mesta patrí k medzigeneračnej skupine poetov, ktorí len veľmi ťažko hľadali nové básnické výrazy a formy, keďže nové tendencie v oblasti poézie boli už dané vo veršoch Pavla Országha Hviezdoslava a Svetozára Hurbana Vajanského. Aj Dlhomír Poľský, podobne ako jeho vzor P. O. Hviezdoslav začal počas štúdia

v Budapešti skladať verše po maďarsky. Jeho poézia dosiahla nevídaný úspech. Autor i jeho básne boli ocenené v celouhorskom meradle. Slovenskú poetiku a náuku o verši si však po príchode na prvé kňazské stanovišťa musel osvojiť. Do slovenskej poézie sa prihlásil básňou *Recepcia*, ktorá bola publikovaná v treťom čísle novín *Kresťan* 21. októbra 1894. A potom to šlo jedna báseň... Skladal epické skladby i nežnú lyriku. Tvarová škála sa rozrástla o balady, ľudové povesti, zveršované biblické udalosti, ódy, hymny, elégie.

Kysucké múzeum má vo svojich zbierkach rozsahom úctyhodnú kolekciu dokumentov z pozostalosti Andreja Majera. Vzácné sú

Novinky

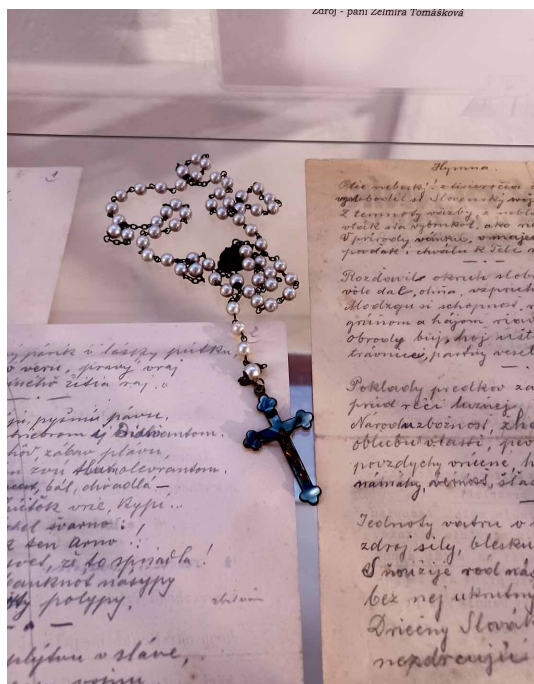
najmä rukopisy po maďarsky písaných básní, ktoré vo svojich fondoch neuchováva ani Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine. Písomnosti úradného a súkromného charakteru sú kvantitatívne v zbierke Kysuckého múzea zastúpené minimálne v takej miere, akou je pozostalosť Andreja Majera uložená vo fonde Archívu Spolku sv. Vojtecha v Trnave.

Okrem básnických prvotín písaných v maďarskom jazyku je na výstave prvýkrát prezentovaný aj osobný fotoalbum Andreja Majera. Ide o nádherný súbor historických fotografií viazaný v koži zdobenej slepotlačou. Krásu predmetu zvyrazňujú na prednej doske väzby umiestnený mosadzný erb, mosadzné patentové zapínanie a zlatá orieзка. Spomienkou na štúdium v kňazskom seminári v Budapešti je modlitebná knižka s knižársky detailne prepracovanou väzbou, ktorú Andrej Majer venoval svojej sestre Márii. Knižka rovnako dobre plnila tiež funkciu rodinnej kroniky, do ktorej boli vpisované významné udalosti v živote rodiny Andrejovej sestry. Chvilke oddychu a vôňu kávy sprítomňuje historická kávová súprava značkového porcelánu Villeroy & Boch, ktorá patrila Andrejovi Majerovi.

Najtvorivejšiu časť života prežil Andrej Majer ako kaplán v známej drotárskej obci Dlhé Pole. Odtiaľ vzišlo aj jeho umelecké meno Dlhomír Poľský. Pripomienkou na drotárov je vystavený precízne odrôtovaný tanier, čím drotári pridali predmetu istú esteticko-funkčnú nadhodnotu. Drevený stolový kríž s korpusom ukrižovaného Krista bol súčasťou azda každej domácnosti. Svoje prosby pri ňom určite odriekali mnohí drotári, ktorých mladý „kaplánko“ vypevával s pozhnaním

do sveta. Hovorí sa, že pri čítaní poézie stojí čas. Pri rukopisoch slovenských básní Andreja Majera je vytvorené zátišie zo svietnikov, historických stolových a vreckových hodín. Aj básnik šetril vzácnym papierom. Nie vždy mal k dispozícii pekný hárok papiera, a tak siahol potom, čo bolo po ruke. V prípade prezentovaného rukopisu básne *Mikuláš Blatnický*, písal na použitú poštovú obálku. Najosvedčenejšou tvorivou metódou Dlhomíra Poľského pri písaní básní bola samota. Ako správny kresťan prosil o vnuknutie Ducha Svätého a ako horlivý mariánsky ctiteľ vzal neraz do rúk ruženec. Ruženec rovná sa vnútorný pokoj kresťana. Na básňach Dlhomíra Poľského, preto nie je položený náhodne – perličkový s tyrkysovým krížikom. Samozrejme, aj Andrej Majer bol náruživým čitateľom. Do okruhu jeho obľúbených autorov patrili Dante, Arany, Tompa, Petőfi, Goethe, Schiller, Słowacki, Krasinski, Mickiewicz, Puškin, Lermontov. Prezentovo-

vaná knižná pozostalosť A. Majera je o to vzácnejšia, že obsahuje autorské podpisové exlibrisy, čiže vlastnícke značky knihy. V knihe poľského romantického básnika a dramatika Juliusza Słowackeho bol dokonca objavený doklad o kúpe dvojzväzkového diela.

Ako zrelý človek-kňaz a básnický vybrúsený talent nastúpil Dlhomír Poľský do úradu správcu farnosti v Hornom Vadičove, kde pôsobil až do odchodu na kňazský odpočinok. Pri slúžení svätej omše pravidelne používal kalich a pokrývku na kalich. Dobová pokrývka na kalich (pala) v luxusnom červenom prevedení je súčasťou výstavy, podobne ako aj pri sviatkoch používaná kadidelnica, čierna pokrývka hlavy (biret), rukávniky so zlatou výšivkou (manipuly) a sklenené ampulky na vodu a víno používané počas sv. omše pri úkone premenenia. Zaujímavou listinou s predtlačnými kolónkami určenou na vyplnenie je tzv. služobná tabuľka. Podľa vyplnenej tabuľky poznáme miesto a čas pôso-

benia kňaza Andreja Majera: 1. kňazská vysviacka: 7. august 1889; 2. kaplán Lysá: 7. september 1889 – 1890; 3. vychovávateľ Lordových synov Orlové: 1. január 1891 – 15. august 1891; 4. kaplán Dlhé Pole: 16. august 1891 – 1. január 1901; 5. kaplán Kysucké Nové Mesto: január 1901 – január 1904; 6. správca farnosti Horný Vadičov: 1904 – . Vďakou za básnický kumšt Dlhomíra Poľského bolo zozbieranie jeho publikovaných básní, ich roztriedenie do cyklov (tematických kapitol) a následné publikovanie v knižnej podobe. Svetlo sveta uzreli dva z plánovaných piatich zväzkov s názvom *Spisy básnické Dlhomíra Poľského I, II* (1925, 1926). Knihy vydal Spolok sv. Vojtecha v Trnave s výdatným príspevním nitrianskeho biskupa Karola Kmeťka a slovenského verejného činiteľa dlhopoľského rodáka Dr. Martina Mičuru. Za vydaním kníh mohla byť aj úspešná intervencia Majerovho synovca Valéra Vnuka, ktorý v tom čase pracoval v Spolku sv. Vojtecha.

Novinky

Edičných prác sa chopil niekdajší Majerov žiak Ladislav Hohoš. Výsledkom bolo lacnejšie brožované vydanie a drahšie vydanie v pevnej väzbe potiahnutej plátnom. Knihy v pevnej väzbe sú originálne použitím rôznej farebnosti plátna. Vystavený je prvý zväzok vo fialovej farbe, druhý zväzok v modrej farbe a prvý zväzok s autorským venovaním v zelenej farbe. Atmosféru farského pôsobiska v Hornom Vadičove dopĺňa vzácna porcelánová soška Panny Márie Příbramskej.

Informácie o študijných výsledkoch ponúkajú úradne overené a potvrdené školské vysvedčenia z gymnázia v Žiline a semestrálne výpisy z kňazského seminára v Nitre. Študijné výsledky Andreja Majera boli vynikajúce, aj preto v štúdiu pokračoval v Budapešti. V ďalšej stolovej vitríne sa nachádzajú dokumenty úradného charakteru. Ide o žiadosť A. Majera o preloženie na dôchodok, ktorej biskup Karol Kmeťko vyhovel a žiadateľovi súčasne poďakoval za štyridsať rokov kňazskej služby. Grafickým prevedením vyniká Domovský list, ktorým úrady potvrdili, že Andrej Majer mal od 20. mája 1925 domovské právo a štátne občianstvo v obci

Horný Vadičov. Formátom nenápadná je malá členská legitimácia, ktorá potvrdzovala, že Andrej Majer bol od 15. mája 1928 podporujúcim členom pobočky charitatívnej organizácie „Karity“ v Hornom Vadičove. Nemenej zaujímavá je žiadosť Spolku sv. Vojtecha v Trnave, ktorou sa vedenie spolku obrátilo na Dlhomíra Poľského s prosbou o zostavenie dvoj až štvorriadkového verša, ktorý mal byť vytesaný na pomník Jána Hollého v Maduniciach. K ojedinelým dokumentom súkromného charakteru patrí korešpondenčný lístok s prianím k meninám od bývalého Andrejovho učiteľa Karola Bieleka. Zadávať sa možno aj na maličký mosadzný odznak, ktorý bol vyrobený ako spomienkový predmet pri príležitosti osadenia pamätnej tabule na dom Majerovej sestry Márie Vnukovej, kde Andrej Majer ukončil svoju pozemskú púť.

Výstavný priestor je doplnený veľkoformátovou fotografiu Andreja Majera, vkusnými farbotlačovými obrazmi s tematikou smrti Pána Ježiša a usnutia Panny Márie a rozmermi väčšími plastikami Božského Srdca Ježišovho a Panny Márie.

Príslušníci požiarneho zboru v Čadci na konci 19. storočia (Zdroj: zb. fond KM)

Akvizícia hasičských predmetov do zbierkového fondu Kysuckého múzea

MGR. VLADIMÍR HOMOLA

V priebehu roku 2022 sa Kysuckému múzeu podarilo získať do svojho zbierkového fondu zbierku 118 hasičských predmetov v celkovej hodnote 14 000 €. Získané predmety mapujú vývoja hasičstva na Kysuciach, ako i v ďalších častiach krajiny, v priebehu rôznych historických období. Táto rozsiahla akvizícia bola výsledkom dlhodobej snahy Kysuckého múzea rozšíriť zbierkový fond požiarnictva. Predmety boli zakúpené od súkromného zberateľa a dlhoročného hasiča z povolania v Čadci, pána Jozefa Oravca. Získanie predmetov bolo možné, vďaka úspešne podanému projektu nazvaného „Pod patronátom sv. Floriána“ v rámci operačného programu

INTERREG V-A Slovenská republika – Česká republika – Fond malých projektov Cezhraničným partnerom projektu sa stal Hasičský záchranný zbor Moravskosliezského kraja, ktorý zriaďuje Hasičské múzeum mesta Ostrava. Cieľom projektu „Pod patronátom sv. Floriána“ bola propagácia histórie hasičských zborov na Kysuciach a moravsko-sliezskej oblasti. Súčasťou projektu boli prezentačné aktivity na oboch stranách slovensko-českej hranice. Dňa 31. júla 2022 sa v Múzeu kysuckej dediny vo Vychylovke uskutočnila Hasičská nedeľa na ktorej s ukážkou hasičských techník vystúpili takisto hostia z Českej republiky: 2 hasičské zbory z Moravsko-slez-

Novinky

ského kraja. Návštevníkom Múzea kysuckej dediny vo Vychylovke okrem hasičských techník pripravili hasičské súťaže, hry pre deti a zároveň predviedli modelový zásah. Obdobne vystúpili kysuckí hasiči DHZ Korňa a DHZ Makov 15. 10. 2022 na Dni svätého Floriana v Ostrave.

Gro projektu predstavovala samotná akvizícia rôznorodých hasičských predmetov, 2 multimediálnych kioskov a vitrín. Medzi získanými predmetmi nájdeme uniformy, odznaky, vyznamenania, prúdnice, baterky, tesáky a ďalšieho druhu hasičského vybavenia. Predmety zachytávajú vývoj požiarnictva od Rakúsko-Uhorska, cez „1. a 2. ČSR“, Slovenský štát až po socialistické Československo. V akvizícii nájdeme takisto niekoľko predmetov používaných zahraničnými hasičskými zbormi, ktoré umožňujú porovnanie si výstroje a uniforiem používanými hasičmi na našom území. Akvizícia pozostáva z 15 prilieb (z rôznych období Rakúsko-Uhorska, Slovenského štátu a Československa. Súčasťou je takisto 6 typologicky rôznych zahraničných hasičských prilieb z Pruska, povojnového Nemecka a Francúzska), 8 hasičských čiapok, 3 kompletne vyskladané uniformy (mužské ako ženské), 2 kusy ochranných hasičských okuliarov, 5 opaskov, viacero typologicky rozmanitých praciek na opasky, 2 prúdnice, súbor 2 ručných faklí, bateriek, karbidových svietidiel, 3 hasičské sekerky, 7 tesákov, odznak absolventov zemskej dôstojníckej školy, kalamár s hasičskou tematikou, drevená rezba so sv. Floriánom a viacero hasičských medailí, vyznamenaní a plakiet.

V rámci súboru získaných predmetov pre bližšie zoznámenie s akvizíciou vyberáme: Raritnú medailu venovanú barónom Armi-

Barón Armin Popper (Zdroj: zb. fond KM)

nom Popperom miestnemu hasičskému zboru v Čadci. Vďaka skutočnosti, že bol barón Popper úzko spätý s čadčianskym hasičským zborom, dovoľujeme si uviesť stručný životopisný medailón. Armin Popper (celým menom Armin Herman Popper von Podhrágy) sa narodil 8. 9. 1860 v Kotešovej ako najmladší syn baróna Leopolda Poppera von Podhrágy a jeho druhej manželky. Študoval právo a humanitné vedy na univerzitách vo Viedni, Budapešti a Heidelbergu. Získal titul doktora filozofie. S oblasťou dnešného severozápadného Slovenska bol Armin Popper úzko spätý. Svedčí o tom skutočnosť, že so svojou rodinou často pobýval v kaštieli v Žiline-Bytčici a na rodinných majetkoch v Bytči. Tak ako jeho otec, aj Armin sa venoval politike. V Uhorskom sneme, ako člen liberálnej strany, zastával post poslanca za mesto Čadca. V rámci svojho poslanskeho mandátu sa zasadzoval nielen o záujmy Čadce

Časť získaných
hasičských predme-
tov do zb. fondu KM
(Zdroj: zb. fond KM)

v Uhorskom sneme, ale zároveň aktívne podporoval rôzne organizácie a spolky priamo v meste. Okrem iného aj čadčiansky dobrovoľný hasičský zbor. Získaná medaila bola určená hasičom miestneho dobrovoľného hasičského zboru. Je odliatá z bronzu. Povrch je kolorovaný žltou a modrou farbou. Na zadnej strane medaily sa nachádza maďarský nápis, ktorý informuje „Založil barón Popper Podhrágyi v roku 1876 v Trenčíne (pozn. odkaz na sídlo Trenčianskej župy, kam okres Čadca v tomto období spadal), spomienka na hasičský zbor Čadca, 2. január 1890“. Nadobudnutá medaila predstavujecenný doplnok k hasičskej šerpe rovnako z roku 1890, ktorú Armin Popper venoval takisto miestnemu hasičskému zboru v Čadci. Spomínanú šerpu získalo Kysucké múzeum do svojho zbierkového fondu už v roku 2019.

Z akvizície ďalej vyberáme Kríž za 50 rokov. Jedná sa o vzácne vyznamenanie tvoriace emailový dvojité kríž s kruhopsom na bielej stuhe. Udeľovaný bol za 50 rokov aktívnej služby v hasičskom zbore. Odovzdával sa slávnostne za účasti veliteľa Zemskej hasičskej jednoty alebo jeho námestníka. Vyznamenanie pozostáva z patriarchálneho kríža bielej farby s červeným okrajom. V strede je položený kruhový, červeno smaltovaný medailón lemovaný zlatým vencom. Na vrchu venca je hasičská prilba položená na skrížených hasičských sekerách. Uprostred medailónu je zlato vyobrazené číslo 50, ako pripomienka rokov odslúžených v hasičskom zbore. Medzi jednotlivými ramenami dvojkríža sa na modrom smaltovanom podklade nachádza kruhops s nápisom ZEMSKÁ HASIČSKÁ JEDNOTA NA SLOVENSKU. Na hor-

Novinky

nom ramene dvojkříža je jednoduché valcové očko so závesným krúžkom. Reverz Kříža za 50 rokov je hladký. Na reverze sa nachádzajú 2 nity držiace stredový medailón. Kříž sa razil z obecného kovu a zlatil.

S Kysucami je úzko spätý aj ďalší získaný predmet – Pamätný kříž za 25. rokov hasičstva v Čadci. Vyznamenanie pozostáva z jednoduchého rovnoramenného kříža s vencom medzi ramenami. V strede kříža je umiestnený kruhový medailón modrej farby v ktorom sa nachádzajú vyznačeného roky 1876 a 1901. Veniec kříža je zložený zo zlatených listov. Ramená kříža sú červeno smaltované. Okraje ramien kříža majú bielu farbu smaltu. Typovo je kříž vyznamenania veľmi podobný Vojenskému záslužnému křížu z tohto obdobia rakúsko-uhorskej monarchie. Získaný pamätný kříž bol vyrobený v Štátnej mincovni v Kremnici.

Z hľadiska regionálnych dejín hasičstva na Kysuciach má dokumentačnú hodnotu aj akvizícia ďalšieho vyznamenania. Ide o hasičský kříž pripomínajúci založenie OHJ Čadca (pozn. Okresnej hasičskej jednoty). Vyznamenanie je vyrobené z kovu. Má podobu kříža s 5 radiálnymi ramenami a vyobrazením sv. Floriána – patróna hasičov uprostred. Okolo medailónu uprostred je nápis v kolopise „24. jún 1923 Zal. OHJ č. 3 Čadca“. Okolo ramien kříža sa nachádzajú vetvičky. Súčasťou vyznamenania je tkaná stuha vo farbách česko-slovenskej trikolóry (pruhy farieb sú pozdĺžne).

Patrónstvo sv. Floriána nad hasičmi pripomína získaná prúdnica vyrobená z mosadze. Slúžila ako prúdnica ručnej hasičskej striekačky ťahanej konským záprahom prípadne motorovovej verzii. Na prúdnici je vyobrazený sv. Florián (okrem hasičov drží

Pamätný kříž za 25. rokov hasičstva v Čadci (Zdroj: zb. fond KM)

Kříž za 50 rokov hasičstva (Zdroj: zb. fond KM)

Medaila venovaná barónom
Arminom Poppe-
rom miestnemu
hasičskému
zboru v Čadci
Rad SNP II. a III
triedy
Prúdnicia so sv.
Floriánom
(Zdroj: zb. fond
KM)

ochrannú ruku takisto nad ďalšími profesiami, ktoré pracujú s ohňom: pekármi, hrnčiarimi, hutníkmi. Vystupuje tiež ako ochranca pred neúrodou, búrkou a suchom). So sv. Floriánom je spojený aj ďalší predmet z tohtoročnej akvizície – ľudová rezba neznámeho autora. Sv. Floriána je na rezbe zachytený s jeho typickými atribútmi. Predmet je ručne vyrezaný z neznámeho druhu dreva. Rezba je na povrchu čiastočne kolorovaná. Bola vyrezaná zrejme niekedy v rozmedzí rokov 1750 až 1918. Podľa hranatého ukončenia rezby možno usudzovať, že bola súčasťou väčšej konštrukcie ako napríklad hasičskej striekačky, prípadne (izbovej) dekorácie.

Skutočnosť, že sa hasiči na Slovensku v priebehu histórie nevenovali len záchrane životov a ochrane majetku, ale rovnako sa zapájali do spoločenského diania v krajine pripomína dvojica medailí. Udeľovali sa hasičom za účasť v Slovenskom národnom povstaní. Prvou z nich je Rad SNP II. triedy. Medaila má kruhový tvar s priemerom 36 mm. Razba je obojstranná. Medaila je vyrazená zposierneného kovu. Návrh medaily je dielom sochára Jozefa Kostku. Na averze je vyobrazená postava ženy oblečenej v antickom rúchu, ktoré veje pred i za postavou. Žena v zdvihnutej ruke drží fakľu. Za postavou ženy

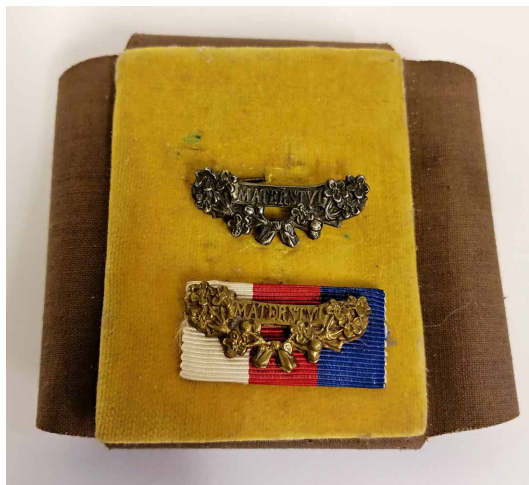
je vyrazený kmeň stromu s 2 lipovými ratoľkami. V kolopise po obvode na nachádza nápis „Slovenské národné povstanie * 29. VIII. 1944 *“. Na reverze je vyrazený nápis „Rad Slovenského národného povstania II. triedy“. Medaila je pripevnená k stuhe pomocou malého drôteného očka. Stuha je modrej farby a v jej strede sa nachádza biely pás po stranách ktorého sú červené pásiky. Stuha má šírku 40 mm. Súčasťou akvizície bola aj ďalšia medaila – Rad SNP III. triedy. Od vyššie zmieneného vyznamenania sa líši materiálom z ktorého bola vyrobená. Pamätná medaila je zhotovená z bronzu. Ďalší rozdiel je iný nápis na reverze medaily, kde sa nachádza text: „Na pamäť za účasť v Povstaní“.

Celospoločenský význam matiek, ako i skutočnosť, že v hasičských zboroch slúžili aj ženy pripomína dvojica získaných čestných odznakov. Udeľovali sa členkám zboru, ktoré sa stali viacnásobnými matkami. Čestný „odznak za materstvo“ sa udeľoval spravidla na Medzinárodný deň žien (8. marec). Čestný odznak „Materstvo“ bol odstupňovaný na 3 úrovne. Odznak II. (strieborný stupňa), ktorý sa podarilo získať do zbierkového fondu Kysuckého múzea, sa udeľoval matkám s 8 až 9 deťmi. Súčasťou fondu sa stal aj čestný odznak III. stupňa (bronzový). Udeľoval sa

Novinky

matkám, ktoré mali 7 až 5 detí. Pre doplnenie uvádzame, že odznak I. stupňa sa udeľoval matkám, ktoré mali 10 a viac detí. Pri udeľovaní čestného odznaku za materstvo sa prizeralo zásadne na žijúce deti vo veku aspoň jedného roku. Predovšetkým v povojnových rokoch sa však prizeralo aj na deti, ktoré zomreli v bojoch „robotníckej triedy, v bojoch o oslobodenie alebo obranu vlasti“. Čestný odznak za „Materstvo“ II. stupňa“ udeľovala rada Okresného národného výboru na návrh rady Miestneho národného výboru. Čestný odznak „Materstvo“ III. stupňa“ udeľovala rada miestneho národného výboru. Čestné odznaky boli doplnené stuhou vo farbách česko-slovenskej trikolóry. Súčasťou odznakov je aj púzdro z koženky. Púzdro má cvokové zapínanie vyrobené z kovu a vo vnútri žltú výstelku.

Odsúhlaseniu cezhraničného projektu predchádzala jeho dôkladná príprava a zasadnutie komisie pre tvorbu zbierok Kysuckého múzea. Získ 118 hasičských predmetov voľne nadväzuje na zapojenie múzea pri vydaní ocenej publikácie Dobrovolní hasiči v Žilinskom kraji (z roku 2015) a získanie súboru 161 hasičských predmetov v roku 2019. Tohtoročná akvizícia hasičských predmetov pomôže Kysuckému múzeu zachytiť vývoj požiarnictva v regióne a priblížiť ho širokej verejnosti. Získaný súbor hasičských predmetov bude využitý na výstavu s rovnomen-

Čestné odznaky za materstvo II. a III. stupňa (Zdroj: zb. fond KM)

Drevorezba sv. Floriána (Zdroj: zb. fond KM)

ným názvom „Pod patronátom sv. Floriána“ od polovice novembra 2022 v hlavnej budove Kysuckého múzea v Čadci na ktorú Vás srdečne pozývame.

Literatúra

HLUCHÝ, Jozef: *Príspevky k dejinám požiarnej ochrany na Kysuciach*. Čadca : Okresný výbor dobrovoľnej požiarnej ochrany, 1996. 195 s.

ŠULC, Dušan – BOLČÍK, Imrich: *Rovňšata výstroj a označenie hasičstva na Slovensku*. Turčiansky Sv. Martin : Nákladom Zemskej hasičskej jednoty na Slovensku, 1932.

MARCINKO, Ján – JIROUŠEK, Alexander: *Slovenské rady, vyznamenania, čestné odznaky*. Košice : Agentúra Sáša, 2002. 110 s.

POVAŽAN, Vladimír – KOZÁK, Jaroslav: *Hasičské vyznamenania na Slovensku 1922 – 1951*. Turany : Kozák-Press, 2018.

Zábery novej stálej expozície Kysuckého múzea Dejiny Čadce a okolia (Zdroj: foto František Dokoupil, ŽSK)

Nová stála expozícia Dejiny Čadce a okolia

MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.

Kysucké múzeum vďaka podpore z verejných zdrojov poskytnutých Fondom na podporu umenia mohlo dňa 19. septembra 2022 slávnostne sprístupniť úplne novú stálu expozíciu, pojednávajúcu o bohatej histórii Čadce a okolia.

Vernisáže expozície, ktorú zahájila riaditeľka Kysuckého múzea Mgr. Helena Kotvasová, sa zúčastnila predsedníčka ŽSK Ing. Erika Jurinová, riaditeľ odboru kultúry Mgr. Martin Hromada, PhD., kysuckí poslanci, starostovia a pozvaní hostia. Po úvodných príhovoroch všetci prítomní za hudobného sprievodu sláčikového kvarteta Kysuckého komorného orchestra absolvovali prehliadku novootvorenej expozície využívajúcej aj smart prvky.

Finálny dizajn novej expozície je výsledkom víťazného súťažného návrhu bratislavského ateliéru Kilo Honč, ktorý vniesol do expozície vďaka optimálnemu vymedzeniu prezentovaných tematických okruhov priestorový prvok intimity. Architektmi expozície boli Ing. arch. Matej Honč, Mgr. art. Richard Kilo v spolupráci s MgA. Barborou Antošovou.

Celá expozícia zachytáva najdôležitejšie míľniky rozvoja Čadce od osady, cez povýšenie na mestečko za vlády Márie Terézie až po sformovanie do podoby moderného mesta. Návštevník sa s dejinami Čadce oboznámi prostredníctvom viacdotykového stola, kde nájde bohaté obrazové materiály z dokumentačných a zbierkových fondov ako sú staré pohľadnice, fotografie, pečate, archívne zá-

Novinky

znamy a podobne. Vidieť tak môže dnes už neexistujúcu podobu starej Čadce, ikonické budovy ako napr. Palárikov, Mádayov či Lackov dom. Dokumentačné materiály zachytávajú aj moderné dejiny Čadce 20. storočia, vývoj od druhej svetovej vojny po nežnú revolúciu. Súčasťou aplikácie v dotykovom stole sú aj interaktívne prvky ako mapy, peeso či niekoľko druhov kvízov, v ktorých si môžu overiť svoje vedomosti.

Zvláštna časť je venovaná prezentácii Košicko-bohumínskej železnice, ktorej budovanie a trať je súčasťou aplikácie dotykového stola, ku ktorej prislúchajú aj vystavené exponáty zo zbierkového fondu Kysuckého múzea ako kliešte na štikanie lístkov, samotné originály lístkov KBŽ či železničarska uniforma z mladších čias, dokumentujúca nedávnu minulosť najvýznamnejšieho železničného koridoru nielen Kysúc.

Historickým osobnostiam Čadce a okolia je venovaná samostatná časť expozície, prezentovaná tak smart prvkom v podobe dvoch dotykových vertikálnych panelov a vystavených exponátov. Z nich expozícii dominujú predmety bojovníka zo Zákopčia, Pavla Halgašika, pripomínajúce jeho pôsobenie v Čsl. domobrane v Itálii (dobová uniforma, odznaky, medaila, členská legitimácia). Významné osobnosti prezentujú aj ďalšie predmety, ako sú obrazy čadčianskeho richtára Rudolfa Mattera spisovateľa Petra Jilemnického, prvorepublikové karikatúry Čadca v obrazoch či skice buniek Jána Lušňáka Lendvaia. Písací stroj odzrkadľuje novinársku činnosť Jozefa Hraneca.

K unikátom expozície rozhodne patrí Horelický poklad, ktorý koncom marca 2000 objavil pri kopaní základov pre nový plot pri rodinnom dome nálezca pán Jozef Kubica z miestnej časti Horelice. Z celkového množstva

1658 mincí, uložených v hlinenom krčahu, kysuckí múzejníci vybrali reprezentatívny výber 250 strieborných mincí, obsahujúci grajciare, polturáky, groše, denáre, orty a polbatzeny. Horelický poklad predstavuje najvýznamnejší numizmatický nález na Kysuciach, ktorý zaujme nejedného numizmatika.

Najvzácnejšími artefaktmi sú judaiká zo zbierkového fondu histórie Kysuckého múzea. Nájdeme medzi nimi židovskú tóru písanú písmom aškenázy so strieborným ukazovátkom a dvomi striebornými nadstavcami. V centre židovskej komunity je umiestnený čierny jedálenský stôl so štyrmi stoličkami pochádzajúcimi z bytu čadčianskeho rabína z bývalej židovskej fary stojacej v minulosti na dnešnej Palárikovej ulici. Nad ním je zavesený luster ner tamid – večné svetlo, ktoré viselo v synagóge nad tórou. K ďalším vystaveným judaikám patria nádoby na olej, strieborný pohár s tepaným figurálnym reliéfom z roku 1870, mosadzný budík s hebrejským číselníkom a kolorovanou kresbou židovskej radnice v Prahe (1. polovica 20. storočia), postriebreň chasukový svietnik zdobený plastikou leva, značený Marcin Jarra (prelom 19. a 20. storočia), strieborný pohárik zdobený židovským motívom s vygravírovaným venovaním k obriezke pre Abraháma Kleina, mosadzná maľovaná sederová misa používaná pri oslave sviatku Pesach (1. polovica 20. storočia), strieborná korenička používaná na záver šabat pri obrade havdala, hebrejská biblia Kniha Genesis s bohatou ornamentálnou výzdobou z druhej polovice 19. storočia.

Záverečná časť expozície približuje priemysel a hospodárstvo Čadce na príklade závodov Tatra Kopřivnice, textilky Slovena a výrobnému družstvu invalidov Okrasa, ktorá

dodnes vyrába vianočné ozdoby. Nielen o nich ale aj o živote za socializmu sú pre návštevníkov pripravené aj krátke videozábery zobrazované cez projekciu.

Moderná expozícia Dejiny Čadce a okolia, ktorú z verejných zdrojov podporil Fond na

podporu umenia a Žilinský samosprávny kraj, sa snaží ukázať vzácne zbierkové predmety zo zbierkového fondu a priblížiť návštevníkovi zaujímavým spôsobom históriu a pôvob starej, dnes už stratenej Čadce, ktorá bola a je významným centrom horných Kysúc.

u. fond
na podporu
umenia

Expozíciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

V novej expozícii sú vystavené i hodnotné judaiká (Zdroj: Kysucké múzeum)

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

ELEKTRONICKÝ POPULÁRNO-VEDECKÝ
ČASOPIS KYSUCKÉHO MÚZEA

ČÍSLO 2 • 2022 • ROČNÍK III.

Vydáva
Kysucké múzeum,
organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti
Žilinského samosprávneho kraja
Moyzesova 50
022 01 Čadca
www.kysuckemuzeum.sk

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori!

Šéfredaktor: MGR. ANDREA PARÁČOVÁ
Zodpovedný redaktor: MGR. HELENA KOTVASOVÁ
Redakčná rada: MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.; PHDR. MARIÁN LIŠČÁK, PHD.;
MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ
Grafická úprava: MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.
Kontakt na redakciu: kysuckemuzeum@vuczilina.sk

ISSN 2729-7446

Hlavný mediálny partner:

